

**T.C.  
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**KARL POPPER'IN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ  
ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ**

**Hazırlayan  
Hayriye ŞAHİN**

**Danışman  
Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Haziran 2019  
KAYSERİ**

**T.C.  
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**KARL POPPER'IN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ  
ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ  
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan  
Hayriye ŞAHİN**

**Danışman  
Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI**

**Haziran 2019  
KAYSERİ**

## **BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK**

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hayriye ŞAHİN

## YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

**“Karl Popper’ın Platon’un Toplum ve Demokrasi Anlayışına Yönelik Değerlendirmeleri”** adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan  
Hayriye ŞAHİN

Danışman  
Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI

Felsefe Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Arslan TOPAKKAYA

## KABUL ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI danışmanlığında Hayriye ŞAHİN tarafından hazırlanan “Karl Popper’ın Platon’un Toplum ve Demokrasi Anlayışına Yönelik Değerlendirmeleri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

10/06/2019

### JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI

Üye : Prof. Dr. Mustafa CİHAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sedat DOĞAN

### ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 17/06/2019 tarih ve 25 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

17/06/2019



Doc. Dr. Kenan GÜLLÜ  
Enstitü Müdürü

## TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluşmasında bilimsel anlamda önemli katkılar sunan, desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyerek bana güvenen ve őahsıma tez hazırlama sürecinde çok önemli şeyler katan değerli danışman hocam **Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI**' ya teőekkürü her daim bir borç bilirim.

Bu çalışmanın meydana gelmesinde maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli babam ve annem Yılmaz ve Nihal TAYFUR' a, diğer ailem olan Fethi ve őengül şahin'e ve emeği geçen arkadaőlarıma

Eőim Sancar şAHİN' e teőekkürlerimi sunarım.

Hayriye şAHİN  
Kayseri, Haziran 2019

# KARL POPPER'IN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ

Hayriye ŞAHİN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Serdar SAYGILI

## ÖZET

Demokrasi kelime anlamı olarak halkın yönetimi anlamına gelmektedir. Halkın yönetimi anlamına gelen demokrasi, felsefe tarih boyunca ciddi bir biçimde tartışılan konular arasında yer almıştır. Bu bağlamda Felsefe tarihinde demokrasi üzerine tartışan filozoflardan birisi Platon bir diğeri ise Karl Popper'dir. Platon hem kendi döneminde hem de kendi döneminden sonra düşünceleri ile çağdaşlarını etkilemiş önemli filozoflardan birisidir. Popper ise yirminci yüzyıl Batı felsefe geleneğini etkilemiş önemli filozoflardan bir diğeridir. Platon ve Popper bir yönetim biçimi olarak demokrasiyi farklı perspektiflerden değerlendirmişlerdir. Platon'un bakış açısından demokrasi insan ve toplum için iyi bir yönetim biçimi değildir. Çünkü demokrasi kaosa yol açacak olan erdemsiz bir yönetim biçimidir. Buna karşın Popper için demokrasi insan ve toplum için iyi bir yönetim biçimidir. Bu sebeptendir ki Popper, Platon'un demokrasi anlayışını ciddi bir biçimde eleştirmiştir. Bu çalışmamızın amacı günümüzün en önemli yönetim biçimlerinden olan demokrasiyi her iki filozofun özgün perspektiflerinden değerlendirmektir. Bu hususta ilk olarak Platon ve Popper'in demokrasi anlayışlarını birbirinden bağımsız bir biçimde değerlendirilecektir. Daha sonra ise her iki filozofun demokrasi anlayışları benzer ve farklı yönleriyle ele alınacaktır. Böylece hem geçmişte hem de günümüzde önemli bir yönetim biçimi olan demokrasinin problemleri, çözümleri, anlamsal dönüşümleri tartışılmaya çalışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Platon, Popper, İnsan, İktidar, Devlet, Toplum, Yönetim, Demokrasi

# **KARL POPPER'S EVALUATIONS ON PLATON'S TO UNDERSTANDING SOCIETY AND DEMOCRACY**

**Hayriye ŞAHİN**

**Erciyes University, Institute of Social Sciences**

**Master's Thesis, June 2019**

**Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Serdar SAYGILI**

## **ABSTRACT**

Democracy means to be governed by people as lexical meaning of the word. Democracy, is one of the subjects that have been seriously debated throughout history. In this context, some of the philosophers who discussed democracy throughout the history of philosophy are Plato and Karl Popper. Plato is one of the important philosophers who influenced his contemporaries both during his time and thereafter with his thoughts. Popper, is another important philosopher who influenced the twentieth century Western philosophical tradition. Plato and Popper considered democracy as a form of government from different perspectives. From Plato's point of view, democracy is not a good form of government for individual as well as society. According to him, democracy is a form of governance with no virtue that leads to chaos. On the other hand, Popper values democracy as a good form of governance for individuals and society. Therefore, Popper has seriously criticized Plato's conception of democracy. The aim of this study is to evaluate democracy, one of the most important forms of governance, from the original perspectives of both philosophers. In this case, Plato's and Popper's democracy concepts will be evaluated independently. Then, the philosophers' understanding of democracy will be handled with similar and different aspects. Thus, it will be tried to discuss the problems, solutions and semantic transformations of democracy which is an important form of governance, both in today's and future's perspectives.

**Keywords:** Plato, Popper, Human, Power, State, Society, Administration, Democracy



**İÇİNDEKİLER**  
**KARL POPPER'IN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ**  
**ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ**

<b>BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK</b> .....	ii
<b>YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI</b> .....	iii
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	iv
<b>ÖZET</b> .....	v
<b>ABSTRACT</b> .....	vi
<b>KISALTMALAR</b> .....	vi

**BİRİNCİ BÖLÜM**

**BİR YÖNETİM BİÇİMİ OLARAK DEMOKRASİ**

<b>1.Demokrasi Kavramı</b> .....	1
<b>2.Demokrasinin Felsefi Temelleri</b> .....	3
<b>3.Demokrasinin Toplumsal Temelleri</b> .....	5
<b>4.Demokrasinin Temel Koşulları</b> .....	6
4.1.Demokrasi ve İnsan Hakları .....	6
4.2.Demokrasi ve Özgürlük .....	7
4.3.Demokrasi ve Eşitlik.....	8
4.4.Demokrasi ve Adalet .....	9
4.5.Demokrasi ve Katılım.....	10
4.6.Demokrasi ve Çoğulculuk .....	11
4.7.Demokrasi ve Milli Egemenlik.....	13
4.8.Demokrasi ve Sivil Toplum.....	14
<b>5.Demokrasinin Türleri</b> .....	15
5.1.Doğrudan Demokrasi.....	15
5.2.Yarı Doğrudan Demokrasi.....	16
5.3.Temsili Demokrasi.....	16
5.4.Katılımcı Demokrasi.....	17
5.5.Sosyal Demokrasi .....	18
5.6.Sosyalist Demokrasi .....	19
5.7.Liberal Demokrasi .....	20

## İKİNCİ BÖLÜM

### PLATON'UN SİYASET FELSEFESİ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

<b>1.PLATON'UN SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI.....</b>	<b>22</b>
1.1.Eşitlik.....	22
1.2.Özgürlük.....	23
1.3.Adalet.....	24
1.4.Yasa- Yasa Koyucu.....	25
1.5.Erdem ve Mutluluk.....	27
1.6.Eğitim.....	29
1.7.Mülkiyet.....	31
<b>2.PLATON DA YÖNETİM BİÇİMLERİ.....</b>	<b>32</b>
<b>2.1.İdeal Olan Yönetim Biçimleri.....</b>	<b>32</b>
2.1.1.Patriarşi.....	32
2.1.2.Monarşi ve Aristokrasi.....	33
<b>2.2.İdeal Olmayan Yönetim Biçimleri.....</b>	<b>35</b>
2.2.1.Timokrasi.....	35
2.2.2.Oligarşi.....	36
2.2.3.Demokrasi.....	37
2.2.4.Tiranlık.....	41
<b>3.PLATON'UN İNSAN DOĞASI VE TOPLUM ANLAYIŞI.....</b>	<b>43</b>
<b>3.1.Platon'un İnsanın Doğası.....</b>	<b>43</b>
<b>3.2.Platon'un Toplum Yapısı.....</b>	<b>45</b>
3.2.1.Yöneticiler.....	45
3.2.2.Koruyucular.....	47
3.2.3.Üreticiler (Çiftçiler).....	49
3.2.4.Köleler.....	50
<b>4.PLATON'UN DEVLET ANLAYIŞI.....</b>	<b>52</b>

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### POPPER'İN SİYASET FELSEFESİ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

<b>1.POPPER'İN SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI .....</b>	<b>56</b>
1.1.Tarihsicilik.....	56
1.2.Kehanet ve Ütopya .....	64
1.3.Totalitarizm .....	66
1.4.Özgürlük .....	68
1.5.Eşitlik.....	70
<b>2.POPPER'DA YÖNETİM BİÇİMİ .....</b>	<b>72</b>
2.1.Demokrasi ve Paradoksları.....	72
2.1.1.Egemenlik Paradoksu .....	73
2.1.2.Hoşgörü Paradoksu .....	75
2.1.3.Özgürlük Paradoksu.....	76
2.2.Liberal Demokrasi .....	77
<b>3.POPPER'İN İNSAN DOĞASI VE TOPLUM ANLAYIŞI.....</b>	<b>79</b>
3.1.Açık Toplum.....	80
3.2.Kapalı Toplum.....	82
<b>4.POPPER'İN DEVLET ANLAYIŞI.....</b>	<b>84</b>
4.1.Korumacı Devlet .....	85
4.2.Denetlemeci Devlet .....	86
4.3.Araya Girmeci Devlet .....	87

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### POPPER'İN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ

1.İnsan Üzerine Değerlendirme.....	90
2.Toplum Üzerine Değerlendirme.....	93
3.Yönetim Üzerine Değerlendirme .....	97
4.Devlet Üzerine Değerlendirme.....	101
5.Demokrasi Üzerine Değerlendirme.....	105
<b>SONUÇ.....</b>	<b>109</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>113</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>119</b>

## KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser  
a.g.m. : Adı geçen makale  
ev. : Çeviren  
ed. : Editör  
haz. : Hazırlayan  
pp./ss. : Sayfa sayısı  
s. : Sayfa  
trans. : Translation  
vb. : Ve benzeri  
vd. : Ve devamı  
Vol. : Cilt

## BİRİNCİ BÖLÜM

### BİR YÖNETİM BİÇİMİ OLARAK DEMOKRASİ

#### 1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi etimolojik olarak *demos* ve *kratos* kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkmış bir kavramdır. *Demos* kavramı günümüzde halk anlamına gelmesine karşın Eski Yunan'da fakir çoğunluk anlamına gelmektedir. Eski Yunanda *demos* kavramı içerisine giren kitle, yerli hür erkeklerdir. Kadınlar, köleler, yabancılar, çocuklar, hizmetçiler, temel siyasi kararlar alma yetkisine sahip olmadıkları için, *demos* kapsamına girmemektedir. *Kratos* kavramı ise egemen olmak, yönetmek anlamına gelmektedir. Bu durumda *demos* ve *kratos* sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen demokrasi; halk egemenliği veya çoğunluğun egemenliği anlamına gelmektedir.<sup>1</sup> Bununla birlikte demokratik yönetimde amaç soy ya da aile değil, egemenliğin kime ait olacağına ve kimin yöneteceğine vatandaşların karar vermesidir. Bu sebeptir ki demokrasi ile krallık gibi babadan oğla geçen ya da akrabalar arasında paylaştırılan bir yönetime engel olmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda demokrasi kavramını ilk defa Eski Yunanlı tarihçi Herodot kullanmıştır. Herodot demokrasi kavramını, vatandaşların yönetim üzerinde direkt olarak özgürce seçim yapması olarak tanımlamıştır. Ayrıca vatandaşların yapmış olduğu bu seçimler, onların seçtiği temsilciler vasıtasıyla yapılmaktadır.<sup>2</sup> Bununla birlikte demokrasinin genel geçer bir tanımı yoktur. Çünkü zaman ve mekâna bağlı olarak kendini yeniden var etmektedir. Günümüzde demokratik bir biçimde yönetilen krallık olduğu gibi, seçimle gelerek sonradan oligarşiye doğru kayan yönetimler de mevcuttur.

---

<sup>1</sup> Davut Dursun, *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, 6. basım, İstanbul, 2012, s.165.

<sup>2</sup> Davut Dursun, a.g.e, ss.165-166.

Demokratik yönetimin ilk uygulandığı yer Eski Yunan site devletlerinden Atina'dır. Atina şehir devletlerinde tüm kararlar katılımı alınmaktadır. Agoralarda yapılan toplantılarda, halkın bazı yetkileri üst düzey memurlara vermeleri ve oluşan bürokrasinin halk tarafından denetlenerek devamlılığının sağlanması ilk demokrat adımlardır.<sup>3</sup> Demokrasi o dönemde yaşanan bazı sıkıntılar sebebiyle Platon ve Aristoteles tarafından kötü yönetim olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda Platon'un bu konudaki düşünceleri ilerleyen bölümlerde ayrıntılı şekilde ele alınacaktır. Öte yandan Aristoteles'e göre ise demokrasi, toplum içerisindeki bireylerin durumu salt eşitlik üzerine kuruludur. Bu bağlamda toplumdaki tüm bireyler aynı düzeyde özgürdür ve eşittir.<sup>4</sup> Bu yüzden demokrasinin asıl amacı herkes için eşit ve özgürlükçü olmaktır. Aristoteles, Platon'a göre biraz daha ılımlı bir davranış içerisinde. Çünkü eşitlik ve özgürlük söz konusu olduğunda Platon gibi düşünmemiştir. Bunun nedeni ise sınıflı bir toplum yapısının bulunması ve toplumda kölelere ait bir sınıfın bulunmamasıdır. Kölelerin, hizmetçilerin, Aristokratların bulunduğu bir toplumda herkes eşit ve özgür olamaz. Aristoteles ise beş tür demokrasiden bahseder. Bunlar şöyledir: Birinci tür demokrasi zenginlik ve yoksulluk arasındaki eşitlik ilkesine dayanan demokrasidir. İkinci tür demokrasi, yöneticilerin düşük bir mülkiyet gözetilmesi ilkesine göre seçildiği demokrasidir. Üçüncü tür demokrasi, bütün yurttaşların hiçbir nitelik aranmaksızın yönetime katılma güçlerinin olduğu türdür. Dördüncü tür ise herkesin, yine yurttaş olmak şartıyla, yönetime katıldığı demokrasi türüdür. Beşinci tür demokrasi, diğer özellikleri taşımasına rağmen, çokluğun kararlarının yasanın üzerinde sayıldığı türdür.<sup>5</sup> İlk çağlarda uygulanan demokratik yönetim Ortaçağda etkisini yitirmeye başlamıştır. 16. yüzyıla kadar Batı dünyasında demokrasi adına Magna Carta Bildirgesi dışında önemli bir gelişme olmamıştır. Buna müteakip Yeniçağa gelindiğinde, Rönesans ve aydınlanmanın başlayıp, matbaanın da gelişmesiyle birlikte demokrasi kavramı yeniden önem kazanmıştır. Aynı şekilde 18. yüzyılda John Locke, doğal hukuk kavramından hareketle, yönetimin Tanrıya ait olduğu fikrini reddetmiştir. Yönetimi Tanrıdan alınıp halka bırakılmıştır. Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi kavramından hareketle

<sup>3</sup> Zihni Merey, *Vatandaşlık Bilgisi*, Pegem Akademi Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2017, s.141.

<sup>4</sup> Arslan Topakkaya-Bengü Özyürek Şahin, "Sakıncalı Rejim Demokrasi: Platon-Aristoteles Örneği", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 20, 2015, s.63.

<sup>5</sup> Hatice İrem Eker, *Platon ve Aristoteles de Karşılaştırmalı Siyaset Kuramları*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2013, s.10.

demokrasiyi anlatması çağdaş demokrasiye önemli katkı sağlamıştır.<sup>6</sup> Toplum sözleşmesine göre, genel iradeyi yansıtmayan hiçbir yasa meşru değildir. Toplumların birlikte vardıkları ortak düşüncelere hukuken bağlı insanlar, bu ortak düşüncenin oluşumuna katkı sağlamalıdır. Halk egemenliği demek, tek tek her bireyin iradesinin kendiliğinden hukuki değer taşımasıdır.<sup>7</sup> Bu fikirler açık bir şekilde demokrasi savunusudur. Öte yandan 20. yüzyılın siyaset felsefesinin en önemli düşünürlerinden biri Amerikalı filozof John Rawls'dır. Rawls, adalet teorisinden hareketle siyasal liberalizm düşüncesini şekillendirmiştir. Rawls' da demokrasi anlayışının "bireylerin özgür olmaları temelli eşit haklara sahip, farklı görüş ve düşünceleri makul karşılayabilecek bir anlayış olan toplumsal ve siyasal liberalizm anlayışlı bir demokrasi yapısı olduğu görülür."<sup>8</sup> Buradan anlaşıldığı üzere, özgürlük ve eşitlikten hareketle, adalet kavramıyla bütünleşen bir siyasal liberalizm anlayışı karşımıza çıkmaktadır.

Antik çağdan günümüz modern demokrasisine kadar geçen süreye bakıldığında, demokrasi kavramının çok farklı süreçlerden geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda İtalyan siyaset bilimcisi Giovanni Sartori bu husula ilgili olarak şunları söylemiştir: "Eğer insanlar bir sabah eski Atina'da gözlerini açsaydı muhtemelen demokrasiyi saldırgan, boğucu ve güvensiz olarak nitelendirirdi."<sup>9</sup>

Bu bakımdan demokrasi tarihsel süreç içerisinde de sürekli kendini yenileyen bir kavramdır. Çağın getirdiği sorunlara çözümler üretme yolunda, birçok sorunun kendiliğinden çözülmesine olanak vermektedir. Esasın da demokrasi; insanın saygınlığına değer veren, insanların hoşgörüsü içerisinde yaşamalarını sağlayan yönetim ve yaşam tarzıdır.

## 2. Demokrasinin Felsefi Temelleri

Demokrasinin toplumsal hayattaki izlerine bakmadan önce felsefi temellerine inmek gerekir. Pierre Mendès-France'ın deyişiyle "demokrasi her şeyden önce bir düşünme biçimidir."<sup>10</sup> Bu nedendir ki demokrasi, siyaset felsefesinin önemli konularından birisi olmuştur. Demokrasiye felsefi açıdan bakıldığında da bir cevher değildir, bir idesi de

<sup>6</sup> Süha Kapucuoğlu, *Demokrasi ve Parti İçi Demokrasi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2004, s.16.

<sup>7</sup> Süha Kapucuoğlu, a.g.e, s.16.

<sup>8</sup> Fatih Becer-İbrahim Manmaz, "Rawls ve Habermas Okumalarıyla Liberal ve Müzakereci Demokrasi Modelleri: Karşılaştırmalı Analiz", *Ulakbilge Dergisi*, cilt:6, sayı:20, 2017, s.4.

<sup>9</sup> Rabia Beyza Candan, *Demokrasi Yolunda Bir Adım Olarak Radikal Demokrasi Kuramları*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2015, s.8.

<sup>10</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.121.

yoktur. Demokrasi ancak, birlikte var olmakla, birbirine karşı hoşgörölü, anlayışlı ve fedakâr olmakla anlam bulur.<sup>11</sup> Bununla birlikte demokrasi ve felsefe birbiriyle yakından ilişkilidir. Felsefe bir düşünme etkinliğidir. Bu bağlamda demokraside özgür düşüncenin olduğu ortamda şekillenmektedir. Başka bir deyişle demokrasi özgür düşüncüyü zorunlu kılar.<sup>12</sup> Felsefe tarihi boyunca bazı filozoflar demokrasiden övgüyle bahsederken, bazı filozoflar ise kötü niyetli insanların eline düştüğün de topluma yarar değil, aksine zararlar vereceği kanaatindedir. Burada ele aldığımız tezin temel konusu bu minvalde şekillenecektir. Nitekim Platon için demokrasi kötü yönetim iken, Popper için en iyi yönetim şeklidir. Bundan hareketle Platon'un demokrasiyi kötü yönetim olarak nitelendirmesinin sebebi; yaşadığı dönemden hareketle Atina halk meclisindeki demogogların sürekli değişen kanaatlerinden dolayı insanların büyük zarar görmesidir. Bunun neticesinde Platon'un hocası Sokrates ölüme mahkum edilmiştir. Yaşanan bu olay Platon'un demokrasiye dair fikirlerinin oluşmasında büyük bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte Popper'ın demokrasiye dair fikirlerinin oluşmasında, 1. ve 2. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan totaliter rejimler etkili olmuştur. Popper 'açık toplum' kavramından hareketle kendine has bir demokrasi anlayışı geliştirmiştir. Popper demokrasiyi şu şekilde açıklamıştır:

Biz hükümetin iki ana çeşidini ayımlayabiliriz; ilk çeşidi kan dökmeden başımızdan savabileceğimiz hükümetlerden meydana gelir. İkinci çeşidin de ise yöneticilerin herhangi bir ayaklanmaya kalkışmadan- çoğu durumlarda- başaramayacakları bir iktidarı yönetime getirmektedir. İlk çeşidine demokrasi, ikinci çeşidine ise tiranlık denir.<sup>13</sup>

Bu açılardan bakıldığında dünya tarihinde dönem dönem yaşanan olaylar demokrasinin önemin de herhangi bir azalmaya sebep olmamıştır. İlk ve Ortaçağlardan sonra doksanlı ve iki binli yıllara gelindiğın de, 1970 deki petrol krizi, onu takip eden stagflasyon yılları, 1980'li yılların bitişinde özgürlükçü seneler, 1990 ve 2000 den sonra gelen on yıla karşın, demokrasiye olan inançta bir azalma olmamıştır.<sup>14</sup> Aksine yönetimlerde yaşanan problemler demokrasinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Böylece farklı bakış açılarının ortaya çıkmasıyla demokrasinin felsefi boyutu şekillenmiştir.

<sup>11</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.122.

<sup>12</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.121.

<sup>13</sup> Rahmi Şeyhoğlu, *Karl Raimund Popper'in Demokrasi Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Haziran, 1998, s.113.

<sup>14</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.123.



Öte yandan demokraside bireyler fikirlerini özgürce ortaya koyabilmelidir. Özgürlük demokrasinin en önemli ilkelerinden bir tanesidir. Ancak, demokrasinin özü bireyin özgürlüğüdür söyleminden sonra, özgürce düşüncesini açıklayan kişilere baskı yapmak demokrasinin mantığına aykırıdır. Nitekim demokratik bir yönetim de olması gerekenler belirlenmiştir; fakat olan durum farklı ise bu çatışmaya sebep olacaktır. Bu demek oluyor ki, demokrasi de ‘olanla’ ile ‘olması gereken’ birlikte ilerlemelidir. Gerek gündelik, gerekse felsefi dilde demokrasi hem bir ideali hem de bu ideale göre birçok eksikliği olan mevcut rejimleri anlatmak üzere kullanıldığı bir gerçektir.<sup>15</sup> Bu demektir ki demokrasi, hem olana hem de olması gerekene ilişkin ikili bir anlam taşımaktadır. Buna karşın aksi olan durumlar da yaşanmaktadır. Örneğin; demokratik bir yönetim de ‘olması gereken’ kanun önün de herkese eşit davranılması; ancak aynı suçu işleyen iki kişi cezalandırılırken, buldukları mevkilerden ötürü birine daha çok diğerine daha az ceza verilmektedir. Bu ‘olan’ durum eşitlik anlayışına aykırıdır. Esasında ikisi birlikte yürütüldüğü zaman demokrasi gerçek amacına ulaşır. Sartori ise bu konuda şunları söylemiştir:

Demokrasi tanımı yapılırken olan üzerine yöneldiğimiz zaman ortaya yersiz, uygunsuz, kötü kullanılmış bir gerçeklik çıkmaktadır. Sadece olması gerekene yöneldiğimiz de mükemmeliyetçilik engeline takılmış oluruz.<sup>16</sup>

Öte yandan demokrasi insanların bazı erdemlerinin gelişmesini sağlamıştır. Siyasi hayata aktif olarak katılma imkanı sunmuştur. Bununla birlikte adaletin en iyi şekilde uygulanmasına olanak tanımıştır. Bireysel özgürlüklere, farklı yaşam tarzlarına imkân sağlamıştır.<sup>17</sup> Bütün bunlar gösteriyor ki demokrasi felsefi bir arka plan dahilinde hareket etmektedir. Çünkü felsefede özü itibariyle bireye ve fikirlerine değer veren bir disiplindir.

### **3. Demokrasinin Toplumsal Temelleri**

Geçmişten günümüze demokrasi farklı toplumlarda farklı şekillerde uygulanmıştır. Böylece her toplum demokrasiyi kendi kültürüne, politik, hukuksal ve sosyo-ekonomik durumuna göre hayata geçirmiştir. Bunun nedeni ise her toplumun demokrasiye kendince anlamlar yüklemesidir. Bir toplum da çok çeşitlilik ve farklılık varsa, demokrasi dışında diğer yönetimler bu farklılıklara hoşgörülle yaklaşmayacaktır.

<sup>15</sup> Nevzat Can, *Siyaset Felsefesinin Problemleri*, Elis Yayınları, Ankara, 2005, s.251.

<sup>16</sup> Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. T.Karamustafaoğlu ve M.Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.14.

<sup>17</sup> Giovanni Sartori, a.g.e, s.14.

Demokrasi açısından farklılık ise zenginliktir.<sup>18</sup> Demokrasinin çok çeşitli olması toplumsal ve kültürel farklılıklardan dolayıdır. Bundan hareketle bir toplumda demokrasinin büyüüp filizlenmesine olanak sağlanıyorsa; demokrasi o toplumda varlığını devam ettirir, aksi halde hiçbir biçim de o toplumda var olamaz. Bu da toplumu oluşturan bireylerin yaklaşımlarıyla ve demokrasiyi benimseyip benimsemedikleriyle alakalı bir durumdur. Bununla birlikte toplumun sahip olduğu değerler, inançlar, kültür ve yaşama seçenekleri demokrasinin toplumsal temellerini oluşturur.<sup>19</sup> Nitekim demokrasi toplumdan topluma farklılık gösterse de temelde belli ilkeleri vardır. Bu değişmez ilkelerle demokrasi şekillenmiştir. Bir toplum krallıkla yönetiliyorsa, o toplumun bir anda demokrasiyi her şeyiyle kavrayıp, uygulamaya geçmesini beklemek doğru bir tutum değildir. Öyle ki demokrasi tek tek bireylerden başlayarak şekillenir. Öncelikli olarak bireyin zihninde yer etmelidir. Sonrasında ise kişi için ilk eğitim kurumu olan ailede demokrasinin küçük uygulamalarının görülmesi gerekir. Daha sonra demokrasinin bireyler tarafından özümseme görevini okullar devralmalıdır.<sup>20</sup> Sınıf ve okul bazında uygulanan demokrasi örnekleri bireyin demokrasiyi kavramasını ve benimsemesini kolaylaştıracaktır. Öyle ki demokrasinin bir yaşam biçimi olabilmesi için ailelere ve okullara büyük sorumluluklar düşmektedir. Benzer bir biçim de gençlere ve çocuklara demokrasi kültürü çerçevesinde, karar alma sürecine katılmalarına olanak tanınmalıdır. Ferdi düzeyde yaşanmayan demokrasi toplumsal düzeyi yakalayamaz.<sup>21</sup> Bu nedenle demokrasinin topluma kazandırılması da felsefeyle mümkündür. Buraya kadar ki kısımda demokrasi kavramına, demokrasinin felsefi ve toplumsallar temellerine değinilmiştir. Bundan sonrasında ise demokrasinin temel ilkelerine/koşullarına değinilecektir.

#### **4. Demokrasinin Temel Koşulları**

##### **4.1. Demokrasi ve İnsan Hakları**

İnsan hakları, insanın sırf insan olmasından kaynaklanan haklardır. İnsanlar arasındaki din, dil, ırk, cinsiyet, milliyet gibi niteliklerin tümünden bağımsızdır. Hiç bir siyasi iktidar/erk tarafından verilmediği gibi, onlar tarafından da alınamaz. Bu anlamda insan

---

<sup>18</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.124.

<sup>19</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.125.

<sup>20</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.125.

<sup>21</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.125

hakları evrenseldir. Bütün bu sebeplerden ötürü, insan hakları demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur.<sup>22</sup>

İnsan hakları öğretisi ilk olarak Thomas Hobbes'un çalışmalarında belirginlik kazanmıştır. Hobbes bunu 'doğa durumu' kavramıyla ortaya koymuştur. Bunu da şu şekilde açıklamıştır: Her insan yaratılışından hareketle ve kendi zihni melekelerini kullanarak, dileğini yapma özgürlüğüne sahiptir.<sup>23</sup> Bunun neticesinde de insanlar kendi aralarında barış sağlamak ve dış düşmanlara karşı korunmak için güç ve yetkilerini iktidara devreder. Demokratik yönetimlerde yöneticilere devredilen hakların en iyi şekilde korunması gerekir. Çünkü demokrasi bir yönetim biçimi olmasının yanı sıra, insan haklarını ele alan bir yaklaşım ve yaşam biçimidir. Öyle ki demokrasi yaşamın her alanına nüfuz eder. Demokrasiyi sadece bir seçme işi veya yönetim biçimi şeklinde algılamak sığ bir düşüncedir. Öte yandan demokrasinin en temel ilkelerini özgürlük, eşitlik, hür irade, seçimlerin yapılması ve seçimlere katılma şeklinde sıralayabiliriz. İşte tam bu noktada insan hakları ile demokrasi konu bakımından örtüşmektedir. Öyle ki insan haklarının temelinde toplumda adaletin sağlanmasıyla birlikte toplumu oluşturan bireylerin farklı düşünebileceği, toplumun bunu saygıyla karşılaması ve kabul etmesi gerekliliği vardır. Bunun neticesinde özgür iradenin gelişebileceği demokratik bir ortam sağlanmış olacaktır. İnsan hakları, insan olmayla kazanılmış olan hakları ifade etmektedir.<sup>24</sup> Bu yüzden topluma insan hakları eğitimi verilmeli ve bu bilinç kazandırılmalıdır.

#### **4.2. Demokrasi ve Özgürlük**

Demokrasinin temelini oluşturan ve üzerinde en çok durulan iki kavramdan biri özgürlük diğeri ise eşitliktir. Burada ele alınacak olan ise özgürlük kavramıdır. Özgürlük, insanı ferdi olarak ele aldığı irade özgürlüğü; toplum yaşatısına katılması bağlamında ele aldığı ise politik özgürlükler ortaya çıkar.<sup>25</sup> Demokrasinin amacı ise insanları tam ve mükemmel bir özgürlükler ortamına ulaştırmaktır. Mükemmel bir özgürlük idealini gerçekleştirmek zor olsa da, bu uğurda verilecek mücadeleler insanlığı, hak ve özgürlükleri çok iyi bir noktaya getirecektir.<sup>26</sup> Nitekim demokraside

<sup>22</sup> Nevzat Can, a.g.e, s.288.

<sup>23</sup> Nevzat Can, a.g.e, s.289.

<sup>24</sup> Gerçek Gövercin, *İnsan Hakları Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İzmir, 2013, s.121.

<sup>25</sup> Veli Urhan, "Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik ve Özgürlük", *Kaygı Dergisi*, sayı:26, 2016, s.111

<sup>26</sup> Nevzat Can, a.g.e, s.260.

özgürlükle kastedilen şey kişinin dilediğini yapması değildir. Başka bir ifadeyle “Özgürlük, bireyin dilediğini, dilediği zaman ve dilediği yerde yapması değil, anayasal ve yasal sınırlar çerçevesinde diğerlerinin özgürlüğüne zarar vermeden istediğini yapmasıdır.”<sup>27</sup>

Öte yandan bir yönetimin demokratik olup olmadığından bahsedebilmek için özgürlük gereklidir. Her ne kadar özgürlüğün gerekliliğinden bahsedilse de Platon bunun mümkün olamayacağını düşünmektedir. Öyle ki onun aristokratik yönetim anlayışında özgürlük mümkün değildir. Platon’a göre özgürlük, herkesin istediğini yapması anlamını taşıdığı için bu durumun çok uzun sürmeyeceğini dile getirmiştir. Hatta bazı kimselerin kendileri için neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmediklerinden yönlendirilmeye ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir.<sup>28</sup> Bununla birlikte demokrasideki özgürlük kavramının içerisini dolduran belli başlı özgürlükler vardır; eğitim, çalışma, yaşama, sağlığını koruma, siyasal katılım, haklarını koruma, haberleşme, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, özel hayatının gizliliği özgürlüğü, dokunulmazlık, yerleşme ve seyahat özgürlüğüdür. Bütün bunlar demokratik ve özgürlükçü bir toplum olabilmek için gereklidir.<sup>29</sup>

#### **4.3. Demokrasî ve Eşitlik**

Eşitlik, zaman zaman özdeşlik ve aynılık anlamında kullanılsa da temelde anlamı herhangi bir şeyin bireyler arasında dengeli bir şekilde bölüşürülmesi demektir.<sup>30</sup> Eşitliğin özü yasalar önünde tüm vatandaşların eşit olmasıdır. Bununla birlikte eşitlik kavramını şu şekilde ifade edilmiştir.

Devlet vatandaşlara hizmet götürürken ya da yasalar vatandaşlara uygulanırken insanlar arasında dil, din, ırk, felsefi inanç, eğitim, yaş, cinsiyet, siyasi ve ideolojik görüş farkı gözetmeden yasaların herkese eşit olarak uygulanmasıdır.<sup>31</sup>

Benzer bir şekilde Jeremy Bentham’ın, “herkes bir sayılmalıdır, kimse birden fazla sayılmamalıdır.”<sup>32</sup> ifadesi bütün insanların eşit değerinde olduğunu anlatan önemli bir söylemdir. Bu yüzden bir kimsenin eşit olması için hem ferdi hem de vatandaş olarak

<sup>27</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.126.

<sup>28</sup> Sibel Tosun, *Platon ve Farabi'nin Siyaset Felsefelerinin Karşılaştırılması ve Siyaset Felsefelerinde Erdem*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s.30.

<sup>29</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.126.

<sup>30</sup> Veli Urhan, a.g.e, s.109.

<sup>31</sup> Nesrin Demir, “Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları” *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(2), 2010, s.601

<sup>32</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.171.

eşit olması gerekir. Bu yüzden eşitlik, demokrasi için önem bir kavramdır. Ancak felsefe tarihinde özgürlüğün mümkün olmadığını aynı zamanda eşitliğinde mümkün olmayacağını ileri süren kişinin Platon olduğunu ifade edilmiştir. Öyle ki Platon eşitliğin yanlı olduğunu ve doğaya aykırı bir durum olduğunu ileri sürer. Çünkü insanlar kapasiteleri konusunda eşit olmadıkları için, her insanın yapacağı iş farklıdır. Bu nedenle de herkes eşittir demek doğru değildir. Ancak iyi bir toplum herkesin eşit olduğu toplum değil, herkesin görevini layıkıyla yerine getirdiği toplumdur. Her ne kadar Platon eşitlik konusunda bu şekilde düşünse de eşitlik demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden biridir.<sup>33</sup> Bununla birlikte demokratik bir toplumda eşitlik ilkesinin yeteri kadar saygı görmesi için, hukuk devleti ilkesine dayanması gerekir. Hukuk devletinde tüm vatandaşlar, yönetenler ve yönetilenler eşit konumdadır. Öyle ki hukuk devleti standartlarının yerine getirilmediği bir toplumda eşitlik ilkesinin de hayata geçirilmesi beklenemez. Bu hususla ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:

Etkin katılım, oy verme eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerine son sözü söyleme hakkı ve tüm yetişkinlerin karar süreçlerine dahil olma hakları vatandaşlara verilip hayata geçirildiğinde, hem eşitlik ilkesine uyulmuş hem de demokrasinin gerçekleşmesi mümkün olmuş olur.<sup>34</sup>

Devlet tarafından bireylere verilen haklar eşitliğin temelini; böylece de demokratik bir toplumu oluşturmaktadır.

#### **4.4.Demokrasi ve Adalet**

Adalet kavramı siyaset felsefesi tarihinin üzerinde en çok durduğu mefhumlardandır. Öyle ki adalet sadece felsefenin değil, hukukun ve sosyolojinin de tartıştığı konulardandır. Adalet toplumun ve insan yaşantısının ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak geçmişte insanlar adaleti Tanrısal bir kavram olarak görmüşlerdir. Bu nedenle de kendilerine ait, günlük, sıradan ve yapmaları gereken bir şey olarak nitelendirmemişlerdir.<sup>35</sup> Oysaki hayatın her alanında adaletin izleri mevcuttur. Adaleti yüce bir şey, soyut bir kavram ve uygulanmasının tamamen kurumlara devredildiği bir alan olarak görmek uygun değildir. Çünkü adaletin ilk önce tek tek bireylerde bulunması gerekir. Daha sonra bütün toplumsal etkinlikleri kapsamalıdır. Böylece

<sup>33</sup> Platon, *Yasalar*, Çev. Candan Şentuna- Saffet Babür, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998, s.222.

<sup>34</sup> Nesrin Demir, a.g.e, s.603.

<sup>35</sup> Nevzat Can, a.g.e, s.177.

sadece kurumların uygulaması gereken bir şeymiş gibi algılanmasının önüne geçilmiş olacaktır.<sup>36</sup>

İlk çağlarda adalet tanımı erdemler üzerinden yapılmıştır. Platon'da olduğu gibi her sınıfın bir erdemi vardır. Üreticilerde ölçülülük, askerlerde cesaret, yöneticilerde bilgelik, olarak belirlenen üç ana erdemin ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda gerçekleşmesinden hareketle, ortaya çıkan dördüncü en önemli erdemdir.<sup>37</sup> Bazı çağdaş filozoflar ise adaleti farklı şekilde tanımlamaktadır. Amerikalı filozof Rawls adaleti, bireysel özgürlüklerden hareketle, ancak metafiziğe uzak özel bir ahlaki ilke olarak nitelendirmiştir. O, adaleti bireylerin yapıp etmelerinden hareketle ele almamış, kurumsal olarak ele almıştır.<sup>38</sup> Bununla birlikte adalet etik olmaktan çok siyasi ve ekonomik bir kavramdır. Adalet olmadan insanların toplum içerisindeki işbirliğini sağlamaları mümkün değildir.<sup>39</sup> Toplumsal işbirliğinin de temeli adalettedir. Esasında toplumsal birçok kavram adalet kavramına dayanmaktadır. Çünkü bir toplumda adalet olmazsa, özgürlük, eşitlik, işbirliği gibi birçok kavram açıkta kalacaktır. Bütün kavramların dayanağı adalettir. Demokratik bir toplumda adalet bireyden bağımsız şekilde ilerler, ancak demokratik olmayan toplumlarda yöneten kişinin tekelinde olacağı için yönetici değiştiğinde adalette değişecektir. Bu nedenle adalet demokratik yönetimde kendine yer bulmaktadır. Adalet burada kısaca değinilecek bir kavram değildir ancak demokrasinin bir uzantısı olarak adaletten özetle bu şekilde bahsedilebilir.

#### **4.5. Demokrasî ve Katılım**

Demokrasinin bir diğeri ilkesi ise katılımdır. Katılımı, Demir şu şekilde tanımlamıştır: Vatandaşların seçimle belirledikleri iktidarın, siyasi alanda aldıkları kararlara örgütler vasıtasıyla dahil olmaları ve böylece bu kararları yenileme ve değiştirme imkanını elde etmeleridir.<sup>40</sup> Bu bağlamda demokrasinin akla gelen ilk tanımı 'halkın, halk tarafından yönetilmesi' ifadesinden hareketle, halk vurgusu yapılarak katılım amaçlanmaktadır. Ancak katılım, yalnızca siyasetin konusu değil, aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu

---

<sup>36</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.174.

<sup>37</sup> Veli Urhan, a.g.e, s.104.

<sup>38</sup> Arslan Topakkaya, "Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir?" *Politika Dergisi*, Eylül, 2009, s.6.

<sup>39</sup> Veli Urhan, a.g.e, s.107.

<sup>40</sup> Nesrin Demir, a.g.e, s.603.

toplumun bir vatandaşı olmasının önemli bir işaretidir.<sup>41</sup> Dolayısıyla bir sendika ya da sivil toplum kuruluşlarına katılmak, bir şirkette yönetsel kararlara katılmak, tüm bunlar birer katılımdır. Bu sebeptir ki yerel ve genel düzeyde siyasi kararlari etkilemek bir katılım şeklidir. Yönetimin olduğu her yerde katılım vardır. Bu bağlamda Eski Yunan geleneklerine bakıldığında, katılım yalnızca erkekler için geçerlidir. Kadınların, kölelerin, hizmetçilerin ve yabancıların katılma hakkı bulunmamaktadır.<sup>42</sup> Nitekim günümüz de toplumsal sınıf anlayışının hakim olmadığı bir düzenden bahsedildiği için katılım imkanı herkese tanınmıştır. Yine siyasi alanda kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle katılım sağlanmıştır. Yalnızca siyasi alanda değil çalışma hayatında da, kadın olsun erkek olsun herkes basit birer iş gören konumundan çıkmıştır. Öyle ki insanlar buldukları çalışma ortamında her türlü kararın görüşülmesinde ve sonuçlandırılmasında aktif rol almışlardır. Bu demek oluyor ki dünya tarihi boyunca katılım noktasında büyük gelişmeler yaşanmıştır.

Yönetime katılma, bireylerde demokrasi duygusunu geliştirmekte ve bireylere danışmanlık sıfatı vermektedir. Çünkü çoğu durumlarda halkın karar alma sürecine katılmaları doğrudan değil, temsilciler aracılığıyla yapılmaktadır. Sevgi, anlayış, hoşgörü, eşitlik gibi duyguların gelişmesiyle ortak değerlerin oluşması sağlanmaktadır. Bireyin yönetime katılması sorumluluk duygusunun kazanılmasını sağlamaktadır. Çünkü ortaya çıkacak sorunların sorumluluğunu alacaktır. Böylece de yönetenler ve yönetilenler arasındaki işbirliğini sağlamış olacaktır.<sup>43</sup> Tüm bunlar yönetime katılmanın topluma ve bireye sağladığı faydalardır.

#### **4.6. Demokrasî ve Çoğulculuk**

Çoğulculuk, siyasal karar alma mekanizmasında çoğunluğa sahip olanların iradesinin üstün olması demektir. Lakin demokrasinin ideal tanımı söz konusu olduğunda, çoğunluğun yönetimi demek doğru değildir. Çünkü demokrasi halkın yönetimidir. Bunun anlamı halkın bir kısmının değil, tamamının yönetimidir. Her ne kadar böyle bir tanım yapılırsa da demokratik toplumlarda karar almak için çoğunluğun görüşü geçerli sayılmaktadır. Çünkü karar alırken oy birliğine ihtiyaç vardır ve bunun için yüzde elli artı bir oy almak yeterlidir. Bu durumda azınlığın fikirleri yok sayılıyor görünmektedir.

---

<sup>41</sup> Hacer Tuğba Eroğlu, *Kamu Yönetimi Açısından Yönetime Katılma Biçimleri ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2000, s.193.

<sup>42</sup> Hacer Tuğba Eroğlu, a.g.e, s.45.

<sup>43</sup> Hacer Tuğba Eroğlu, a.g.e, ss.57-58.

Ancak demokraside her ne kadar çoğunluğun iradesi etkili olsa da azınlıkta kalanların çoğunluğu uyarma ve denetleme yetkisi vardır.<sup>44</sup>

Toplumların en belirgin özellikleri farklılıklarıdır ve demokrasi farklılıklara aynı düzeyde meşruluk tanır.<sup>45</sup> Bir toplumda çoğunluk tarafından kabul edilen politika iktidar olma şansına sahiptir. Ancak bu durum ahlaki bakımdan çoğunluğun görüşünün diğerlerine göre daha üstün olduğu anlamına gelmemektedir. Yalnızca uygulanabilir anlamına gelmektedir. Diğer yandan azınlıkların haklarının da güvence altına alınması gerekir.<sup>46</sup> Bu ifadelerden hareketle ‘çoğunlukçu demokrasi’ ile ‘çoğulcu demokrasi’ kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Çoğunlukçu demokrasi görüşü Rousseau’un fikirlerinden hareketle şekillenmiştir. Bu bağlamda çoğunlukçu demokrasi anlayışı, çoğunluğun istekleri doğrultusunda ortaya çıkan iradenin her zaman bütünün iyiliğine teveccüh etmek, toplumun ortak amaçları ile çoğunluğun beklentisinin hiçbir zaman çatışmayacağı görüşünden hareketle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla çoğunlukçu demokrasi anlayışında, çoğunluğun istekleri bütün vatandaşların iyiliğini gözeterek ilerliyorsa, bu durumda çoğunluğun isteklerini sınırlandırmaya gerek kalmayacaktır. Benzer bir ifadeyle azınlıkta kalan kesimin hakları çoğunluğa karşı korunursa bu durumda herhangi bir önlem almaya gerek kalmaz.<sup>47</sup> Bununla birlikte çoğunlukçu demokrasi anlayışına karşılık çoğulcu demokrasi anlayışı ortaya çıkmıştır. Çoğulcu demokrasi ise şu şekilde tanımlanmıştır:

Çoğunluğun yönetme hakkı bulunmakla birlikte, bunun karşısında azınlık hakları da vazgeçilmez öneme sahiptir. Dolayısıyla kamunun ortak iyiliği yanında, toplum içindeki çeşitli gruplar ve onların özgür tartışma ve pazarlıkları da önemli rol oynamaktadır.<sup>48</sup>

Esasında geçmiş dönemlerde demokrasiye karşı yapılan en büyük tehdit eski Atina’daki azınlığın despotluğudur, günümüz demokrasisinde ise çoğunluğun despotluğudur. Bu yüzden günümüz demokrasi anlayışına göre; çoğunluk yönetimine getirilen sınırlanmalar ve kişisel özgürlüklerin himaye edilmesi çok önemlidir.<sup>49</sup> Çoğunluğun yönetimi ilkesini tek başına kabul etmek, demokrasiden uzaklaşmaya ve beraberinde

<sup>44</sup> İsmail Dursunoğlu, *Demokraside Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2012, s.14.

<sup>45</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.176.

<sup>46</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.177.

<sup>47</sup> Yusuf Şevki Hakyemez, “Çoğunlukçu Demokrasi; Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi”, *AÜHF Dergisi*, c. 52, 2003, s.74.

<sup>48</sup> Yusuf Şevki Hakyemez, a.g.e, s.76.

<sup>49</sup> Mücahit Er, “Demokrasinin Tarihi Gelişimi”, [https://www.academia.edu/9351933/Demokrasinin\\_Tarihi\\_Geli%C5%9Fimi](https://www.academia.edu/9351933/Demokrasinin_Tarihi_Geli%C5%9Fimi), s.11.



diktatörlüğe yol açacaktır. Oysaki çoğunluğun da yanılma ihtimali vardır. Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki çoğunluğun fikirlerini dikkate alan bütün yönetimler diktatörlüğe gider sonucunu çıkarmak hatalıdır. Bu konudaki en temel problem çoğunluk ile azınlık arasındaki dengelerin nasıl sağlanacağı konusudur.

#### 4.7. Demokrasî ve Millî Egemenlik

Millî egemenlik kavramı, şu şekilde tanımlanmıştır:

Millet tarafından devlete verilen iktidardır. Başka bir deyişle egemenliğin bir kişiye, gruba ya da çoğunluğa değil, bütün millete ait olmasıdır. Millet ise kendisini oluşturan fertlerin üstünde onlardan ayrı ve bağımsız bir şahsiyettir. Vatandaşlar egemenliğin kendilerine düşen parçasına sahip değillerdir. Tek egemen millettir.<sup>50</sup>

Dolayısıyla millî egemenlikle birlikte halk egemenliği kavramına da değinmek gerekmektedir. Çünkü halk egemenliğinde, çoğunluğun azınlığa tahakkümü vardır. Bu nedenle halkın iradesi fertlerin iradesinden oluştuğu için egemenlik fertler arasında bölüşürülmüştür.<sup>51</sup> Bununla birlikte demokratik yönetimde egemenlik, halk egemenliği ve millî egemenlik teorilerinden hareketle şekillenmiştir. Egemenliğin izlerine Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* isimli eserinde rastlanmaktadır. Eserinde yer verdiği daha sonra zenginleştirilerek geliştirilen halk egemenliği teorisi açısından egemenlik şu şekilde dile getirilmiştir: “Bireylerin toplamından oluşan halka aittir ve halk bu egemenliğini doğrudan kullanabileceği gibi temsilciler aracılığıyla da kullanabilir. Yine halk egemenliği anlayışına göre seçimler, seçmenler arasında bir haktır.”<sup>52</sup>

Öte yandan Fransız İhtilalinden sonra ortaya konulan millî egemenlik kavramıyla, belli bir zaman da ve ülkede yaşayan insanların dışında, geçmiş ve gelecek tüm nesilleri kapsayan manevî bir varlık olan millet, egemenliğin tek sahibidir anlayışı hakim olmuştur.<sup>53</sup> Bununla birlikte egemenliğin tarihsel ara planına bakıldığında, ilk ve ortaçağda teokratik egemenlik anlayışı hakimdir. Bu demek oluyor ki egemenliğin kaynağı Tanrıya ve kutsal olana dayanmaktadır. Tanrı-Kral anlayışıyla, o dönemde hükümdar yeryüzünün Tanrısı hükmündedir. Ancak daha sonrasında bu anlayışta değişiklik yaşanmış ve yöneticiye Tanrının Oğlu sıfatı yüklenmiştir. Ortaçağın sonu

<sup>50</sup> Bahtiyar Akyılmaz, “Millî Egemenlik Kavramının Gelişimi”, *Tarihten Günümüze Millî Egemenlik ve Önemi Paneli*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1997, s.7.

<sup>51</sup> Bahtiyar Akyılmaz, a.g.e, s.7.

<sup>52</sup> Murat Yıldırım, “Millî Egemenlik Kavramı ve Türkiye de Seçim Sistemleri”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2001, s.2.

<sup>53</sup> Murat Yıldırım, a.g.e, s.2.

yeniçağın başlarında ise egemenliğin, doğrudan doğruya Tanrıdan ve onun kutsal iradesinden alındığı fikri hakim olmuştur. Bu bakımdan bu yönetime monarşi denilmiştir. Monarşide egemenliğin hükümdara ve ailesine Tanrısal yollarla geldiğine inanılmaktadır. Ancak 16. yüzyılda feodal düzenin yıkılmasıyla birlikte egemenlik anlayışı da değişmiştir. Egemenlik hukuk kurallarına dayandırılmıştır. Böylece teokratik egemenlik anlayışından demokratik egemenlik anlayışına doğru bir geçiş yaşanmıştır.<sup>54</sup> Bütün bunlardan hareketle, demokrasinin en önemli ilkelerinden birisi milli egemenliktir. Başka bir ifadeyle demokratik yönetimde milli egemenliği bu kadar değerli kılan şey ‘halkın halk tarafından yönetilmesi’ tanımından dolayıdır. Bu nedenle de halkın ya da genel olarak milletin egemenliği demokrasinin temeli oluşturmaktadır. Hatta milletin egemenliğinin olmadığı bir toplumda demokrasiden bahsedilemez.

#### **4.8. Demokrasî ve Sivil Toplum**

Sivil toplum tanımı şu şekilde ifade edilmiştir:

Fransızca-Latince kökenli olan “civil” kelimesinden hareketle vatandaşlara ilişkin olan, vatandaşlar topluluğuna, onların yönetimine veya birbirleriyle ilişkilerine yönelik olan, bir şehirde yaşayanlara göre olan, kırsal ya da köy yaşamına ilişkin olmayan, askeri ya da dini olmayan, medeni, uygar, kibar, görgülü anlamına gelmektedir.<sup>55</sup>

Bununla birlikte toplum kelimesiyle birleşerek, toplumsal bir yaşam biçimi anlamına gelmiştir. Sanayi Devrimi sonrası sivil toplum, soylu ve zengin kesimi tanımlamak için kullanılmaktadır. Ayrıca sivil toplum derebeyliğe karşı farklı bir seçenek olarak kapitalizmle birlikte gelişmiştir.<sup>56</sup> Öte yandan sivil toplum, gönüllülük esasına dayanan, kendi kendisini meydana getiren, hukuki çerçevede ilerleyen, toplumun ortak değerlerini esas alan, yönetimden bağımsız, toplumsal bir yaşam alanıdır. Sivil toplum, devlet ile şahıslar arasındaki karşılıklı görüşmelerin herhengi bir dayatma ve engellemeye uğramadan gerçekleştiği bir platformdur.<sup>57</sup> Bu sebeptendir ki sivil toplum devletten bağımsız olduğu için, iktidarı ele geçirme gibi bir amacı da bulunmamaktadır. Sivil toplum ile demokrasi arasındaki ilişki şu şekilde dile getirilmiştir:

Sivil toplum devletten ahlaki ve siyasi olarak daha güçlü ve daha belirleyici olduğu durumlarda, demokratik bir işlev üstlenmektedir. Bu anlamda siyaset

<sup>54</sup> Murat Yıldırım, a.g.e, ss.10-12.

<sup>55</sup> Seyfettin Aslan, “Sivil Toplum ve Demokrasi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 15, 2010, s.358.

<sup>56</sup> Seyfettin Aslan, a.g.e, s.359.

<sup>57</sup> Seyfettin Aslan, a.g.e, s.359.

biliminde, sivil toplumun güçlü ve etkin olduğu siyasi rejimler “demokratik”, sivil toplumun yasaklandığı ya da yok edildiği rejimler “totaliter”dir.<sup>58</sup>

Bu yüzden demokratik bir toplumun en önemli araçlarından ve ilkelerinden birisi sivil toplumdur. Sivil toplum ile demokrasi her zaman fikri olarak uyuşmayabilir. Başka bir ifadeyle sivil toplum unsurları demokrasiyi desteklemesinin yanı sıra, onun için tehlikede oluşturabilir. Bazı sivil toplum kuruluşları bünyesinde anti-demokratik eğilimler taşıyor olabilir. Ancak yine de sivil toplum örgütleri, demokratik yönetimi elinde bulunduran iktidarın kötü emellerini kontrol altında tutar. Bu şekilde sağlıklı bir sivil toplum kuruluşu, toplum için çok değerlidir. Öyle ki sivil toplum günümüzde artık demokrasinin olmazsa olmaz şartlarından.<sup>59</sup>

## 5. Demokrasinin Türleri

### 5.1. Doğrudan Demokrasi

Halk egemenliğinin bizzat kullanıldığı, halkın halk tarafından yönetilmesini öngören demokrasi türüdür.<sup>60</sup> Kanunlar yapmak, kararlar almak doğrudan halkın sorumluluğundadır. Öyle ki temsil meclisi ya da yasama meclisi yoktur. Yönetenle yönetilen ayrımı da bulunmamaktadır.<sup>61</sup> Yargılama ve yürütme işleri de halka aittir. Bu nedenle tam bir eşitlik vardır. Doğrudan demokrasinin izlerine ilk olarak Eski Yunan Medeniyetindeki şehir(site) devletlerinde rastlanmaktadır. İnsanlar bu sitelerde bir araya gelerek agora veya forum denilen meydanlarda toplanıp ülke yönetimi ile ilgili kararlar almışlardır.<sup>62</sup> Bununla birlikte bu demokrasi türü, düşük nüfuslu, kültür düzeyi yüksek, demokratik ve siyasi olgunluğa erişmiş küçük toplumlarda uygulanabilmektedir. Buna örnek ise İsviçre’dir. Günümüzde doğrudan demokrasi yalnızca İsviçre’nin iki kantonunda uygulanmaktadır. Bunlar Glarus kantonu ve Appenzell Innerrhoden Yarım kantonudur.<sup>63</sup> Nitekim İsviçre dışında bu demokrasi modelini diğer ülkelere de uygulamak imkânsızdır. Çünkü kalabalık nüfus, insanlar arasındaki mesafeler, geniş topraklar bunu olanaksız hale getirmektedir. Rousseau’nun ifadesiyle “gerçek

<sup>58</sup> Seyfettin Aslan, a.g.e, s.366.

<sup>59</sup> Seyfettin Aslan, a.g.e, s.367.

<sup>60</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.187.

<sup>61</sup> İsmail Dursunoğlu, *Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2012, s.16.

<sup>62</sup> Murat Aktaş, “Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:3, sayı:1, 2015, s.92.

<sup>63</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.187.

demokrasi sadece bir idealdir.”<sup>64</sup> Böylece bu demokrasi türünün günümüze uygulanamayacağını belirtmiştir.

## 5.2.Yarı Doğrudan Demokrasi

Bu demokrasi türünde egemenlik halk ve temsilcileri arasında paylaşılmaktadır. Halk temsilcilerinin azli, referandum, halk vetosu ve halk teşebbüsü gibi yöntemlerle seçtiği temsilcilerle beraber doğrudan egemenliğe katkıda bulunmaktadır.<sup>65</sup> Bununla birlikte egemenlik hakkının halkın seçtiği temsilcilere devredilmesinden ötürü temsili demokrasi ile benzer özellik göstermekte referandum gibi halkın demokrasiye aracısız şekilde katılması ile de doğrudan demokrasiye benzemektedir.<sup>66</sup> Bu nedenle doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasında bir yönetim modelidir. Yarı doğrudan demokraside vatandaşlar adil, dürüst ve düzenli seçimler yaparak kendilerini temsil edecek kişileri seçmişlerdir. Vatandaşlar tarafından seçilen bu temsilciler, yönetilenler adına siyasi iktidarın yetkisini ellerinde bulundurmışlardır. Fakat her konuda yönetilenler adına yetkiyi kullanma hakkına sahip değillerdir. Vatandaşlar sadece bazı hususlarda karar verme yetkisine sahiptirler.<sup>67</sup> Bu demokrasi türüne örnek olarak İsviçre ve İtalya'dır.

## 5.3.Temsili Demokrasi

Bu demokrasi türünde halk egemenlik haklarını, seçtiği temsilciler aracılığıyla yürütmektedir ve seçimler temel araçtır. Aktaş, temsili demokrasi konusuna şu şekilde bir açıklama getirmiştir: Temsilciler, bütün milletin temsilcisidir. Toplumda oy kullanan kesim ile onları temsil edenler arasındaki bağ seçim zamanında kuvvetlenmiş olsa da, vatandaşa verilen dilekçe hakkı gibi çeşitli haklarla birlikte bireyler yönetimde söz söyleme yetkisini elde etmişlerdir.<sup>68</sup> Bununla birlikte temsili demokrasi günümüzde yaygın olan demokrasi türüdür. Antik Yunandaki doğrudan demokrasi modelinden sonra 17. ve 18. yüzyıllara da ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD, Japonya, Avrupa ülkeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Temsili demokrasinin amacı, siyasi iktidarın

<sup>64</sup> Mehmet Ali Tura, *Çağdaş Demokrasilerde Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal Sisteme Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2004, s.11.

<sup>65</sup> Zihni Merey, a.g.e, s.188.

<sup>66</sup> Sefa Erkuş, *Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 2016, s.11.

<sup>67</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.191.

<sup>68</sup> Murat Aktaş, a.g.e, s.93.

yetkisini sınırlandırmak ve olumsuzlukları frenlemek arzusu taşımaktadır.<sup>69</sup> Böylece vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini koruduğu için korumacı demokrasi denilmiştir. Öte yandan temsili demokrasinin işleyişi siyasi partilere bağlıdır. Siyasi partiler olmazsa, vatandaşlar yöneticiler üzerinde etkiye sahip olamaz. Ayrıca özgürce düşüncelerini de ortaya koyamazlar. Seçimlerin adaletli ve özgür bir ortamda yapılabilmesi için devletin tüm siyasi partilere ve onlara bağlı olanlara eşit mesafede olması gerekir. Yine siyasi partiler seçmenlerine özgürce ve adil rekabet koşulları çerçevesinde seslenebilmelidir. Seçimlerde şiddetten ve baskıdan uzak durulmalıdır. Aynı zaman da seçimlere hile karışması da önlenmelidir.<sup>70</sup> Bütün bunlar temsili demokrasinin işlenmesi için gereklidir. Temsili demokrasi konusunda Rousseau, fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Yurttaşlar oy verdiği anda özgürlüklerini yitirmezler. Çünkü istediği zaman çoğunluk fikrinden azınlık fikrine geçmeye karar verebilir. Yurttaşın fikrini değiştirmesine izin verilmesi, yalnızca onun özgürlüğünün sürmesini ve kökleşmesini sağlamakla kalmaz, demokrasinin de açık, kendi kendisini yönlendiren bir siyasal sistem olarak varlığını sürdürmesini sağlar. Birimizin özgürlüğü hepimizin özgürlüğüdür ve buda en doğru ve somut anlamına azınlıkta olduğumuz zaman kavuşuruz.<sup>71</sup>

Bu nedendir ki bu demokrasi türü toplumda sınıfsal ayrıma karşıdır. Cinsiyet, statü, din, dil ayrımı yapılmamaktadır. Bütün vatandaşların özgürce seçimlere katılmalarını olanaklı kılmaktadır. Bu demokrasi türlerinden hareketle çeşitli demokrasi modelleri ortaya çıkmıştır. Bunlar ise şu şekildedir.

#### **5.4. Katılımcı Demokrasi**

Katılımcı demokrasi, temsili demokrasiden hareketle, doğrudan demokrasiyi mümkün olan en üst düzeyde dile getirmeyi amaçlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle vatandaşların sadece seçimlerde değil, seçim dışında da siyasi yönetime aktif şekilde katılmaları sağlanmalıdır.<sup>72</sup> Katılımcı demokrasi savunucuları katılmanın sadece oy verme düzeyin de kalmaması gerektiğini, kamusal işlerle ilgili de görüş beyan edilmesi gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Bu anlamda demokrasinin daha iyi işlenmesi için sadece siyasi alanda değil, toplumsal hayatın her sahasında daha çok vatandaşın katılımına gerek vardır. Katılımcı demokrasinin temelleri Eski Yunan site yönetimine dayanmaktadır.

<sup>69</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.192.

<sup>70</sup> Murat Aktaş, a.g.e, s.93.

<sup>71</sup> Mehmet Ali Tura, a.g.e, s.12.

<sup>72</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.195.

O dönemin demokrasi anlayışında önemli bir yere sahip olan halk egemenliği, bireylerin katılımı, toplumun ortak faydası ve bireylerin uzlaşımı gibi bir takım değerler günümüzün şartları dahilinde yeniden anlamlandırılmıştır.<sup>73</sup> Bununla birlikte demokrasideki çoğulculuk ve sivil toplum örgütlerinin artması katılımcı demokrasiyi güçlendirmektedir. Çünkü sivil toplumun amacı farklılıkların ifade edilmesi, tanınması, taleplerin siyasi sistem tarafından dikkate alınmasını sağlamaktır.<sup>74</sup> Aynı zamanda bireyin özgürlük ve katılım için kendini pasif değil, aktif olarak görmesi ve kendini yetiştirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yüksek düzeyde katılım için Schmidt üç temel şartın gerekli olduğunu belirtmiştir: “Yüksek düzeyde katılım için sosyo-ekonomik kaynaklarda yüksek bir donanım düzeyi, bu düzeyde orantılı siyasete karşı olumlu tutum eğilimi ve bireysel katılımı siyasi süreci etkileyebileceği kanaatinin varlığıdır.”<sup>75</sup> O, bu şartların sağlanmasıyla katılımın mümkün olacağı kanaatindedir. Dolayısıyla bütün vatandaşların istekli olduğu bir toplumda yüksek düzeyde katılım sağlanır ve bunun neticesinde siyasi süreç etkilenir.

Öte yandan katılımcı demokrasi türü çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Katılım ve talepler siyasi sistemin baş edemeyeceği boyuta geldiğinde, bu durumun siyasi düzeni bozacağı endişesi vardır. Modern toplumlar büyük ve karmaşık bir yapıya sahiptirler. Bu yüzden siyasi yönetime katılım ancak parti faaliyetleriyle sınırlı kalmaktadır.<sup>76</sup> Genel olarak katılımcı demokrasi türü bu şekilde el alınmış ve eksik yönleri ortaya konulmuştur.

### **5.5.Sosyal Demokrasi**

Sosyal demokrasi diğer demokrasi türlerinden farklıdır. Çünkü sosyal demokrasi anlayışına göre; siyasi demokrasi anlayışını bütün topluma yaymak ve eşitliği sağlamak en temel görevdir.<sup>77</sup> Bu demokrasi çeşidinde özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar üzerine vurgu yapılmaktadır. Sosyal demokrasi kavramı ilk defa 19.yüzyılın birinci yarısında işçi birliklerinde kullanılmış bir kavramdır.<sup>78</sup> Marksist kökenden gelen bir demokrasi modelidir. Ancak ana hatları itibariyle Marksist demokrasiden farklıdır.

<sup>73</sup> Fatih Turan Yaman, “Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurları”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/400859>, s.135.

<sup>74</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.197.

<sup>75</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.197.

<sup>76</sup> Davut Dursun, a.g.e, s.197.

<sup>77</sup> Nesrin Demir, a.g.e, s.606.

<sup>78</sup> Zeynep Taşpınar, *Sosyal Demokrasinin İnsan Haklarına Etkisi: İsveç Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2010, s.43.

Çünkü sanayi devrimi sonrası gelişen sorunlar, toplumsal eşitsizliğin, adaletin eksikliği gibi meseleler ile ortaya çıkan Marksizm, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünü kabul etmeyen bir anlayışa sahip olan sosyal demokrasiden ayrılmıştır.<sup>79</sup>

Sosyal demokraside devletin görevi sınıfsal ayırım yapmadan, bütün halk kitlelerine yardım ederek, eşitlikçi bir toplum oluşturmaktır. Öyle ki emeğin önemi, yoksullara yardım edilmesi, toplumdaki imtiyazların azaltılması ve sosyal refah ortamının sağlanması, sosyal demokrasi için ulaşılmak istenilen bir durumdur.<sup>80</sup>

Öte yandan sosyal demokrasinin eleştirildiği bazı noktalar bulunmaktadır. Sartori'ye göre sosyal ifadesi ile neyin kastedildiği açık değildir. Bunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Sosyal demokrasi iki anlam içermektedir. Birincisi; yaşama biçimi ve kişilerin birbirleriyle ilişkisini göstermektedir, ikincisi ise toplumun durumundan çok toplumun yönetimi ile ilgilidir. Birinci duruma göre bir siyasetin ön gereği iken, ikinci duruma göre siyasetin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.<sup>81</sup>

Bu bağlamda sosyal demokrasiyle ne kastedildiğinin açık olmadığını söyleyenler ve Marksist demokrasinin uzantısı olarak görenlerin yanı sıra liberal demokrasi ve Marksist demokrasinin bir sentezi olarak görenlerde vardır. Bundan hareketle konunun devamı olarak liberal ve sosyalist demokrasi modeline değinilerek sosyal demokrasinin anlaşılması sağlanmış olacaktır.

### **5.6.Sosyalist Demokrasi**

Sosyalist demokrasi, işçi kesim yönetimine dayanan, yönetimin Marksist ideolojiden hareketle kendi ideolojilerini gerçekleştirmek için vatandaşları zorladığı bir demokrasidir.<sup>82</sup> Başka bir ifade ile sanayi devriminden sonra toplumda iki sınıf ortaya çıkmıştır; işçi ve işveren(burjuva) sınıfı. Üretim araçlarını elinde bulunduran kapitalist sınıf (işveren kesim), işçilerin emeklerini sömürerek sermayesini artırmaktadır. Bu bağlamda sosyalist demokrasinin amacı ise üretim araçlarının hepsini kamulaştırıp, sınıfları ortadan kaldırmak ve sınıf çatışması sonucu oluşan devleti de ortadan kaldırmaktır.<sup>83</sup> Devletin ortadan kalkmasıyla komünler oluşacak, yani komünist topluma geçilecektir. İşçi sınıfı egemen sınıf seviyesine yükselterek, sınıfları ortadan

<sup>79</sup> Zeynep Taşpınar, a.g.e, s.44.

<sup>80</sup> Zeynep Taşpınar, a.g.e, s.44.

<sup>81</sup> Zeynep Taşpınar, a.g.e, s.43.

<sup>82</sup> Hasan Tunç, "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.12, 2008, s.119.

<sup>83</sup> Sefa Erkuş, a.g.e, s.20.

kaldırıp komünist sisteme geçmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede de gerçek özgürlük ve eşitlik sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte sosyalist demokrasi Batı demokrasisinin gerçeği yansıtmadığını ve sadece burjuvaların haklarını korumaya çalıştığını belirtmektedir. Bu yüzden de biçimsel bir demokrasi olduğu eleştirisini yapmaktadır. Oysaki gerçek demokrasi sınıfsız bir toplumda ortaya çıkacaktır.<sup>84</sup> Sosyalist demokrasinin önderi Marx, sınıfsız toplumu şu şekilde dile getirmiştir: “Sınıflı ve sınıf çatışmalı eski burjuvazi toplumunun yerini öyle bir toplum alacaktır ki, onda her şeyin özgür gelişmesinin şartı olacaktır.”<sup>85</sup> Bununla birlikte kimileri tarafından marksist demokrasinin uzantısı olarak görülen sosyal demokrasiyle birbirinden farklı olduğu düşünülmektedir. Birbirleriyle bağlantılı olduğu düşünülen bir diğer demokrasi modeli ise liberal demokrasidir.

### 5.7.Liberal Demokrasi

Liberal kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde, kelimenin Latince özgür anlamına gelen “liber” kelimesinden türetildiği görülmektedir. Ancak her çağda farklı anlamlara karşılık gelen bir kelimedir. Liberal kelimesi Ortaçağda, genel ve yaygın eğitim, açık görüşlü gibi sosyal tutumları ifade eden apolitik bir tarzda kullanılmıştır. 16. yüzyılda, ahlaki ilkesizlik, cinsel serbestlik, dine karşı gelme anlamına gelmektedir. 18. yüzyılın sonunda ise ‘özgür insana yaraşan’ anlamında kullanılmaktadır. 19. yüzyılın başlarında ise siyasi terminolojiye girmiştir.<sup>86</sup> Etimolojik olarak özgürlük kavramına karşılık gelse de dünya tarihi boyunca farklı manalarda kullanılan bir kavramdır. Liberalizm ilk çıktığı dönemden bugüne kadar farklı özellikler kazanarak ilerlemiştir. Bununla birlikte liberalizmde bireyin özgürlüğü en önemli konu iken saf demokrasi için siyasi anlamda eşitlik daha önemlidir. Liberal demokrasi modeli ise siyasal anlamda eşit, bireysel olarak ise, özgür bireylerin oluşturduğu bir toplumda geçerli demokrasi modelidir.<sup>87</sup> Liberal demokrasinin eşitlik ve özgürlüğe yaptığı vurgu toplumda bireysel tatminin ve faydanın en üst seviyeye çıkmasına neden olmuştur. Bir toplumda iki bireyden hangisi daha çok maddi refaha sahipse o birey daha mutlu olmuştur. Dolayısıyla refahın en üst seviyeye çıkarılması, mutluluğunda en üst seviyeye çıkarılmasıdır.<sup>88</sup> Bununla birlikte

<sup>84</sup> Suha Kapucuoğlu, a.g.e, s.37.

<sup>85</sup> Suha Kapucuoğlu, a.g.e, s.38.

<sup>86</sup> Orhan Keskintaş, *Liberal Ekonomi ile Demokrasi Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2011, s.5.

<sup>87</sup> Sefa Erkuş, a.g.e, s.15.

<sup>88</sup> Naci İspir, *C.B Macpherson'un Liberal Demokrasi Eleştirisi*, 2. Baskı. Arı-Sanat Yayınları, İstanbul, 2011, s.170.



liberal demokrasi tüm yurttaşlarına eşit imkânları sunmaktadır. Ayrıca onlara rekabet ve katılım hakkı da tanımaktadır. Öyle ki liberal demokrasi toplumdaki kişi veya grupların herhangi bir özellikten dolayı birbirlerine tahakküm kurmalarına karşıdır. Öte yandan oy verme hususunda bir kişinin oyu her oya eşittir. Her vatandaşın siyasal katılım hakkı vardır. Hiçbir vatandaşınki diğerinden daha üstün veya daha değerli değildir. Liberal demokraside bireyler devletten önce gelmektedir. Devletin gücünün sınırlandığı bu iktidarda, devletin gücü hukukun üstünlüğü, anayasa veya temel kanunlar ve nihai olarak bireysel hakların sınırları ile kısıtlanmıştır.<sup>89</sup> Siyaset felsefesi tarihinin son yüzyılında birçok liberal demokrasi savunucu bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Popper'dır. Popper demokrasi kavramını farklı şekilde ele almıştır. Popper bu konudaki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Bir sorunu herkesi memnun edecek bir biçimde çözmeyi başardığımız da, beraberinde yine görüş ayrılıkları ortaya çıkacak ve yine beraberinde yeni sorunlar yaratmış olacağız. Fakat bu endişe verici bir durum değildir. Aksine fikir alışverişleri, insanlığın daha iyi bir geleceğe sahip olmalarının teminatıdır. Asıl olan bu düşünce özgürlüğünde şiddete yer vermemektir.<sup>90</sup>

Bu bağlamda Popper'ın düşünce özgürlüğüne ve fikir alışverişine değer verdiği görülmektedir. Ayrıca şiddete yer vermeme konusuna vurgu yapması da önemlidir. Çünkü liberal demokrasi özü itibarıyla kesin olarak şiddete karşıdır. Demokrasinin farklı türleri vardır. Liberal demokraside konu bakımından geniş ve yaşanabilirlik açısından da en uygun olan demokrasiymiş gibi görünse de, bazı noktalarda eksikleri vardır. Bu eksikleri gidermek adına farklı alanlarda farklı liberal demokrasi türleri orta konulmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir: Felsefi radikal gelenekten beslenen klasik liberalizm, neo-liberalizm, anarko-kapitalizm, anarşist liberalizm, politik liberalizm, sosyal liberalizm gibi birçok türden oluşmaktadır.<sup>91</sup>

---

<sup>89</sup> Sefa Erkuş, a.g.e, s.16.

<sup>90</sup> Recep Batu Günör, "K.Popper'a göre Liberalizm-Demokrasi İlişkisi", *Genç bilim Adamları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013, s.349.

<sup>91</sup> Orhan Keskintaş, a.g.e, s.60.

## İKİNCİ BÖLÜM

### PLATON'UN SİYASET FELSEFESİ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

#### 1. PLATON'UN SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

##### 1.1.Eşitlik

Platon *Yasalar* isimli eserinde eşitlik kavramını; ölçü, ağırlık ve sayıya bağlı olan eşitlik ve talihin yardımıyla belirlenecek olan eşitlik olarak iki farklı kategoride değerlendirmektedir.<sup>92</sup> Platon'a göre, insanlar en doğru ve üstün eşitliği talihin yardımıyla elde ederler. Burada eşitlik Zeus'un kararına bağlı olmakla birlikte büyüğe büyük, küçüğe küçük pay verilir. Yani erdem bakımından daha büyük olanlara büyük onurlar kazandırılır. Böylece herkesin doğal durumuna uygun olarak bir ölçü kullanılmış olur.<sup>93</sup> Bununla birlikte Platon her iki eşitlik türünün de uygulanması gerektiğini belirtir. Ancak talihle ilgili olan eşitliğe daha az başvurulması gerektiğini belirtmiştir. Bütün bunlardan hareketle Platon'a göre siyaset için gerekli olan şey eşitlikle birlikte gelen adalettir.<sup>94</sup>

Öte yandan Platon'a göre, eşitlik ölçütünü belirleyen şey güç ya da kudret değildir. Çoğunluğun azınlığa göre daha kudretli olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Şimdi senin ifade ettiğin üzere çoğunlukta olanlar dürüstlüğü eşitlikten ibaret olduğunu ve de haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan daha kötü bir şey olduğunu söylemezler mi?”<sup>95</sup> Platon, asıl önemli olanın erdem ve bilgi olduğunu söylemiştir. Bundan hareketle Platon da eşitlik, özgürlük ve adalet kavramları birbirleriyle bağlantılı şekilde ele alınmıştır.

Öte yandan Platon'un toplumsal sınıf ve cinsiyet açısından eşitlik anlayışına değinmek gerekmektedir. Çünkü Platon da sınıflı toplum anlayışı hâkimdir. Bu nedenle de sınıflar

---

<sup>92</sup> Hatice İrem Eker, *Platon ve Aristoteles'in Karşılaştırmalı Siyaset Kuramları*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2013, s.131.

<sup>93</sup> Platon, *Yasalar*, Çev. Candan Şentuna- Saffet Babür, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998, s.222.

<sup>94</sup> Platon, *Yasalar*, ss.222-223.

<sup>95</sup> Platon, *Diyaloglar (Protagoras)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s.488-e.

arasında erdem bakından eşitlik söz konusu değildir. Her sınıfın erdemi farklıdır. Yöneticinin ki bilgelik, koruyucuların ki cesaret, üretici sınıfın ki ise ölçülülüktür. Bu sınıfların dışında yer alan köleler vardır, ancak köleler için herhangi bir erdem bulunmaz. Ayrıca efendi ile köle hiçbir zaman birbirine eşit değildir. Bununla birlikte Platon, kölelerin ya da çiftçilerin iyi bir yaşam sürmeleri için her zaman kontrol altında tutulmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu husustaki ifadelerini *Yasalar* isimli eserinde ele almıştır. Bu bağlamda köle ile köle olmayanların hiçbir zaman aynı kefede olamayacaklarını ifade etmiştir. Köle ile efendileri bir tutmak eşitlik değil, aksine eşitsizliktir.<sup>96</sup> Cinsiyet hususundaki eşitliğe gelindiğinde ise Platon kadınla erkek arasında yaratılış olarak farklılıklar olduğunu, ancak aynı işi yapabilmeleri bakımından eşit olduklarını ifade etmiştir. Bunu da *Devlet* isimli eserinde şu sözlerle dile getirmiştir:

Kadın ya da erkek cinsin beceriler, yetenekler ve mesleki bakımdan farklı işlere yatkın oldukları görülüyorsa, onlara ayrı ayrı uğraşlar ve işler vermek gerekir. Ama aralarındaki fark sadece, kadının çocuk doğurması, erkeğin de onu dölemesinden ibaret ise, bu onların, mesleki yatkınlık bakımından farklı oldukları anlamına gelmez. Buradan yola çıkarsak; demek olur ki bekçilerimiz ve kadınlar aynı işleri görebilirler.<sup>97</sup>

## 1.2.Özgürlük

Platon'a göre özgürlük; insanın canının istediğini yapması demek değildir. Ruh-beden ikilisinden hareketle ele alındığında; ruhun hapis olduğu bedenden kurtulmasıyla ruh özgür olacaktır. Bu özgürlük yalnızca ölümle kavuşulacak bir özgürlük değildir; insan bu dünyada yaşarken de özgür olabilir. Bu da insanın hakikate yönelmesiyle mümkün olacaktır.<sup>98</sup> Böylece hakikate yönelip ruhunu özgürleştiren insan gerçek mutluluğu da elde etmiş olur. Bununla birlikte Platon da bireysel özgürlükler konusuna gelindiğinde, bireyin toplum içerisindeki özgürlüğünün mümkün olup olamayacağını demokrasiye dair fikirlerinden hareketle şekillendirmiştir. O, demokratik yönetimin insanlara sunduğu aşırı özgürlüğün bir aldatmaca olduğunu ifade etmiştir.<sup>99</sup> Bu nedenle aşırı özgürlüğün toplumsal yapıyı bozacağını ve artık toplumun yönetilemez hale geleceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

<sup>96</sup> Platon, *Yasalar*, s.221

<sup>97</sup> Platon, *Devlet*, Çev. Cenk Saraçoğlu-Veysel Atayman, Pordo Siyah Yayınları, İstanbul, ss.453d-455b.

<sup>98</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.30.

<sup>99</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.30.

Özgürlük, düzenin aşırı gittiği taraf, satın alınmış kadın-erkek kölelerin, kendilerini satın alanlar kadar hür olmalarıdır. Kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük bir hayli ileri gider. Hayvanlar bile bu devlette başka her yerdekenden daha hürdür. Yurttaşlar o hale gelir ki; bu yerde baskıya benzer en ufak bir şey gördüler mi kızarlar, ayaklanırlar, yazılmış yazılmamış bütün kanunları hiçe sayarlar, kelimenin tam anlamıyla başına buyruk kalmak isterler.<sup>100</sup>

Bütün bunlar aşırı özgürlük sonucu ortaya çıkacak durumlardır. Öyle ki özgürlüğün sınırlarının aşıldığı yerde kölelik baş gösterecektir. Yine beraberinde adaletsizlik ortaya çıkacaktır. Platon bu gidişatın en kötü yönetim olan tiranlığa doğru bir gidiş olduğunu belirtmektedir. Bu sebeptendir ki bir toplumda yöneticinin üç amacı olması gerekir; vatandaşların ölçülü olmasını sağlamak, devletin birliği ve bütünlüğü korumak, özgürlükleri teminat altına almak. Bu yüzden özgürlüklerin sağlanması ile bireyleri baskı altında tutma anlayışında aşırıya kaçmak kötüdür; tek kurtuluş ise bu ikisinin dengede olmasını sağlamaktır.<sup>101</sup>

### 1.3.Adalet

Adalet kavramı, Platon'un felsefesinde önemli bir yere sahiptir. Platon, devleti oluşturan erdemleri; bilgelik, cesaret, ölçülülük ve adalet şeklinde sıralamıştır. Bu erdemlerin en üstüne ise adaleti yerleştirmiştir. Adalet hem bireyde hem de toplumda meydana gelmektedir. Bireyde insan ruhunun bedene hakimiyetidir. Devlette ise toplumu oluşturan sınıflar ile Filozof-Kralın uyumudur.<sup>102</sup> Platon, *Devlet* isimli eserinde adaletin tanımını; Kephalos ve diğer sofistlerle birlikte Sokrates'in karşılıklı konuşmaları üzerinden vermiştir. Platon, burada adalet tanımını yaparken şu ifadeyi kullanmıştır: "Bir kimse zengin olduğunda diğer insanları yanıltmaya ve gizli işler çevirmeye ihtiyacı yoktur. Öyle ki zengin olmak insanı, Tanrıya kurban adağı borcu ya da bir kişiye para borcu olmasına karşın diğer dünyaya korkarak gitme kaygısından kurtarır."<sup>103</sup> Sokrates bu tanımın genel geçer bir adalet tanımı vermediğini söyleyerek, itirazda bulunmuştur. Böylece Sokrates daha kapsamlı bir adalet tanımı için

<sup>100</sup> Platon, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M.Ali Cimcoz, 4.Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1980, s.248.

<sup>101</sup> Platon, *Yasalar*, s.36.

<sup>102</sup> Abdullah Güldali, *Platon ve Machiavelli'nin Devlet Felsefelerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.76.

<sup>103</sup> Platon, *Devlet*, s.40

arkadaşlarından yardım istemiştir.<sup>104</sup> Bu sebeple adalet erdeminin neye karşılık geldiği sorusu üzerinde durulmuş ve adaletin bizzat devletin kuruluşunda ortaya çıktığı düşüncesinden hareketle şu tanıma ulaşmıştır: “Herkesin hissesine düşeni yapması ve kendi hissesine sahip olmasıdır.”<sup>105</sup> Aksi bir durum ise adaletsizlik demektir. İnsan ruhu için adalet ise benzer şekilde, bir erdem olarak bilgelik, cesaret ve aklın üzerine düşeni yapmasıdır.<sup>106</sup> İnsan ruhunda ve toplumda adalet, tanım bakımından benzerlik göstermektedir. Adalet toplumu ve bireyleri bir arada tutan yegâne özdür. Diğer bir ifadeyle toplumdaki bireylerin kendi yetenekleri doğrultusunda, yaptıkları işlerde uyumlu bir birliktelik sağlamalarıdır. Bu nedenle de adalet hem birey hem de devlet için en yüksek erdemdir.<sup>107</sup> Bununla birlikte Platon, kötü yönetim olarak sıraladığı dört yönetim biçimi (timokrasi, oligarşi, demokrasi ve tıranlık) arasından en adaletsiz olanın tıranlık olduğunu belirtmiştir. Çünkü tıranlık, çok sık şekilde şiddetli bir biçimde cezalandırmaya başvuran yönetim olduğu için, orada adaletin sağlanmasını beklemek olanaksızdır.<sup>108</sup>

Tüm bunlardan hareketle Platon’un adalet tanımına çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. Bunlardan biri; Platon’un devlet anlayışında kişilerin değersizleştirilmesi üzerinedir. Öyle ki kişiler arası adalet, devlet neznindeki adalet fikrine feda edilmiştir<sup>109</sup> Bu açıdan bakıldığında Platon’un adalet tanımı her toplum için geçerli görünmemektedir. Çünkü Platon’un adalet tanımı kendi ideal devlet anlayışı için uygundur.

#### **1.4.Yasa- Yasa Koyucu**

Platon *Yasalar* isimli eserinde yasayı, sosyal ve kişisel yaşamımızı düzenleyen şey olarak tanımlamıştır. Diğer bir ifadeyle yasalar çerçevesinde önce aile yaşantısının, ardından da toplum yaşantısının idare edilmesi gerekir<sup>110</sup> Bununla birlikte Platon, oligarşi ve demokrasiyle yönetilen böylece haz ve tutkuya düşen insanın, sonu gelmez bir hastalığa düşeceğini, yasaya uyulmadığı sürece de kurtuluşunun mümkün olmayacağını dile getirmiştir.<sup>111</sup> Platon da yasaların özü ideal olana bağlıdır. Bundan dolayı herhangi bir yönetim de ya da yasa da hata varsa bunun sebebinin yasanın

<sup>104</sup> Arslan Topakkaya, “Adalet Kavramı Bağlamında: Aristoteles-Platon Karşılaştırması”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, c.6,s.27-46, Ankara, 2008, s.31.

<sup>105</sup> Platon, *Devlet*, ss.433-d-e.

<sup>106</sup> Arslan Topakkaya, , “Adalet Kavramı Bağlamında: Aristoteles-Platon Karşılaştırması”, s.31

<sup>107</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.77.

<sup>108</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.77.

<sup>109</sup> Arslan Topakkaya, , “Adalet Kavramı Bağlamında: Aristoteles-Platon Karşılaştırması”, s.33.

<sup>110</sup> Platon, *Yasalar*, ss.170-171

<sup>111</sup> Platon, *Yasalar*, s.171.

özünden kaynaklanmadığını; yönetenin yanlış tutkularından, duyularından, yanlış uygulamalarından kaynaklandığı ileri sürmüştür.<sup>112</sup> Bununla birlikte Platon yasaların yasa-koyucuların üstünde olması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Yöneticiler denenlere şimdi "yasaların hizmetkârları" adını vermem, yeni bir ad bulmak hevesiyle değil; bir kentin kurtuluşunun ya da yıkılışının her şeyden çok buna bağlı olduğunu düşünüyorum da ondan. Çünkü bir devlette yasa güçsüzse ve çiğneniyorsa, bence yıkılış çok yakındır; ama yasa yöneticilerin üstüneyse ve yöneticiler onun kölesi ise, devlet kurtuluş ve tanrıların kentlere verdiği bütün nimetlere kavuşur.<sup>113</sup>

Platon yasaların yazılı bir şekilde bulunması gerektiğini belirtir. Çünkü yasaya uygun davranmayan bir kimsenin yanında her zaman yasa koyucu bulunamaz. Bunla birlikte Platon temelde yasa koymanın gereksiz olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki Platon'un yasa koymanın gereksiz olduğunu dile getirmesi çelişkili görünmektedir. Ancak Onun ideal devletinde her şey yerli yerinde olduğu için yasaya gerek olmadığını düşünür. Çünkü ideal devlet en yüksek iyiye ulaşmış devlettir. İdealin dışındaki devlette ise her şey kötü olduğu için yasaların doğru olması da mümkün değildir. Öyle ki bir toplum ve yasa-koyucular iyiye ulaşmışsa yasa koymaya gerek yoktur.<sup>114</sup> Platon bu konudaki düşüncelerini *Devlet* isimli eserinde şu şekilde ortaya koymuştur:

Bana sorarsan, gerçek bir yasa yapıcının hem iyi hem de kötü yönetilen bir devlette bu tür yasalar koymakla uğraşması gerekmez, çünkü kötü yönetilen devlette bunlar (zaten) etkisiz kalır; iyi yönetilen devlette ise bunları zaten oluşturmak o kadar da özel çaba gerektirmez; insanlar kendiliğinden bu tür düzenlemelere uymanın gerekli olduğunu fark ederler.<sup>115</sup>

Dolayısıyla Platon da yasaları belirleyen kişi filozoftan başkası değildir. Çünkü yasa-koyucular her şarta uygun kanunlar değil, durum ve kişilere uygun kanunlar koyarlar.<sup>116</sup> Bununla birlikte Platon, yas-koyucuda bulunması gereken bazı özellikler olduğu belirtmiştir. Bunlar: en iyinin bilgisine ulaşmak için diyalektik eğitimi almış olması ve erdem bakımından yetkin bir kişi olmasıdır.<sup>117</sup> Bu yüzden de yasa koyan kişiyi doktora benzeterek, görevini en iyi şekilde yerine getirmesi gerektiği belirtmektedir.<sup>118</sup> Doktor,

<sup>112</sup> Cemal A.Kanat, *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013, s.69.

<sup>113</sup> Platon, *Yasalar*, s.173.

<sup>114</sup> Platon, *Yasalar*, ss.173-174.

<sup>115</sup> Platon, *Devlet*, s.427-a.

<sup>116</sup> Betül Vural, *Platon ve Farabi'nin Siyaset Felsefelerinde İdeal Yönetim*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2010, s.23.

<sup>117</sup> Hatice İrem Eker, a.g.e, s.75.

<sup>118</sup> Platon, *Devlet*, ss.54-55.

doktorluk mesleği süresince kendisi için iyi olan şeyleri değil, hastaları için iyi olan şeyleri yapmalıdır. Aynı şekilde Platon, yasa koyan kişinin de bu şekilde davranması gerektiğini belirtmiştir. Toplumun yöneten kişinin, iktidarda bulunduğu süre içerisinde kendi çıkarlarını değil, yönettiği toplumun çıkarlarından hareketle emirler verip, o doğrultuda düzenlemeler yapması gerekir.<sup>119</sup> Dolayısıyla yasa koyan, adaleti, adaletsizliği, iyi, kötü her şeyi bilen kişidir. Genel olarak Platon da yasanın ve yasa koyucunun nitelikleri ve gerekliliği bu şekilde ele alınmıştır.

### 1.5.Erdem ve Mutluluk

Platon, *Menon* diyalogunda erdemin Tanrısal bir vergi olduğunu ileri sürmüştür. Bu sebeple de asla bir bilgi olmadığını ve öğretilemeyeceğini ifade etmiştir.<sup>120</sup> Ancak daha sonraki diyaloglarında erdemin bir bilgi olduğunu söyleyerek çelişkiye düşmüştür. Çünkü erdem bir bilgi ise öğretilebilirdir. Nitekim Platon bu durumun çelişkili olduğunu farkındadır. Bu yüzden Platon, bir insanın kötü olan şeyleri yapması bilgisizliğindedir, iyi olan şeyleri yapması da bilgili olduğunu gösterir sonucuna ulaşmıştır. Bütün iyi şeylerde olduğu üzere erdemli olmakta bilgili olmaktan kaynaklanır. Bu bağlamda erdem bir bilgi olduğuna göre öğretilebilir bir şeydir.<sup>121</sup> Bu yüzden Platon gençlik diyaloglarında erdemden bahsederken bilgiden de bahsetmiştir. Öte yandan Platon insanın iyi yaşam sürmesi için erdemli olması gerektiğini belirtmiştir. Devletin yetkin ve eksiksiz olması için ise şu dört erdemin toplumu oluşturan sınıflarda bulunması gerekir: yöneticilerde bilgelik, koruyucularda yiğitlik, çiftçilerde ölçülülük ve bütün bu erdemlerin hepsini tamamlayanda doğruluk(adalet)'tur. Platon bilgelik erdeminden şu şekilde bahsetmiştir: “Bir yönetim, aklını kendini yöneten bir grubun bilgisine borçludur. Bilgelik işte böyledir.”<sup>122</sup> Buradaki bilgelik iyi yöneticilerin sahip olduğu devlet bilgisidir. Platon bir diğer erdem olan yiğitliği ise şu şekilde ifade etmiştir: “Korkulacak ve korkulmayacak şeylerle alakalı yasalara uygun, doğru inancı sürekli olarak korumayı, cesaret biçiminde adlandırmak istiyorum.”<sup>123</sup> Bu erdemi kendinde barındıranlar ise devletin savaşçıları/koruyucularıdır. Diğer önemli erdemler ise ölçülülük ve doğruluktur. Bunu

<sup>119</sup> Platon, *Devlet*, s.342-e.

<sup>120</sup> Celal A. Kanat, a.g.e, s.47.

<sup>121</sup> Vehip Birlik, *Platon ve Aristoteles'in Erdem Anlayışının Akıl, Bilgi ve Mutluluk İle Olan İlişkisinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2013, ss.5-6.

<sup>122</sup> Platon, *Devlet*, s.429-a.

<sup>123</sup> Platon, *Devlet*, s.429-b.

da şu şekilde ortaya koymuştur: “Ölçülülük, bir çeşit düzen, insanın bazı zevklerine ve arzularına hâkim olmasıdır. Örneğin, dilimizde ‘insanın nefesine hâkim olması’ gibi bir ifade vardır. Bu ifadenin ölçülülüğü yansıttığını düşünüyorum.”<sup>124</sup> Bundan hareketle Platon, ölçülülüğün içini ‘kendine hakim olma’ söylemiyle doldurmaktadır. Ölçülü olmak toplumun her kesimine yayılmaktadır. Diğer iki erdem gibi değildir. Doğruluk erdemi ise bu üç erdemi tamamlayandır. Başka bir ifadeyle adalettir. Toplumu oluşturan üç sınıfın yani çiftçiler, koruyucular ve yöneticilerin birbirlerinin işine karışmaması, doğruluktur.<sup>125</sup> Görüldüğü üzere toplumda her sınıfın kendi erdemi bulunmaktadır. Bu erdemlerden birisi noksan olduğunda toplum yıkılmaya makum olur. Mutluluk ise bu erdemlere bağlıdır. Platon bunu *Yasalar* isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir: “Doğru yasalar çıkararak insan, devletin olabildiği kadar erdemli ve mutlu olmasını da istemelidir.”<sup>126</sup> Bireyin mutluluğu bilgelik ve doğruluk erdemleriyle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü bu erdemlere sahip olan kişi kendi zevkleri peşinde koşan ve bütün istediğini yapan kişi değildir. Aksine ölçülü olamaya özen gösteren ve buna uygun davranan kimselerdir. Böylece de mutluluğu yakalamışlardır.<sup>127</sup>

Platon, insanın tek başına mutlu olabileceğini kabul eder. Ancak bireyin mutluluğunun maddi şeylere bağlı olmadığını düşünmektedir. Genellikle mutluluk, insanın başkasına hizmet etmesi ve topluma faydalı olmasıyla alakalıdır. En önemlisi de filozofun (öte dünyadaki) ebedi mutluluk için bu dünyadaki nimetlerine yüz çevirmesidir.<sup>128</sup> Bu bağlamda esas mutluluk insan ruhunun idealara yükselmesidir. Bu yüzden dünyevi istek ve tutkulara yüz çevirmek gerekir. Öyle ki insan bilgelik ve doğrulukla mutluluğa ulaşır. Platon bedeninin arzuları peşinde koşanların aldanış içinde olduğunu belirtmiştir. Kötülük mutsuzluğun en önemli sebebidir. Bu yüzden insan ruhunu kötülüklerden uzak tutmalıdır. Eğer kötülük bir insana uğramışsa, o kötülükten kurtulmak için çalışmalı ve bu uğurda verilecek tüm cezalara da rıza göstermelidir.<sup>129</sup> Görüldüğü üzere Platon için mutluluk sadece bireyin mutluluğu değildir, toplumun mutluluğu da bir o kadar önemlidir.

---

<sup>124</sup> Platon, *Devlet*, s.430-e.

<sup>125</sup> Erol Bayoğlu, *Platon ve Aristoteles'in Devlet Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012, s.35.

<sup>126</sup> Platon, *Yasalar*, s.206.

<sup>127</sup> Vehip Birlik, a.g.e, s.6.

<sup>128</sup> Platon, *Devlet*, s.324.

<sup>129</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.35.



## 1.6.Eğitim

Platon'a göre bilgi anımsamadır. Ruh ölümsüzdür ve doğumdan önce ruh bedene girmeden ideaların bilgisine sahiptir. Ruhun bedene girmesiyle insan zaten sahip olduğu bilgileri eğitimle hatırlamaya başlamıştır. Eğitim insan ruhundaki bilgileri kötünden iyiye çevirmek için yapılır.<sup>130</sup> Bu nedenle Platon'a göre eğitim anne karnında başlar. Çocuk dünyaya geldikten sonra ise masallarla ve oyunlarla iyi ideasını kavramaya çalışır. Platon bunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Eğitimin özü, oyun çağındaki çocuğun ruhunu yetişkinliğinde mükemmel bir insan olması için işinin erdemini gerektiren şeye karşı özellikle heveslendiren doğru yönlendirmedir."<sup>131</sup> Bu bağlamda Platon, çocuklara verilecek eğitimi yaşa ve sahip olunan özelliklerine göre üç döneme ayırmıştır. Birinci basamak çocukluk dönemidir; bu dönemde müzik ve jimnastik eğitimi verilmelidir. İkinci dönem daha üst dönemdir; 20'li 30'lu yaş dönemidir. Burada mantık ve matematikle ilgili dersler verilmelidir. Son dönem 30-35'li yaş dönemin de ise diyalektik eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>132</sup> Bu bağlamda eğitim ilk olarak müzikle başlamaktadır. Çocuklara müzik öğretmekteki amacı, akıl ve ruhlarını belli bir ölçü ve nizama uygun hale getirmektir. Müzik eğitiminin yanında ise beden eğitimi yani jimnastik eğitimi verilmelidir. Çünkü beden eğitimi devleti koruyacak olanlara verileceği için, eğitimle birlikte vatanını savunmada başarılı olması gerekir.<sup>133</sup> Bu bağlamda Platon bu iki eğitimin belli bir ölçüde verilmesi gerektiğini şu ifadelerle dile getirmiştir: "Tanrı insanlara müzik ile jimnastiği ne sadece zihnini ne de sadece bedenini eğitmek için vermiştir. Onlarda bilim sevgisi oluşması için vermiştir. İstemiş ki, insanın içindeki bu iki güç, tel gibi bir gerilip bir gevşetilerek düzenlenebilsin"<sup>134</sup> Müzik ile jimnastikten sonra aritmetik eğitimi verilmelidir. Böylece diğer bilimlerin öğrenilmesi kolaylaşacaktır. Aritmetik, sadece sayılarla ilgili bir bilim değildir. Platon bu bilimin insanı gerçek varlığa yaklaştıracağını belirtmiştir. Bu nedenle de filozoflara öğretilmesi gerektiğini ifade etmiştir.<sup>135</sup> Diğer bilim ise geometridir. Geometri devletin askeri işlerinde kullanılmaktadır. Yine bu bilimde sadece askeri işlerde değil, gerçek varlığın anlaşılması için kullanılacak bir bilimdir. Platon bunu şu sözlerle dile

<sup>130</sup> Betül Vural, a.g.e, s.24.

<sup>131</sup> Platon, *Yasalar*, s.74.

<sup>132</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında: Platon-Aristoteles Karşılaştırması*, Nobel Yayınları, Ankara, 2004, s.230.

<sup>133</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.100.

<sup>134</sup> Platon, *Devlet*, s.404-b.

<sup>135</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.101.

getirmiştir: “Geometrinin bilgisi ebedi var olanın bilgisidir. Ruhumuzu ebedi gerçeğe yükseltmeye, bir de bilim sevgisini doğurmaya yarar. Gözlerimizi enginlere değil, yükseklerle çevirir.”<sup>136</sup> Geometriden sonra astronomi eğitimi verilmelidir. Astronomi gök bilimidir ve göktekilerin bilgisine ulaşmayı sağlamaktadır. Böylece de görünmeyen gerçek varlığın bilgisine ulaştırmaktadır.<sup>137</sup> En önemli bilimlerden bir tanesi ise diyalektiktir. Diyalektik eğitimi çocuk yaşlarda değil, daha ileriki yaşlarda verilmelidir. Platon diyalektiğe dair şunları söylemiştir:

Diyalektik ile bütün algıların (yanıltıcılığını) aşıp sadece düşüncenin gücüyle hakiki teke ulaşmaya çalışan ve akli ile iyiyi kavramadan bundan vazgeçmeyen kişi, berikinin (mağaradakinin) görünür olanın hedefine varması gibi, düşünülebilir olanın hedefine ulaşır.<sup>138</sup>

Platona göre, bu bilimlerin hepsinin öğrenilmesi gerekir. İnsanı gerçek varlığın bilgisine ulaştıracak olan bu bilimlerdir. Platon yaşlılardan ziyade çocukların ve gençlerin eğitimine daha fazla özen göstermiştir. Çünkü çocuklar yaşlılardan daha iyi öğrenir. Bu yüzden çocuklara müzik, jimnastik, aritmetik, geometri, astronomi ve diyalektik eğitimi verilmelidir.<sup>139</sup> Bununla birlikte bu eğitimlerin sadece erkeklere değil kadınlara da verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öte yandan Platon’un ideal devleti insanları yetiştiren bir devlettir. İnsan yaratılışı itibariyle iyi olsa da eğitimle desteklenmediği müddetçe orta derece de bir insan seviyesine düşecektir. Bu yüzden iyi ve doğru bir eğitim alan kimse kesinlikle iyi insan olur. Eğitimin önemini azınsamamak gerekir. Çünkü eğitilmiş olmak bir insan için en güzel niteliktir.<sup>140</sup> Bu bağlamda ideal devletteki tüm düzenlemeler bireyleri iyiye, doğruya ve mutluluğa ulaştırmaktadır. Böylece de erdemli hale gelen bireyler devlete hizmet edeceklerdir. Temelde erdem bilgisinin insanda mevcut olduğunu ve bunun eğitimle ortaya çıkacağını belirtmiştir. Öyle ki insan hayatıyla alakalı her tür eylem, toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlayan eğitim aracıdır.<sup>141</sup> Bu nedenle Platon, hem bireysel hem de toplumsal yaşam için eğitimin son derece önemli olduğunu belirtmiştir.

<sup>136</sup> Platon, *Devlet*, s.527-b.

<sup>137</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.102.

<sup>138</sup> Platon, *Devlet*, s.534-b.

<sup>139</sup> Betül Vural, a.g.e, s.25.

<sup>140</sup> Platon, *Yasalar*, s.75.

<sup>141</sup> Betül Vural, a.g.e, s.25.

### 1.7.Mülkiyet

Mülkiyet, bir toplumda insanların zorunlu ihtiyaçlarını gidermek için duydukları gereksinimdir. Platon sınıflı toplum yapısında bazı sınıflar için özel mülkiyeti yasaklamıştır. En alttan üste doğru sınıflar şöyledir: çiftçiler, savaşçılar ve yöneticiler. Platon yöneticiler için özel mülkiyeti yasaklamıştır. Aynı şekilde devleti koruyacak olanlar içinde yasaklamıştır. Platon *Devlet* isimli eserinde bunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Öncelikle hiçbirinin zorunlu ihtiyaç maddeleri dışında, özel mülkiyeti olmayacak. Sonra hiçbirinin, başkalarının girip çıkamayacağı bir barınağı veya kileri olmayacak. İhtiyaçları savaşa hazırlanan ölçülü ve cesaretli savaşçılara yetecek düzeyde karşılanacak. İhtiyaçları, yaptıkları hizmetlerin karşılığı olarak diğer yurttaşlardan aldıkları düzenli maaşlarla ne bir fazla ne bir eksik karşılanacak. Bu ücretler öyle bir düzeyde olacak ki, yılsonunda ne borçlu çıksınlar ne de para biriktirmiş olsunlar. Yemeklerini aynı karavandan yiyip, aynı kampta hep birlikte yaşayacaklar.<sup>142</sup>

Platon koruyucuların özel mülkiyete ve maddi şeylere ihtiyaçları olmadığını, onlara Tanrı tarafından özel bir değer verildiğini söylemiştir. Onlara için dünyevi altın yerine ilahi altınlar olduğunu, dünyevi altın için yaşamalarının Tanrıya saygısızlık olacağını belirtmiştir. Ona göre, her iki sınıfında özel mülkiyet için yaşaması o devlet düzeninin sağlam temeller üzerine kurulmadığını gösterir.<sup>143</sup> Genel olarak Platon özel mülkiyeti yasaklayarak toplumu büyük bir aile haline getirmeyi amaçlamıştır. Devletin koruyucularının ve yöneticilerinin mülk edinmelerinin zaman içerisinde zorbalığa sebep olacağını belirtmiştir. Nitekim koruyucuların mal mülk edinmeyip, beraberce yiyeceklerini paylaşmaları onları gerçek birer koruyucu yapacaktır. Sevinçleri, acıları, yöneldikleri hedefler ortak olacaktır. Böylece mülk adı altında maddi hiçbir şey edinmedikleri için kavgada çıkmayacaktır.<sup>144</sup> Bununla birlikte Platon, koruyucularda kadınların ve çocukların da ortak olması gerektiğini belirtmiştir. Toplumdaki bütün kadınlar bütün erkeklere aittir. Herkesin birlikte yaşaması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zaman da çocukların da ortak olduğunu belirtmiştir. Hiçbir ebebeyn, çocuğunun hangisi olduğunu bilmeyecek, hiçbir çocuk da anne babasının kim olduğunu bilmeyecektir.<sup>145</sup> Böylece Platon'a göre bütün çocuklar birbirine kardeş olacak ve hep

<sup>142</sup> Platon, *Devlet*, ss.416-d-e.

<sup>143</sup> Platon, *Devlet*, ss.164-165.

<sup>144</sup> Platon, *Devlet*, s.165.

<sup>145</sup> Platon, *Devlet*, s.457-d.

birlikte yaşayacaklardır. Platon böyle bir durumun gerçekleşmesinin devlet için iyi ve yararlı olacağını ifade etmiştir. Lakin bunu gerçekleştirme imkânının zor olduğunu da farkındadır.<sup>146</sup>

Öte yandan Platon devletin bir ve bütün olmasını mülkiyetin bir olmasına bağlamaktadır. Devlet için en büyük iyiliğin bir kalmak olduğunu söylemiştir. En büyük kötülüğün de bölünmek ve dağılmak olduğunu belirtmiştir.<sup>147</sup> Temelde Platon bir devletin vatandaşlarının birbirine sevgiyle bağlanmasını istemektedir. Öyle ki insanların sevinçlerinin de acılarının da bir olması onları bir arada tutacak olan en önemli faktördür. Toplumda ben duygusu yerini biz duygusuna bırakacaktır. Bu şekilde olduğu takdirde o devleti hiçbir güç yıkamaz ve parçalayamaz. Özel mülkiyet için yapılan kavgalar toplumu yıpratır ve suç oranını da artırır. Bu söylenenlerden hareketle Platon özel mülkiyeti sadece koruyucu ve yöneticilere yasaklamış, onun dışındakiler için özel mülkiyeti yasaklamamıştır.<sup>148</sup> Nitekim Platon *Yasalar* isimli eserinde özel mülkiyetin yasaklanması hususundaki düşüncesinden vazgeçmiştir. Çünkü aşırı zenginliği önlemek için devletin topraklarının yurttaşlar arasında eşit şekilde paylaşılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak eşit şekilde paylaşılan toprakların alım ve satımını yasaklamıştır. Toprak bir mülk olarak sadece devlete aittir. Böylece aşırı zenginlik engellenerek, devletin birliğinin bozulmasının önüne geçilmiş olacaktır.<sup>149</sup> Platon aşırı zenginliğe de aşırı fakirliğe de karşıdır.

## 2. PLATON DA YÖNETİM BİÇİMLERİ

Platon yönetim biçimlerini kötü yönetimler/ideal olmayan yönetimler ve iyi yönetimler/ideal olan yönetimler olarak ayırmıştır. İdeal olan yönetimler; patriarşi, monarşi ve aritokrasidir. İdeal olmayan yönetimler ise; timokrazi, oligarşi, demokrasi ve tiranlıktır.

### 2.1.İdeal Olan Yönetim Biçimleri

#### 2.1.1. Patriarşi

Platon'un yönetim biçimleri arasında sıraladığı patriarşiye, *Devlet* isimli eserinde yer verilmemiştir. *Yasalar* isimli eserinde ise patriarşinin dünyadaki ilk yönetim şekli

---

<sup>146</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.59.

<sup>147</sup> Platon, *Devlet*, s.463-a.

<sup>148</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.60.

<sup>149</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.61.

olduğunu belirtmiştir.<sup>150</sup> Bu yönetim biçiminde insanların zenginlik gibi tutkuları olmadığı gibi yazılı yasalara da gerek yoktur. Böyle bir ortamda erdemli yaşayan insanlar babanın yöntemiyle idare edilmekle birlikte gelenekler ve ataların yasaları hakimdir. Bu yönetim biçimi bir defa bozulduğu zaman yeniden tesis edilemez. Çünkü yapısı ve erdemleri itibariyle ideal devlete en yakın olan yönetim şeklidir.<sup>151</sup> Bu yönetim şeklinde vatandaşlar birçok sanatsal faaliyetten bihaberdir. Tanrı bu insanları yalnızca çömlekçilik ve dokumacılık sanatıyla uğraşmaları için yaratmıştır.<sup>152</sup>

Öte yandan patriarşik yönetimde toplumdaki vatandaşlar arasında aşırı zenginlik ya da yoksulluk mevcut değildir. Bu toplumdaki bireyler arasında gelir düzeyi birbirine denktir. Ayrıca insanlar birbirleri sevdikleri için aralarında çok fazla anlaşmazlık yaşanmaz. Buna bağlı olarak herhangi bir rekabet durumu da söz konusu değildir. Çünkü altın, gümüş ve para olmadığından herhangi bir değeri de yoktur. Bu yüzden insanlar birbirine düşman olmamıştır. Böyle bir toplumda soylu insanlar yetişmiştir. Ayrıca bu toplulukta kanun koyucuya ve kanunlara da gereksinim yoktur. Çünkü ataerkil bir yapı hâkim olduğu için toplumdaki en yaşlı kişi de yönetici konumundadır ve toplumu törelere göre yönetir. Bu toplumda insanlar politika ve savaşa dair hiçbir şey bilinmemektedir. Ayrıca bu toplumdaki insanlar sayıca azdırlar ve çeşitli zevklerden de uzak oldukları için aralarındaki sevgi bağı onları birçok tehlikeden uzak tutmaktadır.<sup>153</sup> Bu yönetim ideal devlete en yakın yönetim şekli olduğu için burada insanlar mutludur. Bu yönetim biçimi zaman içerisinde nüfusun artmasına bağlı olarak ve insanların ihtiyaçlarının değişmesiyle birlikte Klanlarla birleşmiştir.<sup>154</sup> Böylece patriarşi ortadan kalkarak yerini monarşiye bırakmıştır.

### **2.1.2. Monarşi ve Aristokrasi**

Patriarşiyle yönetilen toplumda nüfus artışına bağlı olarak farklı gelenek ve göreneklere sahip aileler ortaya çıkmıştır. Bu yüzden toplumun birliğini sağlayacak yasalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu yasalarla birlikte yeni bir yönetim şekline geçilmiştir.<sup>155</sup> Yönetim, yalnızca bir kişinin idaresinde olursa monarşi; birden fazla kişinin idaresinde olursa

---

<sup>150</sup> Betül Vural, a.g.e, s.30.

<sup>151</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.55.

<sup>152</sup> Betül Vural, a.g.e, s.31.

<sup>153</sup> Betül Vural, a.g.e, s.31.

<sup>154</sup> Betül Vural, a.g.e, s.31.

<sup>155</sup> Betül Vural, a.g.e, ss.31-32.

aristokrasidir.<sup>156</sup> Başka bir ifadeyle monarşi; yönetimin tek bir kişinin elinde toplanması demektir. Aristokrasi ise; yönetimin seçkin bir grubun elinde bulunması demektir. Platon'un kanun ya da yasa ile kastettiği şeyi, *Yasalar* isimli eserinin girişinde şu şekilde dile getirmiştir: “Yasa koyucu bütün savaşların en kötüsü olan iç savaşı engellemek ve devletin barış durumunu sağlamak için yasa koymalıdır.”<sup>157</sup>

Platon'a göre ideale en yakın yönetim şekli, yasalı monarşidir. Platon, monarşiyi ideale en yakın olarak nitelendirirken onu, ontolojik olarak Tanrının durduğu yer olarak tanımlamıştır. Eski çağlarda ilk olarak yönetim Tanrının elindeyken insanların hiçbir problemleri bulunmamaktadır. Ancak zamanla insanların kendi başlarına yaşama gereksinimleri doğunca monarşi yönetimi ortaya çıkmıştır. Böylece de monarşi Tanrıya en yakın yönetim şekli olmuştur.<sup>158</sup> Bununla birlikte Platon'un fikirlerinin özü Sokrates'e dayanmaktadır. Sokrates, yönetimin ehli olmayan kimselere yani felsefi bilgelikten yoksun kimselere verilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yüzden Platon yöneticinin Filozof-Kral olması gerektiğini ifade etmiştir.

Platon bu hususla ilgili düşüncesini *Devlet* isimli eserin de şu şekilde dile getirmiştir: Toplumdaki bir birey diğerlerinden üstünse monarşi, ancak yöneticiler birbirine eşitse aristokrasidir. Aristokrasi, devletin en iyi yönetim şeklidir. Ayrıca Platon, aristokrasi ve monarşiyi kendi kurduğu yönetim şekli olarak nitelendirmiştir.<sup>159</sup> Platon için tek kişinin yönetimi ya da seçkin azınlığın yönetimi ideal olan sistemdir. Çünkü yönetim bir uzmanlık işidir; eğer yönetim çoğunluğun elinde olursa toplumsal düzen ortadan kalkar. Bununla birlikte monarşinin yasaya dayanması da önemlidir. Çünkü yasa düzeni sağlayan unsurdur. Yasaların dışına çıkılırsa, bozuk bir yönetim ortaya çıkar ve ideal olmaktan da uzaklaşılır.<sup>160</sup>

Dolayısıyla toplumsal yapıya bağlı olarak ilk patriarşik yönetim hâkim olmuştur. Patriarşik yönetim toplumdaki gelişim ve değişime bağlı olarak zamanla yerini monarşiye bırakmıştır. Sonrasında ise monarşide yerini aristokrasiye bırakacaktır. Monarşi ile aristokrasi birbirinin devamı niteliğindedir.

---

<sup>156</sup> Betül Vural, a.g.e, ss.31-32.

<sup>157</sup> Platon, *Yasalar*, ss. 628-d-629-e.

<sup>158</sup> Betül Vural, a.g.e, s.31.

<sup>159</sup> Platon, *Devlet*, s.135.

<sup>160</sup> Platon, *Devlet*, s.136.

## 2.2.İdeal Olmayan Yönetim Biçimleri

### 2.2.1. Timokrazi

İdeal olmayan yönetimin ilki timokrasidir. Timokrazi, aristokrasinin bozulması sonucu ortaya çıkmıştır. Aristokrasi ile oligarşi arasında bir yerdedir. Platon bu devlete şeref devleti adını vermiştir.<sup>161</sup> Bu yönetimde insanlar şan ve şerefe çok düşkündür. Bunlar, yöneticilere ve soylu kimselere karşı hoşgörülü davranırlar, kölelere ise çok kötü muamelede bulunurlar.<sup>162</sup> Platon timokratik karaktere sahip kimseleri *Devlet* isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir:

Sanatı, kültürü seviyor ve can kulağıyla dinliyor olsa da, ondan daha çok kafasının dikine giden, kendine güvenen, ama eğitimsiz biri olmalıdır Timokrat, ayrıca da konuşma yeteneğinden yoksundur! Böyle bir adam halka karşı, gerçek eğitilmiş kişilerin yaptığı gibi onları hor görmese de acımasızdır; özgür yurttaşa karşı nazik, hükümdarlara (yöneticilere) karşı fazlasıyla itaatkâr; iktidar hırsı taşıyan, hırslı biridir; iktidar olma (hükmetme) talebini konuşmadaki ustalığına dayandırmak yerine savaş eylemleriyle ve bu bağlama giren her şeyle destekler; jimnastiğin ve avcılığın dostudur.”<sup>163</sup>

Bu yönetime Sparta<sup>164</sup> devlet yönetimi örnek gösterilmiştir. Bilgeliğin önemsenmeyip onura, şan ve şöhrete ağırlık verilmesi, onur sever askerlerin iktidarı ele geçirmeleri sonucunda Sparta modeline benzeyen timokrazi ortaya çıkmıştır. Bu toplumda vatandaşlar sadece savaşmayı düşünen yöneticiler yüzünden ezilmiş ve köle haline getirilmişlerdir.<sup>165</sup> Bununla birlikte diğer sınıfları hor görüp kendi aralarında topluca yaşamışlardır. Bu düzende eğitilmiş ve bilgili insanların varlığı yöneticileri korkutmaktadır. Çünkü onlar için bilgi, yerini güç ve paraya bırakmıştır.<sup>166</sup> Bu yönetimde iktidarın şiddete başvurarak halkı itaat ettirmeye zorladığını hususunda şunları söylemek mümkündür:

<sup>161</sup> Yusuf Yalçın, *Platon'un Devlet ve Toplum Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2002, s.57.

<sup>162</sup> Betül Vural, a.g.e, s.32.

<sup>163</sup> Platon, *Devlet*, s.549-a.

<sup>164</sup> Sparta; Antik Yunan'da bir kent devletidir. Bu devletin Kralı Likurgos'tur. Sparta devletin en önemli özelliği ise savaşçı olmalarıdır. Bu devlette erkek bebekler yaşlılar tarafından muayene edilmekte ve herhangi bir kusuru yoksa savaşçı olarak yetiştirilmektedir. Eğer bebekte bir kusur var ise ölüme terk edilmektedir. Bu yüzden devletin devamlılığı asker yetiştirmeye bağlanmıştır. Sparta erkekleri için en büyük erdem devleti korumaktır, üretim işleri ise Helot adı verilen yerlilere bırakılmıştır. Bknz. Yavuz Özdemir, "İlk Cumhuriyet ya da Sparta'yı Anlamak". *Dergipark.com*, 2007, sayı:15.

<sup>165</sup> Bengü Özyürek Şahin, *Sakıncalı Rejim Demokrasi: Platon-Aristoteles Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2015, s.27.

<sup>166</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.28.

İktidarı çıplak, şiddet üzerine kurulur. Ve yönetilenlerin itaat etmeleri güç kullanarak sağlanır. Çünkü politikayı bilmeyen, yalnız askerlikten anlayan bu insanların, devletin başına gelmeleri ister istemez bu sonucu doğurur.<sup>167</sup>

Timokrazi, özü itibariyle kötü bir yönetim biçimidir. Çünkü bilgelik erdemini taşımamaktadır. Para, zenginlik, şan ve şöhret en sonunda cimriliği getireceği için timokrasinin sonu gelmiş olacaktır.<sup>168</sup> Bu tür istek ve amaçlar ideal devlet fikrine uzaktır. Bütün bunların neticesinde ise oligarşi doğacaktır.

### 2.2.2. Oligarşi

İdeal olmayan devlet biçiminin ikincisi oligarşidir. Platon oligarşiyi *Devlet* isimli eserinde demokrasiden daha iyi yönetim olarak tanımlarken, *Yasalar* ve *Devlet Adamı* isimli eserlerin de demokrasinin daha aşağısına yerleştirmiştir.<sup>169</sup>

Bu yönetim de varlık sahibi olmak, para ve maddiyat önemlidir, fakir kimseler yönetimde söz sahibi değillerdir. Platon *Devlet* isimli eserinde bunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Böyle bir düzende zenginler hep daha çok zengin olmak isterler, böylece paraya verilen değer arttıkça toplumda kişilere de itibar edilmez olur.”<sup>170</sup> Oligarşik yönetim maddi şeyler ve varlıklı kimselerin ödediği vergiler üzerine kurulu bir sistemdir. Bu yönetimde filozofların düşünceleri değersizdir, sadece zenginlerin söz sahibi olduğu zengin olmayanların siyasi işlere dahil olmadığı bir düzen hakimdir. Çünkü insanlar, biriktirdikleri paraları özgürce harcayabilmek için yönetimin belirlediği kanunlara karşı gelmişlerdir. Bu toplumun hayat felsefesi maddi zenginliğe sahip olmak olduğu için, doğruluk, dürüstlük gibi ahlaki değerlerin önemi kalmamıştır.<sup>171</sup> Burada yönetime dair işler ehli olan kimselere değil, parası olanlara yaptırılmaktadır. Bu durum insanlar arasında husumete sebep olmuştur. Platon bunu şu ifadelerle dile getirmiştir: “Açık denizde seyreden geminin kaptanlığını, hem deniz hem de yıldızları ve rüzgârı çok iyi bilen kaptana değil de parası çok olan bir soyluya vermek kadar anlamsız ve yanlış olur.”<sup>172</sup>

Platon’a göre bu toplumu bozan, yıkan şey insanların hırslarıdır. Bu toplumda konulan kanunlar hep zenginin aleyhinedir. Doğruluğa, dürüstlüğe verilen değer önemini yitirmiştir. Oligarşi yönetimindeki insanlar savaşa girmekten korkarlar. Çünkü amaçları

<sup>167</sup> M.Ali Ağaoğlu, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, İmge Yay, Ankara, 1994, s.205.

<sup>168</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.28.

<sup>169</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.40

<sup>170</sup> Platon, *Devlet*, s.551-a.

<sup>171</sup> Betül Vural, a.g.e, s.33.

<sup>172</sup> Platon, *Devlet*, s.551-b.



mal, mülk edinmek ve biriktirmektir.<sup>173</sup> Bu toplumu Platon *Devlet* adlı eserinde “...bal arısı peteğinde doğup tüm kovayı mahveden yaban arısına”<sup>174</sup> benzetmiştir. Kendi hırs ve isteklerinin peşinde giden bu insanlar, yoksul insanlarla aralarında oluşan uçurumun farkına varmazlar. Bu yüzden de fakirler çok fakir oldukları için dilencilik yapmaktadırlar.<sup>175</sup> Ayrıca zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum ve yoksulluğun sürekli bir ayrıma sebep olması, zamanla sınıfları birbirine düşman etmiştir. Bu durum kan dökülmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.<sup>176</sup> Böylece oligarşik yönetim Platon’un ‘orta yol’ düsturundan uzaklaştığı için ideal devlet tanımına uymamaktadır. Bu yönetimde fakirler zenginleri devirmek için gizli toplantılar yaparak, iç savaşa neden olmuşlardır. Ayrıca zenginlik düşkünü insanların yönetiminde ezilen yurttaşları haklı gerekçelerle ve halktan aldıkları güçle bu yönetime son vermeleri demokratik yönetimi ortaya çıkarmıştır.<sup>177</sup>

### 2.2.3. Demokrasi

Platon’un devlet yönetimi sınıflamasında demokrasi ideal olmayan yönetim biçimidir. Demokrasiyi ideal olmayan yönetim biçimi olarak nitelendirmesinin sebebi, onun yaşadığı dönemde Atina’nın demokrasiyle yönetilmesidir. Yönetimle ilgili bütün kararlar halk meclisinde alınmaktadır. Ancak halk meclisinin aldığı kararlar sürekli değiştiği için alınan yanlış kararlar Atina’ya büyük zararlar vermiştir.<sup>178</sup> Bu nedenle de demokrasi ideal olmayan yönetimler, yani kötü yönetimler arasına girmiştir.

Öte yandan Platon’a göre oligarşiden demokrasiye geçiş, toplumdaki varlıklı kimselerin daha çok zengin olmasının bir neticesidir. Zengin kişilerin çocuklarının yaptıkları gereksiz harcamalar, oligarşide normal bir durum olarak karşılanmamıştır. Ancak yöneticilerin bu tavırları sonucunda soylu ve cesur kişiler parasız kaldıkları için bu toplumda işsizlik artmıştır. Böylece toplumdaki soylu ve cesur kimseler birleşerek, gizli toplantılarla devleti yıkmaya çalışmışlardır. Bütün bunların sonucunda çıkan büyük kavgalar demokrasiyi ortaya çıkarmıştır.<sup>179</sup> Platon, demokrasinin sadece görünüşte en güzel düzen olduğunu *Devlet* isimli eserinde şu ifadelerle ortaya koymuştur:

---

<sup>173</sup> Betül Vural, a.g.e, s.34.

<sup>174</sup> Platon, *Devlet*, s.669.

<sup>175</sup> Betül Vural, a.g.e, s.33.

<sup>176</sup> Yusuf Yalçın, a.g.e, s.58.

<sup>177</sup> Betül Vural, a.g.e, s.34.

<sup>178</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.30.

<sup>179</sup> Betül Vural, a.g.e, s.35.

Böyle bakıldığında bütün devlet düzenleri içindeki en güzel devlet düzeniymiş gibi görünüyor Demokrasi. Bir giysinin göz alıcı çiçeklerle rengârenk süslenmesi gibi, bu düzen de bin bir çeşit karakterle kaplıdır ve harika bir görünüm sunar. Dolayısıyla da kadınların ve çocukların rengârenk giysileri hayranlıkla seyrederken yaptıkları gibi, birçok insan Demokrasi düzenini en güzel düzen olarak ilan eder.<sup>180</sup>

Bu bağlamda Platon, demokrasinin görünüşte güzel olmasına rağmen aldatıcı olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki demokrasi bin bir çeşit renklere boyandığı için insanlar onu en güzel yönetim şekli zannetmişlerdir. Ancak Platon demokrasiye, serbestlik yönetimi demenin daha yerinde olacağını ifade etmiştir.<sup>181</sup> Bununla birlikte Platon, demokrasinin içinde üç sınıfın bulunduğu bahsetmiştir. Bunlardan ilki, kalabalık bir yönetici sınıf, ikincisi zenginler ve üçüncüsü düşük gelirli halktır. Yöneticiler, zenginlerle düşük gelirli halk arasında denge kurmaya çalışır, ancak aradaki kutuplaşmaya engel olamazlar. Bu yüzden yöneticiler, her iki sınıf tarafından da suçlanmaktadır.<sup>182</sup>

Öte yandan demokraside hoşgörü ve cömertlik erdemleri hakimdir. Ancak demokrasi birçok ahlaki değerlerden yoksundur. Demokraside iktidar yurttaşların çoğunluğu ilkesine dayanmaktadır. Bu sebeple de iktidara gelen kimselerin devlet yönetimiyle alakalı bilgiye ve donanımına sahip olup olmamasının bir önemi yoktur. Oysa Platon her işi ustasına veya ehline vermek gerektiğini belirtmiştir. Çünkü en üstün sanat olarak gördüğü siyasetin, ehli olmayan kimselere verilmesi toplum ve devlet için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Ona göre demokratik yönetimlerde her kafadan bir ses çıkmaktadır. Doğrunun ve dürüst olanın sesi her zaman bastırılmıştır.<sup>183</sup> Ayrıca demokrasi toplumsal bağlara da büyük zararlar vermiştir. Özellikle aile ve eğitim hayatına. Çünkü yönetici halka sürekli bir şeyler vermektedir. Ancak halk verilenlerle doymamakta ve memnun olmamaktadır. Bu yüzden de toplumsal değerler zedelenmektedir.<sup>184</sup>

Platon *Devlet* isimli eserinde demokrasiye karşı sert bir tavır içerisindedir. Ancak *Devlet* isimli eserinden sonra kaleme aldığı *Devlet Adamı* ve *Yasalar* isimli eserlerinde daha ılımlı bir tavır hakimdir. Öyle ki *Devlet* isimli eserinde demokrasi, ideal devlete yakınlık sıralamasında oligarşiden sonra gelirken; *Devlet Adamı* isimli eserinde oligarşi

---

<sup>180</sup> Platon, *Devlet*, s.557-c.

<sup>181</sup> Betül Vural, a.g.e, s.35.

<sup>182</sup> Betül Vural, a.g.e, s.35.

<sup>183</sup> Betül Vural, a.g.e, s.36.

<sup>184</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.68.

demokrasiden sonra gelmiştir. *Devlet Adamı* isimli eserinde vurguladığı en önemli nokta, yasadır. Platon, en başta ideal devlet tanımı yaparken önemsemediği yasaları, *Devlet Adamı* isimli eserinde önemli bulmaktadır. Yönetim biçimlerini ele alırken yasaları uygulamanın gerekliliğini vurgulamış ve yasalılığın yasadışıktan üstün olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda yasalı demokrasi, yasadışı demokrasiden üstündür.<sup>185</sup> Demokrasiyi yasalı ve yasadışı demokrasi biçiminde değerlendiren Platon, yasadışı demokrasiyi sapkın rejim olarak adlandırmaktadır. Bu yönetimde her türlü insana rastlanabilir. Bu insanlar yönetim sürecinin her aşamasına müdahil oldukları için, bunu kendilerinin bir hakkı olarak düşünmektedirler. Başka bir ifadeyle demokraside her çeşit farklı sesi duymak mümkündür. Bu yönetimde herhangi bir düzenden bahsedilemez, aksine burada kaos hakimdir. Bu nedenle Platon, demokratik yönetime hiçbir şekilde güvenmez ve inanmaz.<sup>186</sup> Bununla birlikte Platon, yasalı demokrasiyi bir nebze olsa iyi olarak nitelendirmesine karşın, özü itibarıyla demokrasinin toplumdaki her insana eşitlik ve özgürlük vaatleri vermesinden dolayı yanlış bir yaklaşım içerisinde olduğunu belirtmiştir. Çünkü toplumdaki bütün insanlar için eşitlik ve özgürlük mümkün değildir. Tüm bunlardan hareketle demokrasinin en önemli iki temel kavramı vardır; eşitlik ve özgürlük. Öyle ki yasalı demokraside hukuk kurallarıyla desteklenmiş bir özgürlük düşüncesi vardır. Tüm insanlara doğuştan eşit haklar verilmesi öngörüldüğü için Platon buna karşı çıkmıştır. Ona göre doğuştan eşitlik diye bir şey söz konusu olamaz. Çünkü Platon'un toplum anlayışında köle ile efendi hiçbir zaman eşit değildir. Bir toplumda eşit olmayanlara eşit davranmak eşitsizlik ve adaletsizliğe yol açacaktır. Demokrasinin hiçbir ayırım gözetmeden herkese eşit davranması hoş karşılanabilir, ancak bu durum aldatıcıdır.<sup>187</sup> İnsanların doğuştan getirdiği iradi olmayan yeteneklere ve farklılıklara göre ayrıcalıklı bir düzenleme yapmaması demokrasinin doğası gereğidir. Ancak bunu sağlarken insanları, tek tip insan haline getirme tehlikesine karşı dikkatli olmak gerekir. Demokrasinin bu ince ayarı sağlayabilmesi için, onu besleyen kültür ortamının ötesinde kuşatıcı bir dünya görüşü ve köklü bir felsefi sistem olduğunun farkında olmalıdır. Nitekim temel niteliği eşitlik üzerine oturmuş olan demokrasi, Platon'un düşünce

---

<sup>185</sup> Çiğdem Yıldızdöken, "Platon'da Demokratia Kavramı", *Kaygı Dergisi*, sayı:25, Bursa, 2015, s.61.

<sup>186</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.32.

<sup>187</sup> Platon, *Devlet*, s.558-c.

sistemine uymamaktadır. Çünkü ona göre yaratılış farklılıkları o kadar barizdir ki sistem bu farklılıklara göre dizayn edilmek mecburiyetindedir.<sup>188</sup>

Platon'un yasalı demokrasiyi eleştirdiği diğer nokta ise özgürlüktür. Platon, 'Demokraside nasıl yaşanır, böyle bir düzen neye benzer?' sorularından hareketle şunları ifade etmiştir: "Bu yönetimde insanlar hürdür. Dilediklerini yapmakta hür oldukları için devlet düzenin her aşamasından konuşma özgürlüğü fişkirir."<sup>189</sup> Ancak bu sınırsız özgürlük düşüncesi demokrasiyi bozacaktır. Bu hususla ilgili olarak Şahin, şunları ifade etmiştir:

Kölelerin efendileri kadar özgürlük elde edebilmelerine kadar varabilen bu dönem bir anlamda aşırı demokrasidir. Özgürlüklerin aşırı ölçülere vardığı bu dönemde yöneticiler, ülkeyi yönetebilmek için özgürlüklerden kısıntı yapma gereğini duymaya başlarlar. Oysa yoksul toplum kesimleri, işi zenginlerin mallarına el koymaya kadar vardırmak eğilimindedirler.<sup>190</sup>

Bu bağlamda yasalı demokrasi yerini yasadışı demokrasiye bırakacağı için kötü yönetim başka bir ifadeyle sapkın rejim ortaya çıkacaktır. Demokrasinin en temel iki kavramı olan eşitlik ve özgürlük, esasında yönetimin en büyük düşmanıdır. Öyle ki demokratik yönetimin sonunu özgürlük düşüncesi hazırlayacaktır. Platon bunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

Bu özgürlüğe susamış devletin başındakiler içki sunmayı bilmeyen sakilere döndüler mi, demokrasi alabildiğine hürriyet için sarhoş olur. Halkı yöneten her yola girmeyi beceremez, her istenene özgürlüğü veremez olunca, halk onları suçlar, hain diye oligarşi ile cezalandırır. Baba oğluna eşitçe davranmaya, çocuklardan çekinmeye başlar. Kendisini babasıyla bir tutan delikanlı ise büyüklerini saymaz, onlardan çekinmez, hür yaşamak ister. Öte yandan sığıntılar yurttaşlarla, yurttaşlar da sığıntılarla eşit olurlar. Yerli yabancı ayrılığı da kalmaz. Her yerde yaşlılar gençlerle bir sayılır.<sup>191</sup>

Bu bağlamda Platon'a göre, demokrasideki özgürlük ve eşitlik fikri beraberinde ölçülülük ilkesinin yitirilmesine sebep olacaktır. Eğer ölçü bozulursa insanlar arasındaki düzen de bozulacaktır. Böyle bir düzen aşırılığa, kaosa ve kargaşaya sebep olacaktır. Bu yüzden aşırı özgürlük toplumda bulaşıcı bir hastalık hali alacaktır.<sup>192</sup> Demokratik yönetimdeki vatandaşlar çok fazla özgürlük fikrine kapılacakları için, en ufak bir

<sup>188</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.41.

<sup>189</sup> Platon, *Devlet*, ss.557-b-c.

<sup>190</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.30.

<sup>191</sup> Platon, *Devlet*, ss.562-d-e.

<sup>192</sup> Çiğdem Yıldızdöken, a.g.e, s.67.

eksiklik gördüklerin de hemen ayaklanmaya ve isyana yöneleceklerdir. Böyle bir durumda da demokrasideki özgürlük ve eşitlik düşüncesi köleliğe ve tutsaklığa sebep olacaktır.<sup>193</sup> Aynı zamanda Platon, özgürlük düşüncesinin adaletsizliğe de sebep olacağını belirtmiştir. Çünkü adaletsizlik haddi aşmak ve her sınıfın bir diğersinin işine karışmasıdır. Bu sebeple haddini aşan yöneticiler vazifelerinin dışına çıkmış olacaklardır.<sup>194</sup> Böyle bir yönetimde her şey son derece eşit ve özgürlük esaslarına dayandığı için, yaşlı ile genç arasındaki saygı da bitmiştir. Öğretmen öğrencilerinden imtina eder hale gelmiştir. Çünkü öğrenciler sürekli alay etme halindedirler.<sup>195</sup> Hatta Platon durumun daha vahim bir hal alacağını belirtmiştir. Öyle ki bir insanla köpeği aynı seviyeye gelmiştir. Hayvanlar dahi diledikleri şekilde dolaşırlar. Çünkü hayvanlarda başıboş bir hal aldıkları için, önlerine çıkan insana çarpıp geçerler.<sup>196</sup> Böylece insanların ruhları da duyarsızlaşacaktır. İnsanlar ne yazılı ne de sözlü yasaları umursamayacaklardır. Böylece demokrasinin sonu gelecek ve yerini en kötü yönetim olan tiranlığa bırakacaktır.

#### 2.2.4. Tiranlık

Tiranlık, Platon'a göre en kötü yönetimdir. O, yönetim biçimlerini sıralarken en alt basamağa tiranlığı yerleştirmiştir. Ona göre tiranlık, halka hoşnut görünmek isteyen demagogların kışkırtmalarıyla toplumda zenginlik düşmanlığının ortaya çıkması durumudur. Bu durumda zenginler, kendilerini koruyabilmek için yeniden oligarşiyi kurma uğraşı içerisine gireceklerdir. Ancak halk kendine çokça vaatler veren bir kişiye inanır ve onu başa getirir. Bu kişi ise halkın bir kısmını köleleştirir, bir kısmını öldürür, bir kısmını da sürgün eder. Böylece bu kişi zaman içerisinde tirana dönüşür.<sup>197</sup>

Platon *Devlet* isimli eserinde, hernaği bir nizama uymayan, aşırı özgürlüğün sonucunda halkın başına belalı bir yönetici geleceğini ifade etmiştir. Her şeyin aşırısında olduğu gibi aşırı özgürlükte toplumsal hayatta aşırı köleliğe sebep olmaktadır.<sup>198</sup> Tiran, vatandaşları hendi himayesi altında tutmak için, savaşlar yapar ve kendisi için ordular kurar. İnsanların yönetime karşı isyana kalkışmasını önlemek için, vergilerle yoksullaştırır. Bu yüzden bu yönetim korku ve şiddet üzerine kuruludur.<sup>199</sup> Bu yönetim

<sup>193</sup> Betül Vural, a.g.e, s.37.

<sup>194</sup> Çiğdem Yıldızdöken, a.g.e, ss.67-68.

<sup>195</sup> Platon, *Devlet*, ss.563-a-b.

<sup>196</sup> Platon, *Devlet*, s.563-c.

<sup>197</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.69.

<sup>198</sup> Platon, *Devlet*, s.564-a.

<sup>199</sup> Betül Vural, a.g.e, s.38.

de hep kötülük hâkimdir. Tiranlar ilk önce halka kendilerini dostuymuş gibi gösterirler. Böylece de çoğunluğun desteğini sağlamış olurlar. Desteğini aldıkları çoğunluğu ise istedikleri şekilde yönetmeye başlarlar. Bununla birlikte tiranlar yasaları istedikleri şekilde yaparlar, yaptıkları yasalar işlerine yaramaz hale gelince hemen değiştirirler. Çünkü güç onların elindedir ve bu güçten vazgeçmemek için yasal ya da yasal olmayan her türlü yolu deneyeceklerdir.<sup>200</sup> Bu yönetimde yasa diye bir şey yoktur. Çünkü tiran yasayı da kendi istekleri doğrultusunda değiştirmektedir. Tiranlık yönetiminde insanlar yağmurdan kaçarken doluya tutulmak deyimine uymaktadırlar. Çünkü özgürlüklerine kavuşmak için çıktıkları yolda, şiddeten nemalanan yöneticilerin emirlerine uymak zorunda kalırlar. Bununla birlikte tiran halka sürekli acı çektirdiği için günün birinde halkın kendisinden öç alacağı düşüncesiyle herkesten korkar. Bu yüzden de tiran, herkesi kendinden korkutmaya çalışır ki öç almak isteyen halk isyana kalkışmasın.<sup>201</sup> Demokrasinin özgürlük hırsından doğan bu yönetim de halkın mutlu olması mümkün değildir. Öyle ki çıkarın ön planda olduğu bu yönetim de tiran çıkarları uğruna kölelere bile özgürlük vermek zorunda kalacaktır. Halkı keyfi şekilde yöneten tiranlığın bir gün son bulacağı açıktır. Ancak Platon tiranlığın yerine yeni bir yönetimin gelip gelmeyeceği açıkça belirtilmemiştir. Sadece tiranlığın yasalara saygılı bir azınlık tarafından yıkılacağı ve yönetimin bunların ya da içlerinden birinin eline geçeceği belirtilmiştir. Hatta bu yönetimin yerine filozof kralın hâkimliğinde ideal bir devletin kurulacağı belirtilmiştir. Platon *Yasalar* isimli eserinde ideal devlete dönüşecek en kolay yönetimin tiranlık olduğu ifade etmiştir. Çünkü yasa koyucu için en rahat yasa yapılabilecek devlet; genç, cesur, akıllı, çabuk öğrenmeye yetenekli, erdemin bütün parçalarını taşıyan bir tiranın yönettiği devlettir.<sup>202</sup> Bu yönetimde yasa koyan kişi ölçülülük erdemiyle hareket ederse, toplumun mutlu olacağı bir yönetim düzeni kurulabilir.<sup>203</sup>

Öte yandan Platon'un, yönetim için amaçladığı sistem, ne çoğunluğun, ne azınlığın ne de en iyilerin yönetimidir. Ona göre, bu yönetim biçimlerinin hiçbirisi ideal yönetim olamaz. Mevcut yönetim şekilleri, toplumun kanunlu ve kanunsuz yönetilişine göre, üç iyi, üç de kötü olarak altı tanedir. Bunlar; bir kişinin yönetimi olan krallık ve tiranlık,

<sup>200</sup> Bengü Özyürek Şahin, a.g.e, s.33.

<sup>201</sup> Yusuf Yalçın, a.g.e, s. 61.

<sup>202</sup> Yusuf Yalçın, a.g.e, s.62.

<sup>203</sup> Yusuf Yalçın, a.g.e, s.63.

birkaç kişinin yönetimi olan aristokratlık ile oligarklık, çoğunun yönetimi olan demokratlık ya da demagogluktur.<sup>204</sup>

### 3. PLATON'UN İNSAN DOĞASI VE TOPLUM ANLAYIŞI

#### 3.1. Platon'un İnsanın Doğası

Platon'un siyaset felsefesinin özü insandır. Bu yüzden insanı sadece soyut bir varlık olarak ele almamıştır. O, somut bir varlık olan insan üzerinden devlet fikrini şekillendirmiştir. Bundan hareketle 'İyi insan kimdir?' 'İyi insan nasıl olunur?', 'İyi insan ne gibi vasıflara sahiptir?' gibi sorular ortaya çıkmıştır. İnsanın toplumsal bir varlık olmasından hareketle; insanı tüm boyutlarıyla anlamaya çalışmak onun toplum içerisindeki hallerine bağlıdır.<sup>205</sup> Platon, devleti insandan hareketle açıklamıştır. Ancak devlet bir insandan daha büyüktür.<sup>206</sup> Bununla birlikte Platon, insanın ruh ve beden olmak üzere iki unsurdan meydana geldiğini belirtmiştir. Asıl olan beden değil, ruhtur. Ruh ezeli ve ebedidir. Platon, ruh ve bedenle ilgili söylemlerini *Gorgias* ve *Kratylos* isimli eserlerinde şu şekilde dile getirmiştir:

Ruhu bedene üstündür. Ruhtaki kötülükler bedenın kötülüklerinden daha kötüdür, ruhtaki iyilikler ise bedendeki iyiliklerden daha iyidir.<sup>207</sup> Bedeni muhafaza eden, taşıyan, yaşatan, hareket ettiren ruhtur. Beden ruh için adeta bir hapishanedir, mezardadır.<sup>208</sup>

Platon insanın bu ruhsal yapısını üç maddeye benzetmiştir: altın, gümüş ve demir. Tanrı insanların ruhuna bu üç maddeden hangisini katsa, insanda buna göre toplumdaki sınıfların birine dahil olacaktır. Bu sınıflar ise; çiftçiler, koruyucular ve yöneticiler. Her sınıf için bir madde vardır. Altın karaktere sahip olanlar devleti yönetecek, gümüş karaktere sahip olanlar devleti koruyacak, demir karaktere sahip olanlar ise devleti besleyecektir.<sup>209</sup>

Platon, insan yapısını üç parçalı ruh anlayışından hareketle şekillendirmiştir. Ruhun bu bölümleri insanın yaşam tarzına ve toplumsal sınıftaki yerine karşılık gelmektedir. Bunlar: iştiha (istekler), tin ve akıldır. Bunlar en alttan üste doğru sıralandığında en alttaki iştiha, başka bir ifadeyle isteklerdir. O, insanın isteyen arzulayan yanındır. İnsanın

<sup>204</sup> Betül Vural, a.g.e, s.39.

<sup>205</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.47.

<sup>206</sup> Platon, *Devlet*, s.369-b.

<sup>207</sup> Platon, *Gorgias*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006, s.74.

<sup>208</sup> Platon, *Kratylos*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2000, s.44.

<sup>209</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.48.

bu yanı daha çok maddi hazlara ve bedensel ihtiyaçlara yönelmiştir. Platon istekleri zorunlu ve zorunsuz olarak ikiye ayırmıştır. Zorunlu istekler karşı koyamadığımız, bedensel olan yeme-içme gibi ihtiyaçlardır. Zorunsuz istekler ise bedene, ruha, akla zarar veren ve insanı kötü yola götüren ihtiyaçlardır. Buna şehvetle ilgili istekler örnek verilebilir. Nitekim bu istekler akıl ile bastırılabilir.<sup>210</sup> Platon bu istekleri yüksek, orta ve alçak olarak sınıflandırmıştır. Bunları parayı sevenler, şöhreti sevenler ve bilgiyi sevenler olarak ayırmıştır. Parayı sevmek alçak bir istektir, şöhreti sevmek orta düzeyde bir istektir, bilgiyi sevmek ise üst düzeyde bir istektir.<sup>211</sup> İkinci ruh tindir: insanın öfkelenen, kızan yanıdır. Bazı kaynaklarda irade olarak da adlandırılmaktadır. Bedene bağlı bir güçtür. Öyle ki bedendeki merkezi kalp olan irade, akıl ve istek arasında aracılık yapmaktadır. Aklın emirleri ile nefsin arzuları arasında gidip gelmektedir.<sup>212</sup> Üçüncü ruh ise insanın en üstün yanı olan akıldır. Bilgeliğin peşinde koşar ve yönü idealara dönüktür. Varoluş bakımından bedenden öncedir ve bedenden sonrada var olmaya devam edecektir. Çünkü o ölümsüzdür.<sup>213</sup> Bu üç parçanın birbiriyle uyum içerisinde olması insanı doğruya ve iyiye götürecektir. Öyle ki beden iyiliği sağlık, insanın iyiliği ise mutluluktur. Mutlu insan bu üç ruh unsurunu dengeli ve uyumlu bir şekilde hayata geçirebilen insandır.

Öte yandan Platon, her bir yönetim şekline karşılık gelen insan çeşidi olduğundan bahsetmiştir. Beş devlete ya da rejime karşılık beş çeşit insan vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Birincisi aristokratik rejimlere karşılık gelen aklın egemen olduğu insandır. İkincisi timarşik yönetimlerin özelliğini taşıyan kendine fazla güvenen insandır. Üçüncü bir insan tipi de oligarşik yönetimlere benzeyen tarzdaki insan tipidir. Bu insanın babası varını yoğunu oligarşik bir düzende devlete heba etmiş devletin mahkemelerinde ya da savaş meydanlarında onur ve şerefini yitirmiştir. Dördüncü insan tipi ise demokrasi rejimiyle birbirine benzeyendir. Bu çocukta oligarşik düzen içinde bütün her şeyini zengin olmak için çabalamış bir kişinin çocuğu olarak dünyaya gelir. Sadece zorunlu ihtiyaçları için harcama yapan bir insan olarak yetişir. Zamanla boş isteklerini tatmin etmeye başlar ve böylece önceki istekleriyle sonraki istekleri çatışmaya başlar. Çocuk dışarıdan gelen yeni tutkuların esiri haline gelir. Hovardalığa değer verir. Beşinci insan tipi de despotik yönetimi

<sup>210</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemantik Felsefe Bağlamında: Platon-Aristoteles Karşılaştırması*, s.241.

<sup>211</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemantik Felsefe Bağlamında: Platon-Aristoteles Karşılaştırması*, s.241.

<sup>212</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemantik Felsefe Bağlamında: Platon-Aristoteles Karşılaştırması*, s.240.

<sup>213</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.28.



çağrıştıran insan tipidir. Bu insan çocukluğunu demokrasi içinde ve hürriyet söylemleriyle hayatını yaşamış bir babanın çocuğudur. Ancak zaman içerisinde bu yolda her şeyini harcadığı için, gün geldiğinde anne babasına karşı bile zor kullanmaya kalkışacaktır. Hırsızlık, soygunculuk, yankesicilik gibi suçlara bulaşacaktır.<sup>214</sup>

Dolayısıyla Platon'un insandan hareketle ileri sürdüğü fikirler onun toplum ve devlet yapısını şekillendiren fikirleridir. Bu sebeptendir ki Platon da insan yapısına, toplum yapısına, yönetim şekillerine dair fikirler birbiriyle bağlantılıdır.

### **3.2. Platon'un Toplum Yapısı**

Platon da sınıflı bir toplum anlayışı hakimdir. Platon'un sınıflı toplumunda her sınıfın kendine has özellikleri ve yerine getirmek zorunda oldukları sorumlulukları vardır. Bu sınıflardan birinin diğerinin işine dahil olması devletin ve düzenin bozulmasına sebep olacaktır. Ancak Platon'un sınıflı toplum anlayışı katı bir kast sistemi gibi değildir. Çünkü kast sisteminde bir sınıftan diğerine geçmek olanaksızdır. Oysa Platon da yüksek eğitimle ve kişinin yaratılışından gelen özelliklerle birlikte yüksek yönetici sınıfına dahil olma imkanı vardır.<sup>215</sup> Bu bağlamda Platon'un eğitime çok önem verdiği görülmektedir. Öyle ki insan hem doğuştan gelen yetenekleriyle hem de eğitim sayesinde toplumda kendine bir yer edinecektir. Bununla birlikte Platon da sınıflar aklın müdahalesi olmadan doğal akış içerisinde ortaya çıkmıştır. Ancak bu akış yöneticilerin bilinçli müdahaleleri sonucunda devletin iyi bir konuma gelmesini sağlanmıştır. Aksi halde devlet çürümeye ve çöküşe sürüklenecektir.<sup>216</sup> Platondaki her sınıfın da bir erdemi vardır. Yöneticinin erdemi bilgelik, koruyucuların erdemi cesaret, çiftçilerin erdemi ise ölçülülüktür. Bu sınıflara dair detaylar ise şöyledir:

#### **3.2.1. Yöneticiler**

Yöneticiler toplumsal sınıf içerisinde en üstte olan sınıftır. Bu yönetici Filozof- Kraldır. Platon filozofa dair düşüncelerini *Devlet* isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir:

Devletlerde filozoflar kral olmazsa ya da bugün şu kral dediklerimiz ve yöneticiler (hükümdarlar) sahici, iyi filozoflar olmaz, politik güç (iktidar) ile felsefe tek bir elde toplanmazsa ve bugün doğal yetenekleri sayesinde, iki ödevden sadece birine kendini adanmış olan çok sayıda kimse, zorla bundan (tek görevle uğraşma durumundan) men edilmezlerse sevgili Glaukon, devletlerin, hatta bütün bir insanlığın mutsuzluğunun sonu yoktur ve

<sup>214</sup> Abdullah Güldalı, a.g.e, ss.50-51.

<sup>215</sup> Abdullah Güldalı, a.g.e, s.53.

<sup>216</sup> Abdullah Güldalı, a.g.e, ss.53-54.

düşüncelerimizde tasarladığımız düzen (anayasa), hani gerçekleşme imkânı varsa bile, bunlar olmadan önce gerçekleşip güneş ışığını göremeyecektir.<sup>217</sup>

Bu sınıf devletin mutluluğunu her şeyin üstünde tutmuş, kendi tutku ve ihtiraslarından uzaklaşmış, felsefe eğitimiyle donatılmış bir sınıftır. Filozof-Kral devletin birliğini temin eden kişidir. Bu sınıf aklın egemenliğinde devleti idare edecektir.<sup>218</sup> Bu bağlamda Platon hem felsefeyi övmüş hem de Filozof-Kralın gerekliliğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Fakat sonunda o zaman ki bütün devletlerin kötü idare edildiğini anladım; çünkü, uygun şartlar altında mükemmel olarak yeniden düzenlenemezse, kanunlarının iyileşmesine hemen hemen imkan yoktur. İşte bunun için, felsefeyi överken, ancak felsefenin yardımı ile devletleri ve kişilerin idaresinde doğruluk gösterilebileceğini söylemiş; bundan ötürü de, insan soyunun, başına çöken belalardan ancak tam ve gerçek filozofların iktidarı ele alması ile veya devletin başında olanların Tanrının lütfu sayesinde gerçekten filozof olmaları ile kurtulabileceğini belirtmişim.<sup>219</sup>

Platon filozofun bilgisine güvenilmesi gerektiğini belirtir. Çünkü filozof ilahi ve insani bütün bilgileri kavrayan kişidir. Bununla birlikte Filozof-Kral yönetimi altındaki insanların ahlaken daha iyi olmaları için onlara talimatlar verir. Böylece devlet en iyi şekilde idare edilmiş olur. Ayrıca bu yönetici sınıf akıyla yaşayan, kişisel ihtiraslarından (iştiha) uzak duran, herhangi bir özel mülke sahip olmayan kimselerdir. Bu yüzden insan ve toplum meselelerine son derece vakıflardır.<sup>220</sup> Benzer şekilde Platon tarafından yöneticilerin özel mülk edinmemelerinin yanı sıra, aile kurmamaları gerektiğini de belirtmiştir. Çünkü aile sevgisiyle toplum sevgisi karşı karşıya geldiği zaman kişiler aile sevgisini seçmek zorunda kalacaklardır.<sup>221</sup> Bu da yöneticinin devlete dair sorumluluklarını ikinci plana itmesine sebep olacaktır. Platon filozofun vazifesini ünlü mağara benzetmesinden hareketle anlatmıştır. Mağarada zincirlerinden kurtulup dışarıda aydınlığı gören kişi filozoftur. Mağaradaki sahte gölgelerin hakikat olmadığını farkındadır. Böylece iyi eğitimden geçen ve doğuştan gelen yeteneklerinden hareketle Filozof-Kral neyin iyi neyin kötü olduğunu bilen kişidir. Filozofun esas görevi

<sup>217</sup> Platon, *Devlet*, ss.473 d-e.

<sup>218</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.61.

<sup>219</sup> Hasan Yıldız, "Platon'un Siyaset Felsefesinde Yönetici Ahlakı", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Kasım, 2015, s.156.

<sup>220</sup> Betül Vural, a.g.e, s.20.

<sup>221</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.63.

mağaraya geri dönerek, çoğunluğun da hakikati görmesini sağlamaktır.<sup>222</sup> Dolayısıyla bir toplum filozofun emin ellerine kendini teslim etmelidir. Çünkü Filozof-Kralın yönettiği devlette adalet hakim olduğu için, yönetim de en ideal olandır.

Öte yandan Platon, yönetimle alakalı konularda yöneticilerin gerekli görmeleri halinde yalan söylemelerinde bir sakınca görmemiştir. Çünkü yönetici toplumun faydasına olan bir durum söz konusu olduğunda, düşmanlarına ve vatandaşlarına karşı yalan söyleyebilir.<sup>223</sup> Hatta bazı durumlarda yalanın dozunu aşmaması halinde bir ilaç gibi faydalı olabileceğini belirtmiştir.<sup>224</sup> Böylece Platon yönetici sınıftan bahsederken yöneticinin Filozof-Kral olması gerektiğini ve filozofun yönetimindeki devletin en ideal devlet olacağını belirtmiştir.

### 3.2.2. Koruyucular

Koruyucular sınıfı, ‘bekçiler’ ya da ‘askerler’ olarak da adlandırılmaktadır. Bir toplum gelişmeye başladıkça, ekonomik sebeplerden dolayı diğer devletlerle savaşmaya başlayacaktır. Bu sebeple de devleti koruyacak bir sınıf gerekir. Devleti koruma görevini koruyucular yerine getireceği için, bu kimselerin yaratılış olarak koruma görevine yatkın ve yapı olarak da uygun olmaları gerekir.<sup>225</sup> Platon bunu *Devlet* isimli eserinde şu sözlerle dile getirmiştir:

Cins bir bekçi köpeğinin bekçiliğe uygunluk bakımından soylu bir delikanlıdan farklı olduğuna inanıyor musun?” Bu soruyla nereye varmak istiyorsun anlamıyorum Sokrates. Şuraya varmak istiyorum: Bunların her ikisi de (bir düşmanın nerede olduğunu çabucak keşfedecek kadar uyanık), bir şey fark ettiklerinde hemen koşup yakalayacak kadar çevik, yakaladığında da onlarla dövüşebilecek kadar güçlü olmalı.<sup>226</sup>

Platon, koruyucu sınıfın bedensel olarak güçlü olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bununla birlikte koruyucu sınıfta bulunması gereken özellikleri Platon, *Devlet* isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir: “Gelecekte devletin koruyucuları hem bilgi sever-filozof, hem kızgın, azimli hem kuvvetli hem de yetenekli, üretken ve kusursuz bir kişilikte olacaktır.”<sup>227</sup> Bunların dışında koruyucular; ölümden korkmayan, zevke, eğlenceye, paraya düşkün olmayan bir sınıfı temsil etmektedir. Çünkü bu sınıfın erdemi

<sup>222</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, ss.62-63.

<sup>223</sup> Platon, *Devlet*, s.389-b.

<sup>224</sup> Platon *Devlet*, s. 459-c.

<sup>225</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.79.

<sup>226</sup> Platon, *Devlet*, s.375-a.

<sup>227</sup> Platon, *Devlet*, s.376-c.

cesarettir.<sup>228</sup> Koruyucu sınıfın görevi yöneticilerin kararlarını yerine getirmektir. Bu yüzden koruyucular, yönetici sınıf ile çiftçiler arasında ye aldıkları için her iki sınıftan da bir takım özellikler almışlardır. Üretici sınıf gibi herhangi bir güce sahip değillerdir. Ancak yakınlık bakımından yönetici sınıfa daha yakınlardır. Çünkü yöneticilerle birlikte devletin yürütme işlerine yardım ederler.<sup>229</sup>

Öte yandan Platon koruyucu sınıfın ciddi bir eğitimden geçmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu eğitimler arasında felsefe eğitimi, beden eğitimi ve müzik eğitimi çok önemli bir yere sahiptir.<sup>230</sup> Bununla birlikte Platon koruyucular için iki sınırlandırma getirilmiştir: bunlardan birincisi aile kurma yasağıdır. Böylece koruyucular da karı, koca ve çocuklar ortaktır.<sup>231</sup> İkincisi ise, özel mülk edinme yasağıdır. Aynı karavandan yiyip içmeliler ve dünyevi olan altın, gümüş gibi eşyalara sahip olmamaları gerekir. Çünkü koruyucular esasında ilahi altına sahiptirler, dünyevi altına ulaşmak istediklerinde Tanrıya saygısızlık etmiş olacaklardır. Kendilerine ait evleri, eşyaları olduğu zaman koruyucu olmaktan çıkıp çiftçi konumuna inerler.<sup>232</sup> Bu yüzden Platon, koruyucuların barınak ve ihtiyaçlarını düzenlemek için yasalar çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Platon koruyucuların yalnızca kendi işleriyle meşgul olmalarını, bunun dışında herhangi bir iş edinmemeleri gerektiğini belirtmiştir.<sup>233</sup> Platon bir devleti adil, hakkaniyetli ve doğru kılan şeyin bu olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

Bekçilerimizin bütün öteki işleri bırakıp, kendilerini sadece ülkemizin özgürlüğünü korumak ve devam ettirmek işine adanmalarını ve bu amaçla ilişkili olmayan bütün işlerle ilgilerinin kesilmesini istiyorsak bir şey taklit etmek de dahil olmak üzere bekçilikten başka hiçbir şeyle uğraşmamaları gerekir. İle de bir şeyi taklit edeceklerse, ta çocukluktan beri, kendi işleriyle ilgili olan ve kendilerine yaraşacak cesaretli, ölçülü, dindar figürleri, özgür erkekleri ve bu türden başka şeyleri taklit etsinler. Bunun dışında kölelere özgü işleri ya da başka çirkin şeyleri ne kendileri yapsınlar ne de taklit edebilsinler ki, taklitçiler olmaktan çıkıp bu şeylerin tadını çıkaran insanlara dönüşmesinler.<sup>234</sup>

Bununla birlikte Platon koruyuculuğun yalnızca erkeklerin yapacağı bir şey olmadığını, kadınlarında koruyucu olabileceğini belirtmiştir. Bu yüzden Platon, kadınları güçsüz bir

<sup>228</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.79.

<sup>229</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.58.

<sup>230</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.79.

<sup>231</sup> Platon, *Devlet*, s.133.

<sup>232</sup> Platon, *Devlet*, ss.416-417.

<sup>233</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.80.

<sup>234</sup> Platon, *Devlet*, ss.395-b-c.

varlık olarak görmemiş ve toplum için yapılacak işler hususunda erkeklerle eşit statüye sahip olabileceklerini göstermiştir.

### 3.2.3. Üreticiler (Çiftçiler)

Platon'a göre her toplumun bir üretici sınıfa ihtiyacı vardır. Emekçiler, mülk sahipleri, tüccarlar, iş adamları, çiftçiler, zanaatçılar ve benzeri üretim, ticaret ve zanaat işleriyle uğraşp devlete ekonomik olarak katkı yapan tüm bireyler ve meslek örgütleri bu sınıfa dâhildir. Bu sınıf maddi zevklere düşkün olduğu için devleti oluşturan tabakanın en alt katmanındadır.<sup>235</sup> Bu sınıf devlet için zorunlu sınıf olmasa da olması gerekli olan bir sınıftır. Çünkü yeme içme gibi temel ihtiyaçları karşılamaktadırlar.<sup>236</sup> Yönetici sınıfın bilgelik, koruyucu sınıfın cesaret erdemine sahip olması gerekirken, üretici sınıfın ise ölçülülük erdemine sahip olması gerekmektedir.<sup>237</sup> Bununla birlikte ölçülülük erdemine sahip olan bu sınıfı Platon, tunç madenine benzetmiştir. Yöneticiler altın, koruyucular gümüş, çiftçiler ise tunç madenidir. Bundan hareketle bir yönetici olan babadan gümüş karakterde çocuk doğabilir. Bu durumda onu gümüşe ait olan sınıfa tabi tutmak gerekmektedir. Platon, aynı durumu çiftçi sınıfı içinde söylemiştir. “Zanaatkârların ya da çiftçilerin mayasında altın ya da gümüş bulunan çocukları olursa, bunların, bekçi, yardımcı gibi konumlara getirilip şereflendirilmeleri Tanrının buyruğudur.”<sup>238</sup> Böylece Platon da sınıflar arası geçişin mümkün olduğu görülmektedir.

Öte yandan diğer iki sınıfın aksine üretici sınıfın özel mülk edinmesinde herhangi bir yasaklama getirilmemiştir. Ayrıca aile kurmak ve çocuk sahibi olmakta serbesttir. Çünkü onlar toprağı ekip biçmek ve diğer sınıfların ihtiyaçlarını temin etmekle vazifelilerdir. Bu nedenle çiftçilerin buldukları topraklar üzerinde aile kurmaları, toprağı daha fazla benimsemelerini sağlayacaktır.<sup>239</sup> Bununla birlikte Platon, üretici sınıfın devletin karar alma işlerine katılmamaları gerektiğini belirtmiştir. Onlar sadece yöneticilerin verdikleri emirleri yerine getirir. Bu bağlamda Platon her sınıfın kendi vazifesini yerine getirmesini ve bunun dışına çıkmaması gerektiğini vurgulamıştır.<sup>240</sup> Bununla birlikte üreticiler için herhangi bir eğitim de yoktur. Çünkü bu sınıfın görevi toplumun ihtiyaç duyduğu şeyleri üretmektir. Üretici kesim toplumun çoğunluğu

<sup>235</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.55.

<sup>236</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.56.

<sup>237</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.56.

<sup>238</sup> Platon, *Devlet*, s.415-c.

<sup>239</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.78.

<sup>240</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.56.

oluşturmaktadır. Ancak Platon, devletin bu sınıfın işlerine müdahil olmasını uygun görmemiştir. Devletin müdahale ettiği sınıf yönetici ve koruyucu sınıftır. Bu yüzden Platon da üreticilerin hayatlarına yön verecek iktisadi bir düzenleme bulunmaz.<sup>241</sup> Bununla birlikte Platon, toplumda hiçbir sınıfa fazla taviz verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Eğer herhangi bir sınıfın mutluluğunu sağlamak maksadıyla, o sınıfa görevini yapmayacak kadar taviz verilirse bu durumun devletin bozulmasına sebep olacağını belirtmiştir.<sup>242</sup> Bu yüzden devletin mutluluğu yurttaşların kendi vazifelerini yerine getirmek için zorlanmalarıyla ve teşvik edilmeleriyle mümkün olacaktır. Böylece toplumun her kesimine kendiliğinden mutluluk verilmiş olur. Ancak toplumdaki bir kesim görevini yerine getirmekten kaçınırsa, Platon onların bir alt sınıfa düşürülmesinde bir sakınca görmez. Örneğin; bir koruyucu savaştan kaçırırsa, silahını bırakıp korkakça işler yapıyorsa, onu zanaatkârlar ve çiftçiler katına düşürmek gerekir.<sup>243</sup> Platon'un bu söylemi sınıflı toplumunun kast sistemine benzemediğinin bir göstergesidir. Çünkü kast sisteminde geçişler olanaksızdır. Ancak Platon da mümkündür. Her ne kadar Platon sınıflı bir toplum anlayışını benimsemiş olsa da adaletten taviz vermemek gerektiğini ve her vatandaşın vazife bilinciyle hareket etmesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır.

#### 3.2.4. Köleler

Platon'un devlet sisteminde köleler ayrı bir sınıf değildir. Çünkü köleler onun toplumunda doğal olarak vardır. Bu yüzden Platon'un toplumunda onlara dördüncü bir sınıf olarak yer açılmamıştır. Çünkü köleler hiçbir şekilde zihni faaliyette bulunmazlar yalnızca bedensel faaliyetlerde bulunmaktadır.<sup>244</sup> Bununla birlikte toplumda zenginlerin yanında kölelerinin bulunması zenginlerin soyluluğuna işaret etmektedir.<sup>245</sup> Platon'a göre köle ile efendisi arasındaki ayırım hiç kimse tarafından onaylanmayan bir durum olsa da, bu durum kaçınılmazdır. Bu yüzden kölelerin bir mülk gibi efendisi tarafından başkasına devredilmesinde bir sakınca görmemiştir.<sup>246</sup> Ayrıca Platon kölelerin aynı ülke halkından olmaması gerektiğini, farklı ülkelere mehsup olmalarının daha uygun olacağını ifade etmiştir.<sup>247</sup> Çünkü aynı ülke halkından olur ve aynı dili

<sup>241</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.57.

<sup>242</sup> Platon, *Devlet*, ss.420-d-e.

<sup>243</sup> Platon, *Devlet*, s.468-a.

<sup>244</sup> Nihal Petek Boyacı, "Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler/Kölelik", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2014/1, s.46.

<sup>245</sup> Hatice İrem Eker, a.g.e, s.42.

<sup>246</sup> Platon, *Yasalar*, s.247.

<sup>247</sup> Platon, *Devlet*, s.469-c.

konusurlarsa, kölelerin efendilerine karşı itaatsiz olacağını belirtmiştir. Bu yüzden onlara gerektiği şekilde muamele ve eğitim verilmelidir. Bu durum efendinin çıkarı için olması gerektir. <sup>248</sup>

Öte yandan kölelere nasıl davranılması gerektiğini *Yasalar* isimli eserinde anlatmıştır. Platon, kölelerin iyi bir şekilde yetiştirilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Aksi halde kölelerin hırsızlık ve daha başka kötü işlere bulaşacaklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte Platon, kölelerin herhangi bir suç işlediklerinde cezalandırılmalarının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu cezaların uyarı mahiyetinde değil, ciddi manada cezalar olması gerekir. Çünkü Platon'a göre köleleri yaptıkları hatalar karşısında cezasız bırakmak, onlarla yakın ilişkide bulunmak, şakalaşmak, şımartmak, birçok konuda tavizler vermek kölelerin ideresini zorlaştırır. <sup>249</sup> Öyle ki efendi ile köle arasında belli bir mesafe bulunmalıdır. Aksi halde köleler efendilerine efendilik yapmaya kalkışacaklardır. Platon *Devlet* isimli eserinde Atina'daki kölelerin laubali tavırlarından rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle de kölelerin şımartılmamaları gerektiğini belirtmiştir. Ancak yine de en temelde ihanet etmelerini engellemek için onlara adil ve erdemli davranmak gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Çünkü yalancıkdan değil, yaradılıştan adalete saygılı olan ve adaletsizliği gerçekten nefretle karşılayan kişi, kolayca haksızlık yapabileceği insanlar arasında belli olur; kölelere karşı tutumunda ve davranışında dinsizlikten ve adaletsizlikten uzak duran, erdem tohumları ekmede son derece yetkin olacaktır; bu aynı şey bir efendi, bir tiran ve kendinden daha zayıf üzerinde her türlü egemenlik gücünü kullanan biri için de söylenebilir. <sup>250</sup>

Köleler toplumun üretici sınıfından farklı bir kategoridedir. Zihinsel kapasite bakımından üretici sınıf ile köleler arasında bir fark görünmese de sorumlu oldukları işler birbirinden farklıdır. Bu nedenle üretici sınıf ile kölelerin birbirine karıştırılmaması gerekir. Platon toplumsal sınıflama yaparken yöneticiler, koruyucular ve üreticiler olarak sıralamış, köleleri bu sınıflamanın dışında bırakmıştır. Ancak bu durum onların varlığını yoksaydığı anlamına gelmez. <sup>251</sup> Platon'un köleleri yok saymadığı şu ifadelerinden hareketle anlaşılmaktadır: “Çocuk, kadın, köle, özgür insan, işçi, yöneten, yönetilen, hiç kimse başkasının işine karışmadan bir tek kendi işini yapsın, birçok işle

<sup>248</sup> Platon, *Yasalar*, s.247.

<sup>249</sup> Platon, *Yasalar*, s.247.

<sup>250</sup> Platon, *Yasalar*, ss.247-248

<sup>251</sup> Nihal Petek Boyacı, a.g.e, s.44.

meşgul olmasın.”<sup>252</sup> Ayrıca eğitimleri hususunda da herhangi bir şey söylememiştir. Nitekim Platon eserlerinde köleliğin kaldırılmasına dair herhangi bir söylemde bulunmamaktadır. Aksine kölelerinde toplumda bulunması ve efendileri için hizmet etmeleri gerektiğini belirtmiştir.<sup>253</sup> Dolayısıyla Platon, kölelerini varlığını toplum için faydalı bulmasına karşın, onlara herhangi bir yurttaşlık hakkı vermemiştir.

#### 4. PLATON’UN DEVLET ANLAYIŞI

Platon’un devlet, yönetim ve toplum üzerine düşüncelerini tahlil edebilmek için en temel eserlerinden birisi olan *Devlet* isimli eserini dikkate almak gerekmektedir. Bununla birlikte *Devlet Adamı* ve *Yasalar* isimli eserleri de o nispette önemlidir. Çünkü Platon’un bu eserleri siyaset felsefesine dair düşüncelerinin şekillendiği en temel eserlerdir.

Platon’un devlet fikrine geçmeden önce onun felsefesinin mihenk taşı olan ‘idea’ kavramına değinmek gerekir. Çünkü idealar fikrinden hareketle ideal devlet anlayışı şekillenmiştir. Platon’un ideasının tanımı genel olarak şu şekilde verebilir: Platon’a göre iki farklı dünya vardır. Bunlardan ilki sürekli değişmelerin oluş ve bozulmaların var olduğu, içinde yaşadığımız dünyadır. Bu dünya algılarımızın alanına girmektedir. Bir de gerçeklerin ve modellerin var olduğu bir dünya vardır ki asıl olan bu dünyadır. Orada değişim, bozulma ve dönüşüm yoktur, aksine mutlaklık vardır. Bu dünyada algımıza konu olan her şey ideaların gölgeleri veya kopyalarıdır. İdealar soyut somut her nesnede vardır. Bu ideaların en üstünde ise İyi İdeası vardır. Varlığı ve hakikati anlamamızı sağlayacak olan şey İyi ideasıdır. Platon’un bu teorisi siyaset, ahlak ve hatta metafiziğinin de temellerini oluşturmaktadır.<sup>254</sup>

Platon felsefesinde devlet söz konusu olduğun da ise amacı ideal düzeni gerçekleştirmektir. Duyular dünyasının devletleri idealar dünyasındaki devletten pay almıştır. Öyle ki duyular dünyasındaki devletler idealar dünyasındaki devletten ne kadar çok pay alırsa o kadar çok ideal olana yaklaşmaktadır.<sup>255</sup> Topakkaya, Platon’un devlet anlayışını idealar kuramından hareketle temellendirmek için şunları dile getirdiğini söylemektedir:

---

<sup>252</sup> Platon, *Devlet*, s.433-d.

<sup>253</sup> Nihal Petek Boyacı, a.g.e, s.48.

<sup>254</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında Aristoteles- Platon Karşılaştırması*, ss.16-18.

<sup>255</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında Aristoteles- Platon Karşılaştırması*, s.166.



Gökyüzünde böyle bir şehrin örneği durur ve isteyen onu görebilir ve gözlerini ona çevirebilir ve böyle bir şehrin gerçekte var olup olmadığına bakılmaksızın, başka bir şehrin davasına değil, bu şehrin davasını temsil etmek isteyecektir.<sup>256</sup>

Platon gökyüzünde böyle bir şehrin örneği durur diyerek ideal olanı işaret etmiştir. Tanrının evrenin gidişine yön verdiğini ve bir zaman geçtikten sonrada evreni kendi gidişine bıraktığını söyleyerek devleti Tanrıdan yani ideal olandan hareketle şekillendirmiştir. Bir toplumu iyi ideasına yaklaştıracak şey yurttaşların mutluluğunu sağlamaktır. İnsanlar duyular dünyasında iyi ideasına yaklaştıkça hayatın anlamını kavramış ve mutluluğu yakalamış olacaktır. Bu bağlam da insan sosyal bir varlıktır ve tek başına yaşayamayacağı için toplumsal bir düzen dâhilinde bir araya gelmiştir. Platon *Devlet Adamı* isimli eserinde, toplumdaki çeşitliliğe ve farklılıklara dikkat çekerek, aynı toplum içerisinde bütün vatandaşların mutlu olmasını sağlayacak bir yönetimi kurmanın çok zor bir şey olduğunu ifade etmiştir.<sup>257</sup>

Öte yandan ideal devlette kişi yararı söz konusu değildir. Kişiler devletin yararı için vardır. İdeal devlet içerisindeki her vatandaş görevini yerine getirmelidir. Nitekim görevini gerektiği gibi yerine getirmeyenlere ise devlet katı davranacaktır.<sup>258</sup> Platon kendi devlet düzeninde vatandaşların kendileri için mal edinmelerini uygun bulmamıştır. Çünkü özel mülkiyetin kişiler arasında kıskançlığa, nefrete ve eşitsizliğe yol açacağını düşünmektedir. Öyle ki devleti yönetenlere de bu hakkı tanımamıştır. Çünkü onlar da mülkiyet edinme uğruna devlet yönetimini aksatacaklardır. Ancak çalışan sınıfa (çiftçilere) böyle bir yasak getirmemiştir.<sup>259</sup>

Öte yandan Platon, devleti oluşturan önemli esaslardan birinin de insanlar arasındaki iş bölümü ve karşılıklı yardımlaşma olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Toplumu toplum yapan, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesi, başkalarını gerekmesidir... Bir insan bir eksikliği için bir başkasına başvurur, başka bir eksikliği için de bir başkasına. Böylece birçok eksikler birçok insanların bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar. İşte bu türlü yaşamaya toplum düzeni deriz.<sup>260</sup>

<sup>256</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemantik Felsefe Bağlamında Aristoteles- Platon Karşılaştırması*, s.172.

<sup>257</sup> Platon, *Devlet Adamı*, Çev. Behice Boran-Mehmet Karasan, M.E.B.Yayınları, İstanbul, 1992, s.85.

<sup>258</sup> Mehmet Emin Ruhi, "Platon'un Devlet Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.1, s.260.

<sup>259</sup> Mehmet Emin Ruhi, a.g.e, s.261.

<sup>260</sup> Platon, *Devlet*, s.369.

Platon devletin her alanda düzenleyici ve belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Örneğin; nüfus artışını düzenleyerek, toplumsal yapıyı bozacak nüfus azlığını ya da fazlalığını kontrol altına almalıdır. Aksi halde bir toplumda istenmeyen durumların baş göstermesiyle nüfus, azalır çoğalacaktır. Dolayısıyla devlet, toplumun nüfusunun azalmasını önlemekle birlikte aşırı çoğalmasını da önlemelidir.<sup>261</sup> Bir devlet yapısında sınırsız bir genişleme ve büyüme olmamalıdır. Çok genişlerse devlet kontrol edilemez hale gelecektir. Bu nedenle devletin sınırı ne çok geniş nede çok dar olmalıdır.

İdeal devlet düzeninde olması gereken bir diğer önemli husus ise yasalardır. *Devlet* isimli eserinden sonra kaleme aldığı *Yasalar* isimli eserinde Platon'un bazı fikirleri birbirine tezatmış gibi görünse de temelde anlatılmak istediği şey aynıdır. Bu yüzden Platon'a göre bir yönetimde yasa çok önemlidir. Çünkü yasaların hakim olmadığı bir yönetimde adalette sağlanamaz. Bir gereksinim sonucu ortaya çıkan bu yasalar; evlilikleri, erkek ve kız çocuklarının doğumunu ve yetiştirilmelerini, onlara yaşları itibarıyla hangi eğitimin verilmesi gerektiğini ve hatta verilecek ödülleri ve cezaları dahi kapsayacak şekilde ayrıntılıdır. Bu şekilde ayrıntılı olması hem birey hem de devletin mutluluğu için gereklidir.<sup>262</sup> Bundan hareketle ideal devleti yönetecek kişi ise, Filozof – Kraldır. Platon mükemmel bir devleti Filozof- Kralın yöneteceğini *Yasalar* isimli eserinde şu sözlerle dile getirmiştir:

Toplum filozoflarca yönetilirse filozoflar ve savaşçılar varlık ortaklığına saygı gösterirlerse; evlenecek olanlar yöneticiler tarafından seçilecek olursa; çocuklar da yine yöneticilerce eğitilecek olurlarsa kadınlar erkeklerle aynı eğitimi görüp, aynı ödevleri üstlenecek olurlarsa devlet mükemmel olacaktır. Böyle mükemmel bir yönetim biçimi, yeryüzünde değil belki gökyüzünde gerçekleşebilir.<sup>263</sup>

Bu bağlamda Platon mükemmel devletin diğer bir ifadeyle ideal devletin bu dünyada gerçekleşemeyeceğinin farkındadır. Bu yüzden yeryüzünde değil gökyüzünde gerçekleşecektir vurgusunu yapmıştır. Ancak bu dünyada da Tanrı düzenine benzer bir düzen kurulmaya çalışılmıştır. Platon bunu *Devlet Adamı* isimli eserinde şu şekilde anlatmıştır: “İnsanlık önce ‘Altın Çağ’ denilen dönemden geçmiştir. Bu dönemde her şey insanlara bolca verilmiştir ve hiçbir geçim sıkıntısı yaşamamışlardır. Dünya Tanrı

<sup>261</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.26.

<sup>262</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, s.23.

<sup>263</sup> Platon, *Yasalar*, s.31.

tarafından yönetildiği için insanlar istediklerini çalışmadan elde etmişlerdir.”<sup>264</sup> Ancak biz zaman sonra, Tanrı evreni kendi gidişine bırakır. Tanrı, evrene en başından beri akıl ve can verdiği için, evren kendiliğinden geri döner ve tersi yönde hareket etmeye başlar. Bu geri dönüş evrende başlangıçtan beri zorunlu olarak mevcuttur. Tanrı bu dönemden sonra dünyayı başıboş bırakınca Zeus Çağı başlamıştır. Böylece insan Altın Çağında yaşadıklarını düşünerek Tanrı dönemine benzer bir yönetim ve düzen kurmaya çalışmıştır.<sup>265</sup> Platon ideal devlet düzeninin bu şekilde olacağını belirtmiştir.



---

<sup>264</sup> Erol Bayoğlu, a.g.e, s.27.

<sup>265</sup> Platon, *Devlet Adanı*, s.18.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### POPPER'İN SİYASET FELSEFESİ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

#### 1. POPPER'İN SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

XX. yüzyılın en önemli düşünürlerinden birisi olan Popper hem bilim hem de toplum felsefesine büyük katkılar yapmıştır. İlk olarak *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* isimli eseriyle eleştirel akılcılık ve yanlışlamacılık kavramlarını felsefeye katmıştır. Ardından *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eseriyle özgürlükçü demokrasiden hareketle açık toplum fikrini ortaya koymuştur. Bundan sonra *Tarihsiciliğin Sefaleti* isimli eserinde doğa bilimleri ile sosyal bilimleri bir arada ele alarak, siyaset felsefesine dair düşüncelerini şekillendirmiştir.

##### 1.1.Tarihsicilik

Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde tarihsicilik tanımını şu şekilde vermiştir:

Gelecek bize dayanır ve biz herhangi bir tarihi zorunluluğa dayanmayız. Bununla birlikte karşıt görüşü tutan nüfuzlu toplum felsefeleri vardır. Bunlar, herkesin gelecek olanı kestirmek için aklını kullanmaya çalıştığını; bir stratejist için bir savaşın sonucunu önceden görmenin besbelli meşru olduğunu ve böyle bir ön deyi ile daha geniş tarihi kehanetler arasındaki sınırların esnek olduğunu iddia ederler. Genellikle bilimin görevinin ön deyiler yapmak ya da daha doğrusu, bizim günlük ön deyilerimizi ıslah etmek ve onları daha sağlam bir temele oturtmak olduğunu; özellikle toplum bilimlerinin bize uzun vadeli tarihi kehanetler sağlamak göreviyle yükümlü bulunduğunu söylerler. Bunlar tarihi olayların gelişimi üstüne kahinlik etmelerini mümkün kılan tarih yasalarını keşfetmiş olduklarına da inanırlar.

Bu çeşit iddialar ileri süren çeşitli toplum felsefelerini, ben tarihsicilik adı altında topladım.<sup>266</sup>

Bundan hareketle Popper tarihsicilerin kehanetler öne sürdüklerini ve toplumsal bazı olayları metafiziksel meselelere bağladıklarını dile getirerek, bu yaklaşımın insanları olaylar karşısında mücadele etmekten geri koyduğunu belirtmiştir. Ancak bütün tarihsicilerin bunu yapma çabası içerisinde olmadığını da belirtmiştir. Bununla birlikte bazı tarihsiciler çok ileriye giderek, ‘ya büyük devlet adamının peşinden git veya kendin önder ol’ söylemiyle hareket etmişlerdir. Bu söylem mevcut yönetimlere karşı isyanı meşru hale getirmekle birlikte birçok düşünürü etkisi altında bırakmıştır. Popper buna Marx’ın düşünceleri örnek göstermiştir.<sup>267</sup> Bununla birlikte Popper tarihsiciliğin ‘seçilmiş halk öğretisi’ söyleminden hareketle daha somut hale geleceğini belirtmiştir. Seçilmiş halk öğretisi, Tanrının kendi iradesini gerçekleştirmek için seçtiği halkın, Tanrı adına işler yapacağını anlatan bir söylemdir. Bu yüzden Popper iki modern tarihsicilik çeşidi olduğunu belirtmiştir. Birincisi; faşist tarih felsefesi; diğeri ise, Marx’çı tarih felsefesidir.<sup>268</sup> Popper bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Eski modern tarihsicilik çeşidi, bir yanda faşizmin tarih felsefesi ve öte yanda Marxçı tarih felsefesidir. Seçilmiş halkın yerine, ırkçılık, sonunda yeryüzünün kendisine kalacağı, kaderin aracı olarak, belirlenen, seçilmiş ırkı koyar. Marx’ın tarih felsefesi ise, onun yerine, toplumun yaradılışının aracı ve aynı zamanda yeryüzünün kendisine kalması altına yazılı olan seçilmiş sınıfı getirir. Her iki teori de tarihsel ön deyimlerini, tarihin (gelişiminin yasasını keşfetmeye götüren) bir yorumuna dayandırır. Irkçılıkta, bu bir çeşit doğa kanunu olarak düşünülür; seçilmiş ırkın kanının biyolojik üstünlüğü, tarihin gelmiş geçmiş ve gelecek gelişim çizgisini açıklar; bu ırkların üstünlük için mücadelesinden başka bir şey değildir. Marx’ın tarih felsefesinde, kanun iktisadidir. Bütün tarihi, sınıfların ekonomik üstünlük için bir savaşı diye yorumlamak gerekir.<sup>269</sup>

Popper’a göre tarihsicilik özden gelen bir hasımlıktır. Ancak Popper tarihsiciliğe alternatif olarak ‘toplumsal yapıcı’ argümanını ortaya koymuştur. Bunu da şu ifadelerle dile getirmiştir:

Bölük pörçük toplumsal yapıcı, sosyal kurumların ancak azınlıkta kalan bir kısmının bilinçli bir şekilde planlanıp kurulduğunu; büyük çoğunluğunun ise

<sup>266</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev. Mete Tuncay, Sevinç Matbaası, cilt:1, Ankara, 1967, s.3

<sup>267</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1967), s.5.

<sup>268</sup> Eyüp Alsancak, *K.Popper’ın Tarihsicilik Eleştirileri ve Tarihsicilik Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2015, s.35.

<sup>269</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1967), s.11.

insan eylemlerinin planlanmamış sonuçları olarak kendiliğinden oluştuğunu kabul eder. Kurumları, bazı amaçlara ulaştıran araçlar ya da bu amaçlara hizmet edebilecek bir şekilde dönüştüren şeyler olarak görecektir. Yani bir organizma olmaktan çok bir makine şeklinde görecektir onları. Toplumu bir bütün olarak yeni bastan kurma metoduna da inanmaz. Onun amaçları ne olursa olsun, bunları sürekli geliştirecek küçük ayarlamalar ve yeniden ayarlamalarla gerçekleştirmeye çalışır.<sup>270</sup>

Toplumsal yapıcılık fikrinin ana teması insanın ne kadar az şey bildiğinin farkında olması düşüncesine dayanır. Sokrates de olduğu gibi insan ne kadar az şey bildiğini bilendir. Öyle ki insan ancak kendi yanlışlarını gördükçe bir şeyler öğrenecektir. Toplumsal yapıcılık tarihsicilerden farklı olarak toplumsal kuramların bizim istek ve amaçlarımız doğrultusunda değişebilen, olgusal bilgiden ibaret olduğunu belirtir.<sup>271</sup>

Öte yandan Popper, tarihsiciliği din açısından değerlendirirken, tek tanrıcı dinlerin çok tanrıcı dinlere kıyasla daha tarihselci olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda en belirgin tarihsici öğretiyi ortaya koyan kişi Hesiodos<sup>272</sup> tur. Popper, Hesiodos'un tarih yorumunun karamsar olduğunu belirterek, bunun en son noktasının ise Platon'a dayandığını şu sözlerle ortaya koymuştur:

Hesiodos, insanlığın Altın Çağdan bu yana gelişiminde hem beden, hem de ruhça soysuzlaşmasının kaçınılmaz olduğuna inanır. İlk Yunan filozoflarının ortaya attığı çeşitli tarihsici düşünceler, Yunan kabilelerinin ve özellikle Atinalıların yaşayışını ve tarihini yorumlamaya girişerek dünyanın muhteşem bir felsefi tablosunu yapan Platon'da en yüksek noktaya ulaşmıştır.<sup>273</sup>

Bununla beraber Herakleitos değişim düşüncesini ortaya koyarak, Parmenides, Demokritos, Platon ve Aristoteles'in düşüncelerini etkilemiştir. Herakleitos 'her şey akar' ve 'aynı nehirde iki defa yıkanılmaz' söylemleriyle, var olan toplumsal düzenin ilelebet sürmeyeceğini ifade etmiştir.<sup>274</sup> Platon'un da Herakleitos'dan etkilenmesinin sebebi; yaşadıkları toplumsal sorunların benzer olmasıdır. Herakleitos'da yaşadığı

<sup>270</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), s.74.

<sup>271</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, ss.45-46.

<sup>272</sup> Hesiodos; Eserlerinde çiftçileri ve alt tabaka insanları konu alan Yunanlı bir ozandır. Bu şair kardeşiyle girdiği miras kavgasını kaybettikten sonra, adalet ve adaletsizlik üzerine eserler ortaya koymuştur. Aynı zamanda dönemin kültürel ve siyasi canlanmasına katkı sağlamış bir kişidir. Eserlerinde bazı değerleri ön plana çıkararak, Helen toplumu için ahlak pusulası görevini üstlenmiştir. *Themis* ve *Dike* terimleriyle ele aldığı Tanrıçalar adaletin garantörleri ve adaletsizliğin caydırıcısı konumundadırlar. Bknz. Özgüç Orhan, "Homeros ve Hesiodos da Adalet Kavramının Kökenleri ve Platon'a Yansımaları", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:13, 2012, ss.20-22.

<sup>273</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), s.41.

<sup>274</sup> Sibel Akgün, "K.Popper'ın Tarih Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri", *Felsefe Dergisi*, sayı:7, s.65.

dönemde demokrasiyi şiddetli şekilde eleştirmiştir. Bir dönem yakın arkadaşlarının kurduğu aristokratik yönetimi benimsemiştir. Ancak demokrasi yanlılarının aristokratik yönetimi yıkmalarının sonucunda Herakleitos, siyasi konulardan uzaklaşmıştır. Dolayısıyla Popper'ın tarihsicilik fikrinden hareketle tarih tekerrürden ibarettir söyleminin onun düşüncesine göre yanlış bir ifade olduğunu belirtmek gerekir. Aksine tarih tekerrürden ibaret değildir, tarih tekrar etse bile bu asla aynı seviyede olmaz.

Popper'ın bir diğer önemli eseri olan *Tarihsiciliğin Sefaleti*'nde ise doğa bilimleri ve toplum bilimlerini bir arada ele almıştır. O, siyaset felsefesiyle bilim felsefesi arasında benzerlikler olduğunu belirtmiştir. Her ikisinde de ortak olan şey ise insanın temelde yanılabilir olmasıdır. Popper'ın tümevarımcılığı reddetmesi de bu yüzdendir ve ona göre hayat problem çözmektir. Çünkü tümevarımda özel önermelerden evrensel önermelere yani varsayımlara ve kuramlara ulaşma vardır. Ancak, böyle bir durumu ispatlamak mümkün değildir. Ne kadar çok gözlem yapılırsa yapılsın 'bütün kuğular beyazdır' önermesine ulaşamaz.<sup>275</sup> Çünkü endüksiyon methodunu kabul eden kimse için önermeyi bilimsel yapan doğrulamaktır. Popper'ın ortaya koyduğu yanlışlamacılıkta ise bilimi sözden bilimden ayıran tek ölçüt sınanabilir olmasıdır. Ömerustaoğlu bunu şu ifadeyle dile getirmiştir: "Popper'a göre bilim ile sözde bilim arasında sınır koyma bir bakıma bilimin ne olduğu veya ne olmadığını ortaya koyma; bir bilgi etkinliği olarak bilimsel bilgiyi tartışmak, temellendirmek, betimlemek sorunudur."<sup>276</sup> Bu bağlamda toplum bilimleri için tümevarımı kullanmak yanlıştır. Çünkü toplumsal konularda gelecekte neler olup biteceği önceden kestirilemez. Sosyal konularda bütüncül bir yaklaşım içerisinde olmak yanlış bir tutumdur. Çünkü bu tutum ütopyacılığı ortaya çıkarmaktadır. Bir mühendis kâğıt üzerinde pratik deneyler yapabilir ancak sosyal konularda böyle bir şey yapmak mümkün değildir. Sosyal gelişmeler yalnızca yorumlanabilir ama asla kehanetlerde bulunarak değiştirilmeye çalışılmamalıdır.<sup>277</sup> Bu bağlamda Popper natüralistlerin ortaya koyduğu, 'toplum bilimlerinin doğa bilimlerinden bilimsel methodun ne olduğunu öğrenmesi gerekir' görüşünün yanlış olduğunu belirtmiştir. Çünkü toplum bilimlerinde bilimsel objektifliğe

---

<sup>275</sup> Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, Çev. İlknur Aka- İbrahim Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s.51.

<sup>276</sup> Adnan Ömerustaoğlu, *Bilgi Kuramı: Karl Popper'ın Eleştirel Akılcılığı Üzerine*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2004, s.26.

<sup>277</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, ss.42-43.

ulaşmak için değer yargılarından uzaklaşarak nesnel olabilmek doğa bilimlerine kıyasla çok zordur.<sup>278</sup> Bu yüzden Popper, tarihsiciliği sosyolojiden ayırmak gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü tarihsicilik kehanetlerde bulunur; ancak sosyoloji; sosyal davranışları, insanların oluşturduğu grupları ve din, yaş, ırk, cinsiyet bağlamında insanların topluma etkilerini incelemektedir. Bu yüzden sosyoloji herhangi bir öngöründe bulunmaz, bulunduğu durum içerisinde insan ve grup davranışlarını inceler. Bunların sunucunda tarihsicilik faşizme giderken, sosyolojide herhangi bir ırk ayrımı yoktur.<sup>279</sup> Bütün bunlardan hareketle Popper, tarihsici yöntemler arasında indirgemeyi, nedensel açıklamayı, ön deyiye bulunmayı ve kehaneti saymaktadır. Öyle ki her bilimi yalnızca tek bir bilime indirgeyerek açıklamak hatalıdır. Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti* isimli eserinde bunu şu şekilde dile getirmiştir: “Tarih kadere inanışın hurafe olduğunu ve insanlık tarihinin akış yönünü ne bilimsel ne de başka herhangi bir akli metotla tahmin etmek mümkün değildir.”<sup>280</sup>

Popper, tarihsiciliği genel olarak beş önermede bir araya toplamıştır: “Birinci önerme; İnsanlık tarihinin akışı, insan bilgisinin artışından şiddetli bir şekilde etkilenir. İkinci önerme; akıl ya da bilimsel metotlarla, bilimsel bilgilerimizin gelecekteki birikimini önceden haber veremeyiz. Üçüncü ve dördüncü önerme; bu sebeple insanlık tarihinin gelecekteki akış yönü de önceden haber verilemez. Bu demek oluyor ki, bu kuramsal tarih, yani kuramsal fiziğe tekabül eden bir tarihi sosyal bilim imkânını reddetmemiz gerekir. Tarihsel öndeyi için temel görevi yapacak herhangi bir bilimsel tarihi gelişme kuramı olamaz. Son olarak beşinci önerme ise; bundan ötürü tarihsici yöntemlerin temel amacı doğru kavranmamıştır.”<sup>281</sup>

Genel olarak Popper, tarihsiciliğin bilimsellikten uzak olduğunu bu ifadelerle ortaya koymuştur. Bilimsel olduğunu iddia eden tarihsicilerin aslında dogmatizme sebep olduğunu ifade etmiştir.<sup>282</sup> Aynı zamanda tarihsiciliğin totalitarizme dayandığını da belirtmiştir. Platon, Hegel ve Marx’ın düşünceleri buna örnek göstermiştir. Öyle ki, bu üç düşünür ilk tarihsicilerdir ve totaliterliğin temelini oluşmasında etkili olan önemli

---

<sup>278</sup> Popper, *Toplum Bilimlerinin Mantığı*, Çev. Şahin Alpay, Yazko Felsefe Yazıları Dizisi, 7.Kitap, İstanbul, 1983, ss.56-57.

<sup>279</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.43.

<sup>280</sup> Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, çev. Sabri Orman, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008, s.18.

<sup>281</sup> Rahmi Şeyhoğlu, *Popper’in Demokrasi Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 1998, ss.76-77.

<sup>282</sup> Handan Soğuk, *Popper’in Siyaset Kuramının Ana Hatları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1993, s.14.



kuramcılardır. Popper bu düşünürleri ciddi bir biçimde eleştirmiştir.<sup>283</sup> Tarihsicilik ile ilgili görüşlerin Eski Yunanda Hesiodos ve Herakleitos'a kadar uzandığını belirten Popper, onu takip eden tarihsel süreç içerisinde en çok eleştirdiği filozof ise Platon'dur. Popper tarihsici bu öğretilerin kaynağını Doğu düşüncesine dayandırmaktadır. Çünkü Yahudilerin seçilmiş ırk fikri en tipik tarihsici söylemdir.<sup>284</sup> Popper'ın Platon'u tarihsici olarak nitelendirmesi formlar kuramına ve siyasal yozlaşmanın düzenlilik gösterdiği yolundaki öğretilerine dayanmaktadır.<sup>285</sup> Öyle ki Platon değişimi bir yozlaşma olarak görmektedir. Ayrıca Platon'un geçmişe dönme isteği de vardır. Öze varmak budur ve o hali korumak, sürekliliğini sağlamak gerekir düşüncesi hakimdir.<sup>286</sup>

Öte yandan Popper Platon'un adalet anlayışını sınıflı toplum yapısından hareketle el aldığı için, yönetici sınıf ile çiftçi sınıfı arasındaki sosyal farklılıkları abartılı bulmasından dolayı ve kurmayı düşündüğü devletin ütöpik olduğunu düşündüğü için eleştirmiştir. Bununla birlikte Popper Platon'un her şeyi devletin hizmetine vererek ve demokratik kontrol mekanizmalarını yok sayarak hata yaptığını belirtmektedir. Ayrıca Platon'un geçmişteki kabile toplumuna özlem duyduğunu ve ona dönmek istediğini ifade etmiştir.<sup>287</sup>

Popper'ın *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli kitabının birinci cildinde sadece Platon'un düşüncelerine yer vermesine ve onu sert bir şekilde eleştirmesine rağmen, Platon'un felsefe tarihindeki yerinin ve öneminin farkındadır. Bununla birlikte Popper, Platon'un tavır ve söylemlerinin tarihselciliğe sebep olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Platon'un bu söylemleri onun izinden giden Comte, Mill, Hegel ve Marx gibi düşünürleri etkilemiştir. Popper Platon'dan sonra Hegel'in tarihsiciliğine değinmiştir. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli kitabının ikinci cildinde Hegel ve Marx'a yer vermiştir.

Popper, Hegel'in tarihsiciliğini ise şu şekilde ele almıştır. Hegel Alman İdealist düşüncesine biçimi kazandırmış bir filozoftur. Hegel'in ortaya koyduğu diyalektik yöntem kendisinden sonra Marx düşüncesini de etkilemiştir. Hatta Marx ve Hegel için şu ifade kullanılmıştır: Hegel'in elleri üzerinde duran diyalektiğini Marx ayakları üzerine oturtmuştur.<sup>288</sup> Hegel'e göre varlığın özü çelişkidir. Öyle ki çelişki olmasaydı

---

<sup>283</sup> Sibel Akgün, a.g.e, s.64.

<sup>284</sup> Bryan Magee, *K.Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, çev. Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s.138.

<sup>285</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.79.

<sup>286</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.11.

<sup>287</sup> Sibel Akgün, a.g.e, s.67.

<sup>288</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.80.

varlık olamazdı ve çelişki oluşun ilkesidir. Diyalektiğe göre her önerme tez, antitez ve sentez ile birlikte gelişir. Evrimde bu çatışmanın sonucudur. Tarih başlangıçtaki idenin evrensel zihne (geist) doğru gelişmesinden başka bir şey değildir. Bu bağlamda devlette aşamalı diyalektik sürecinde nesnel zihnin bir bölümünü meydana getirmiştir. Zihin üç diyalektik süreçten geçmektedir: birincisi; özel zihin (subjektiver geist), tek insanın hayatında görünen zihindir. İkincisi; nesnel zihin (objektiver geist) dir. Burada insan toplulukları, devlet ve tarih nesnel zihin anlarıdır. Üçüncüsü ise; mutlak zihin (absoluter geist), bununla ise zihin tam birliğe erişir. Böylece zihin sonluluğu kaldırmış olur. Çünkü birey, insan toplulukları ve devletler ölümlüdür. Oysa sanat, din ve felsefe sonsuz bir gelişme gösterir. Bu nedenle zihnin özüne tam uygun olan budur.<sup>289</sup> Hegel'e göre devlet tek tek iradelerin bir yığını olmayıp tanrısal bir irade, cansız bir bütündür. Popper'a göre Hegel'in politik düşüncesinin özü faşizm ve totaliterliğe dayanmaktadır. Popper Hegel'i anlamadığını söyleyerek, modern totaliterciliğin hızla gelişmesine sebep olan kişi olarak görmüştür. Bu yüzden Hegel'i ciddi bir biçimde eleştirmiştir:

Zamanımızda Hegel' in isterik tarihsiciliği hala modern totaliterciliğin hızlı gelişmesini kendisine borçlu olduğu gübredir. Bu sayede ortam hazırlanmış ve çağın düşünürleri, düşünce namussuzluğu yolunda eğitilmiştir. Değer verdiğimiz her şey için düşünce namusunun temel olduğunu öğrenmemiz gerekir. Ama sorunun hepsi bundan mı ibarettir? Ve verdiğimiz hüküm adil midir? Hegel' in yüceliğinin yeni, tarihi bir düşünce şeklinin, -yeni bir tarih anlayışının- yaratıcısı olmasında aranması gerektiği iddiasında hiç mi gerçek payı yoktur? Birçok dostlarım beni, Hegel' e karşı aldığım tutumdan ve onun büyüklüğünü kavrayamamamdan dolayı eleştirmişlerdir. Onlar tabii haklıydılar, çünkü gerçekten de onun büyüklüğünü anlayamıyordum. (Hala da anlayamıyorum.)<sup>290</sup>

Popper bu söylemlerinin ardından, Hegel'in tarihsiciliğinin özünü Prusya Devletine bağlamıştır. Fransız devriminden sonra ortaya çıkan açık toplum, eşitlik, özgürlük, kardeşlik gibi kavramlar feodal monarşileri korkutmuştur. Prusya Devleti açık toplumu yok etme görevini Hegel'e vermiştir. Bu yüzden Popper, Hegel'de de Platon'un izlerine rastlandığını ifade etmiştir.<sup>291</sup> Bununla birlikte Hegel değişimi bozulma olarak görmese

<sup>289</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.81.

<sup>290</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, ss.62-63.

<sup>291</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.32.

de, her türlü muhalif yaklaşımı yok etmek böylece bireyi devletin içinde eritmek, devleti yüceltmek ve totaliterliğe varacak bir kuram oluşturmaktadır.<sup>292</sup>

Popper, Platon ve Hegel'den sonra Marx'ı kapalı topluma katkı sağlayan düşünürlerden birisi olarak görür ve onu da tarihsici olarak nitelendirir. Ona göre çağımızda yaşanan tüm sorunlardan Marx sorumludur. Çünkü Onun 'yeryüzü cenneti' adı altında ortaya attığı kehanet toplumsal sorunlara sebep olmuştur. Hatta Popper Marx için "...ben onun sahte peygamber olduğunu düşünüyorum" ifadesini kullanmıştır.<sup>293</sup> Ancak Popper Marx'ın toplumsal sorunlar için çabaladığını da inkâr etmemiştir. Bunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Hegelerinin aksine Marx, toplum hayatının en acil sorunlarına ussal yöntemler uygulamak için gerçekten dürüst bir çaba göstermiştir. Bu çabanın değeri, göstermeye çalışacağı gibi, geniş çapta başarısız olmuş olmasından dolayı azalmaz. Bilim deneme ve yanılma sayesinde ilerler. Marx içtenlikle çalışmıştı; her ne kadar ana öğretilerinde yanıldı ise de, boşuna çalıştığı söylenemez. O, birçok bakımlardan gözlerimizi açmış ve görüşümüzü keskinleştirmiştir.<sup>294</sup>

Marx sosyalizmin ve komünizmin proletarya diktatörlüğüne sebep olacağını öngörmüştür. Bu yüzden de kapitalizm bir gün mutlaka çökeceğini ve komünizm bir gün mutlaka gerçekleşeceğini öngörmüştür. Böylece herkesin birbirini sevdiği bir toplum ortaya çıkacaktır. Ancak Popper, Marx'ın bu söylemlerine 'fare kapanı' demiştir.<sup>295</sup> Popper Marx'ın tarihsel maddeciliğini iki bağlamda eleştirmiştir. Birincisi tarihsicilik ötekisi ise maddeciliktir. Tarihsicilik toplum bilimlerinin tarihsel kehanetle çakışmasıdır. Maddecilik görüşü ise, geniş kapsamlı bir biçimde, toplumsal gelişmelerin ekonomik koşullardaki gelişmelere ve üretim araçlarının gelişimine bağlıdır. Popper'a göre bu düşünce yanlıştır. Çünkü fikirler ile ekonomik koşullar karşılıklı dayanışma halindedir.<sup>296</sup> Bunun yanında Popper, Marx'tan yana taraf olduğunu belirterek maddeci tarih yorumunun, olayları ekonomik arka planlarıyla ele almamızı isteyen kıymetli bir öneri sayılması gerektiğini de belirtmiştir. Ancak Popper Marx'ın bu düşüncesini fazla ciddiye almamak gerektiğini belirtmiştir. Çünkü toplumdaki her çatışma sömüren-sömürülen çatışması değildir. Yönetici sınıf içerisinde de kavgalar yaşanmaktadır. Öyle

<sup>292</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.12.

<sup>293</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), s.390.

<sup>294</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), s.390.

<sup>295</sup> Popper, *Yüzyılın Dersi "Özgürlük ve Demokratik Devlet Üzerine Konuşma"*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1997, s.18.

<sup>296</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.89.

ki Birinci Dünya Savaşını zengin ve fakir devletlerin savaşı olarak nitelendirmek, her türlü saldırganlığı haklı çıkarmaya sebep olacaktır.<sup>297</sup>

Popper'a göre Marx'ın tarih bilimi inşa etme anlayışı ayakta duramaz. Çünkü tarihin belli bir yönü yoktur ve hiçbir kanuna da uymamaktadır. Bu nedenle bilimin konusu olamaz. Marx bilimsel öngörü ile kehaneti birbirine karıştırmıştır. Bu yüzden Popper'a göre, Marx'ın ortaya koymaya çalıştığı kapitalist topluma dönüştürme çabaları kehanetten öteye gidememiştir.<sup>298</sup>

### 1.2.Kehanet ve Ütopya

Popper, tarihsici söyleminin devamı niteliğinde kehanet ve ütopya kavramlarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda eleştirdiği düşünürleri sahte peygamber olarak nitelendirmiş ve ortaya koydukları fikirlerin kehanetten ibaret olduğunu dile getirmiştir.<sup>299</sup> Popper, ütopyanın ve ideal devlet düşüncesinin bulunduğu toplumdan bağımsız fikirler ortaya koyduğunu söylemiştir. Çünkü bu tip düşünceler mevcut durumu hesaba katmadan, o toplumu yok sayarak yeni bir düzen fikri sunmaktadır. Böyle bir durum gerçeğe hiçte uygun değildir.<sup>300</sup> Bu nedenle Popper yapılması gerekenin bir toplumda değişmekte olan olayları denetim altında tutmaktır. Çünkü toplumda hiç durmadan devam eden bir değişim vardır.<sup>301</sup>

Popper'a göre ütopya, toplumu önceden belirlenmiş ideal ve değişmez bir şablona göre kökten değiştirmeyi hedefleyen kişidir. Bu yüzden ütopya hayal kırıklığına uğramaya mahkûmdur. Çünkü toplumu topyekûn değiştirmeye kalktığında, her eylemin beklenmeyen bazı sonuçları olacaktır. Bu yüzden ütopya ne toplumu istediği yönde değiştirebilecek ne de her şeyi aynı anda değiştirmeye giriştiğinden hangi eylemin ne gibi bir sonuca yol açabileceğini görebilecektir.<sup>302</sup> Öyle ki o, sebep-sonuç ilişkilerini sağlıklı bir biçimde saptayamadığı için hatalarından bir şeyler öğrenmesi de neredeyse imkânsız olacaktır. Diğer bir ifadeyle eylemlerinin bazıları hiç de arzu etmediği bazı olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu yüzden birçok kişiyi de mağdur edecektir. Tüm

<sup>297</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, ss.149-150.

<sup>298</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.92.

<sup>299</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.87.

<sup>300</sup> Rıza Bakış-Eyüp Alsancak, a.g.e, s.102.

<sup>301</sup> Bryan Magee, *Karl Popper'in Bilim Felsefesi Ve Siyaset Kuramı*, Çev. Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s.95.

<sup>302</sup> Gürol Irzık, "K.Popper'in Siyaset Felsefesi", [https://www.academia.edu/7977606/Karl\\_Popper%C4%B1n\\_Siyaset\\_Felsefesi](https://www.academia.edu/7977606/Karl_Popper%C4%B1n_Siyaset_Felsefesi). s.5.

bunlar ütopyacıyı hiç planlamadığı, ummadığı ve istemediği sonuçlarla yüz yüze getirecek, onu ‘plansız bir planlamacıya’ dönüştürecektir.<sup>303</sup>

Ütopyalar temel de masum ve hatta cazip görünseler de uygulamaya dökülmek istenildiğinde insanlık için tehlikeli durumlara yol açabilmektedir. Çünkü ütopyacılıkta amaçları gerçekleştirme uğruna zor kullanma fikri hâkimdir. Bu bağlamda Popper ütopyacılıkla alakalı şu ifadeleri kullanmıştır:

Ben ideali, ideal hiçbir zaman gerçekleşemez hep bir ütopya olarak kalmak zorundadır şeklinde eleştirmiyorum. Bu yerinde bir eleştiri olmazdı çünkü gerçekleştirilemezliği bir zamanlar dogmatikçe inanılan birçok şey, örneğin, iç barışı sağlamak yani devletin içinde suçu önlemek için kurumlar yaratma işi gerçekleştirilmiştir. Benim ütopyacı yaklaşım adı altın da eleştirdiğim yaklaşım bir bütün olarak toplumun yeniden kurulmasını, yani bizim deneyimlerimiz sınırlı oldukları için, pratik sonuçları hesaplamanın güç olacağı çok geniş değişiklikler öngörür.<sup>304</sup>

Popper onun yerine ‘bölük pörçük yapıcılık’ dediği düşünceyi ortaya koyar. Toplumsal yaşam çok karmaşık olduğu için, teker teker kurumlara ait projeler ortaya konulmalıdır. Sağlıkta ayrı, eğitimde ayrı, ekonomi konularında ayrı projeler olursa uygulaması da o denli mümkün olacaktır. Bu projelerin herhangi birinde meydana gelecek bir aksaklıkta o alanla ilgili düzenleme yapılarak sorun giderilecektir.<sup>305</sup> Aksi halde bu durumun diktatörlüğe yol açacağını Popper şu ifadeler ile dile getirmiştir: İdeal bir yönetimi ortaya koymak isteyen ütopyacı girişim, devlet yönetiminde aristokrat kimselerin söz sahibi olmasını istiyorsa bu durum diktadörlüğe neden olacaktır<sup>306</sup> Popper’in bu düşünceleri ütopyacılığa karşı yaptığı eleştiridir.

Öte yandan Popper Marx’ın ortaya koyduğu fikirleri ‘kehanet’ olarak nitelendirmektedir. Marx’ın sınıfsız toplum fikrinin bir kehanetten ibaret olduğunu belirtmiştir. Popper, Marx’ın düşüncelerinin insanlara bir umut kapısı açmış gibi görünse de Marx aslında sosyalist ya da komünist bir düzen oluşturmamıştır. Bununla birlikte Marx bütün makinelerin buhar gücüyle çalışacağını ve zamanla daha büyük makinelerin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Oysa şuan ki durumda makineler elektrikle çalışmakta ve ebatları da küçülmüş durumdadır. Bu bağlamda Marx’ın bilimsel öngörü

<sup>303</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, ss.71-72.

<sup>304</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.158.

<sup>305</sup> Sibel Akgün, a.g.e, s.73.

<sup>306</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.171.

olarak ortaya koyduğu şey kehanetle karışmıştır.<sup>307</sup> Bu yüzden Popper, hiç kimse bulunduğu çağdan sonra ne ile karşılaşılacağını bilemez ifadesini kullanmıştır. Ayrıca tarihe de gereğinden fazla anlam yüklenmesine karşı çıkmıştır. O, ‘gelecek bize dayanır’ söylemiyle tarih hakkında bir öngöründe bulunmanın hatalı olduğunu ifade etmiştir.<sup>308</sup>

### 1.3. Totalitarizm

Totalitarizm; bireysel özgürlüklerin tamamen kısıtlandığı bir yönetimdir. Başka bir ifadeyle totalitarizm; toplumu her yönüyle kontrol eden siyasi bir sistem olmakla birlikte ideolojik taassup, terör ve zorbalık gibi yöntemlerle kurulan bir yönetim biçimidir. Totalitarizm kavramının günümüz dünyasında ki tanımına bakıldığında; “Yönetimin mutlak kontrolü, korku toplumu, propaganda kullanımı, iletişim ve haberleşmenin yokluğu, bireyin devlete zorunlu itaati, her türlü muhalefetin yasaklanması, karizmatik lider”<sup>309</sup> gibi özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Popper Platon’u totalitarizmin önemli savunucularından birisi olarak görmüştür. Çünkü Platon bir devletin kaderini o devlete hâkim olan yöneticilerin kaderiyle bir tutmuştur. Bu yüzden de Popper Platon’un yönetici sınıfın düşünce faaliyetlerine kısıtlama getirerek, totaliter düşüncüyü savunduğunu *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde bu sözlerle dile getirmiştir:

Hâkim sınıfın askerlik erdemleri ve eğitimi gibi şeylerde tekeli vardır, silah taşıyabilir ve eğitime tabi tutulabilir; ancak bu hâkim sınıf ekonomik faaliyete katılamaz. Hâkim sınıfın bütün fikri faaliyetlerinde sansür olmalıdır. Eğitimde, yaşamada ve dinde he türlü yenilik yasaklanmalıdır. Devlet kendi kendine yeterli olmalıdır. Ekonomik otarşiye yönelmelidir. Yoksa yöneticiler ya tüccarlara bağlanır ya da kendileri tüccar olurlar.<sup>310</sup>

Bu bağlamda Popper Platon’un toplumsal değişime karşı olduğunu ifade etmiştir. Platon insanların ortak bir amaç etrafında birleşerek mutlu olmaları gerektiğini ve bu mutluluğun da hiç bir şey tarafından bozulmaması gerektiğini belirtmiştir. Platon’un asıl amacı bu dünyada bir cennet kurmak ve bu cenneti bozacak her türlü değişimi yok etmektir. Bu sebeple Popper, Platon’u bu fikirlerinden dolayı pür totaliter olarak

<sup>307</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.98.

<sup>308</sup> Sibel Akgün, a.g.e, ss.73-74.

<sup>309</sup> Mücella Sakman, “İdeolojik Hegemonya İçerisinde Örgütlene Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 55, Aralık, 2015, s.1.

<sup>310</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.93.

nitelendirmiştir.<sup>311</sup> Çünkü Platon'un bu dünyada kurmayı amaçladığı devlet modelinde adalet; 'herkesin üzerine düşeni yapması ve kendi payına sahip olması'dır. Başka bir ifadeyle Platon'a göre; "adalet yönetenlerin işine gelendir. Güç de yönetenlerde olduğuna göre, buradan adaletin güçlünün işine gelen olduğu sonucu çıkmaktadır."<sup>312</sup> Platon'un güç olarak nitelendirdiği yöneticilerdir. Bir devlet için en önemli öğelerden biri olan adaletin bu şekilde tanımlanması, katı bir sınıf yönetimine sebep olmakta ve bununla birlikte bütün değişimlere de karşı çıkmaktadır. Bundan hareketle Popper, Platon'un adalet tanımının totaliter olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Platon'un adaletle demek istediği nedir? Ben diyorum ki, Devlet'te sözünü "en iyi devletin çıkarına uygun" anlamında kullanmıştır. Peki ya bu en iyi devletin çıkarı nedir? Katı bir sınıf bölünmesi ve sınıf yönetimi olmasını sağlayarak bütün değişimi durdurmak. Ben bu yorumunda haklıysam, o zaman Platon'un adalet isteğinin siyaset programını totaliterlik düzeyinde bıraktığını söylememiz ve sadece laflara aldanmak tehlikesinden korunmamız gerektiği sonucuna varmamız lazımdır.<sup>313</sup>

Dolayısıyla Popper'a göre Platondaki 'her sınıfın kendi işine bakması' ilkesi özetle; iktidar sahibi olan yönetir, işçiler üretir, köle de vazifesi gereği köleliğini yaparsa devlet adildir anlamını taşımaktadır. Görüldüğü üzere temelde sınıf ayrımı Platon'un adalet tanımıdır. Platon adaletin temel prensiplerinden biri olan eşitlik anlayışından bilerek kaçmaktadır. Çünkü onun toplum tasarımı eşitliği uygulamak mümkün değildir. Bu nedenle adalet onda yöneticilerin yönetilenlere verdiği görevleri layıkıyla yerine getirmek olarak tanımlanmıştır. Platon sınıf ayrımı fikrini devleti istikrarlı bir şekilde ayakta tutmak için zorunlu bir şey olarak görmüştür. Bu yüzden Popper'a göre Platon'da sınıfın veya partinin kudreti için yararlı olan her şey haktır fikri hâkimdir.<sup>314</sup> Popper'a göre bu fikrin temelinde Platon'un totaliter bir sınıf yönetimi ve onu gerçekleştirme isteği yatmaktadır.<sup>315</sup>

Öte yandan Popper, Orta Çağda Katolik Kilisesi tarafından kurulan Engizisyon mahkemelerinin katı tavırlarını, Platon'daki 'yöneticinin (çobanın) sürülerini korumak için kurdu öldürmekten çekinmemeli' ifadesine dayandırmıştır. Popper Engizisyonun Platon'dan esinlendiğini şu ifadelerle dile getirmiştir:

<sup>311</sup> Mücella Sakman, *K.Popper'in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2005, s.16.

<sup>312</sup> Platon, *Devlet* (2008), ss.338e- 339a.

<sup>313</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1 s.96.

<sup>314</sup> Mücella, Sakman, a.g.e, s.20.

<sup>315</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.119.

Kilise, Plâtoncu Aristotelesçi totaliterliğin izlerinde yürüdü ve bu gelişme Engizisyon ile doruğuna vardı. Özellikle Engizisyonun dayandığı kuramın büsbütün Plâtoncu olduğu söylenebilir. Kanunların son üç kitabında, Platon çoban yöneticilerin sürülerini korumak uğruna her şeyi yaparak, yasaların özellikle dinsel kuram ve törenlerin sertliğini sürdürmeleri gerektiğini, bu uğurda dürüst ve şerefli bir insan olabileceği halde, hasta vicdanlı güçlülerin tehditlerine boyun eğmesine izin vermeyen, kurdu öldürmekten de çekinmemekle yükümlü olduklarını söyleyerek bunu açıkça göstermektedir.<sup>316</sup>

Öte yandan Popper, Hegel'in düşüncelerini de modern totaliterlik olarak ifade edilmiştir. Popper bunu *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinin ikinci cildinde ele almış ve Hegel'in öğretilerinin Platon'a dayandığını ifade etmiştir. Popper'a göre Hegelin felsefesinde kişilerin önemi yoktur, önemli olan devlettir. Çünkü insanlar yaşantılarının maddi olduğu kadar menevi boyutunda devlete borçludurlar.<sup>317</sup> Popper'a göre, Prusya Devleti Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan eşitlik, özgürlük, kardeşlik gibi kavramlar adına verilen savaşlar nedeniyle tehlikeden kaçmak için gerekli ideolojiyi oluşturma görevini Hegel'e vermiştir.<sup>318</sup> Bu sebeptir ki modern totaliterliğin Marksçılık ve faşizmin gelişimi hususunda Hegel'e dayandığı ifade edilebilir. Popper Marx'ın totalitarizmi söz konusu olduğunda daha yumuşak eleştirilerde bulunmuştur. Marx'ın söylemlerinin totaliter bir kuram olmadığını ancak totalitarizm öğelerini taşıdığını belirtmiştir. Marx'ın kapitalizmin çöküşü ile savunduğu sosyalizmin gelişini kolaylaştıracak bir devrim düşüncesini benimsemiş olması, şiddeti devrim için gerekli görmesi ve sosyalizmin ilk aşamasında Proletarya Diktatörlüğünün kurulacağını ifade etmesi onun totaliter söylemlerine gerekçe olarak gösterilebilir.<sup>319</sup>

#### 1.4.Özgürlük

Popper, özgürlük konusunu *Hayat Problem Çözmektir* isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir: "Özgürlük istemi çok ilkel bir şeydir. Öyle ki küçük çocuklarda ve hatta hayvanlarda bile bulunmaktadır. Ancak insanın toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte yaşamaya başlaması onun sınırsız özgürlüğünü olanaksız hale getirmiştir. Eğer insan istediği her şeyi yapmakta özgür olursa, bu durum diğer insanların özgürlüklerini

<sup>316</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1997), cilt:2, s.30.

<sup>317</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, Çev. Harun Rızatepe, Remzi Kitabevi, 1993, s.37.

<sup>318</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.24.

<sup>319</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.32.



engeller ve hatta yok eder.”<sup>320</sup> Çünkü insan toplumsal bir varlıktır. Bir arada yaşamaya ihtiyacı vardır ve bunun neticesinde de devlet bireylerin özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bu yüzden Popper Kant’ın özgürlük fikrini benimsemiştir. Kant’a göre devlet bireyin özgürlüğünü sadece bireylerin birlikte yaşamaları noktasında sınırlandırmalıdır. Devletin sınırlanması her vatandaşı eşit seviyede etkilenmelidir. Ancak Kant, belli bir politik özgürlük ölçütü vermemiştir. Bundan hareketle Popper, politik özgürlük konusunda şu ifadeyi kullanmıştır: Toplumun çoğunluğu iktidarı değiştirmek istediğinde, siyasi kurumlar aracılığıyla, herhangi bir şiddete meyil vermeden yönetimi değiştirebilmesi politik bir özgürlüktür. Buradaki en önemli nokta ise kan dökmek, şiddete yol açacak bir davranışta bulunmamaktır. Çünkü asıl özgürlük budur.<sup>321</sup>

Öte yandan Popper, *Hayat Problem Çözmektir* isimli eserinin devamında şu soruyu sormuştur: “Özgürlük bize ne getirdi? İyilik mi kötülük mü? Hangisi ağır basar? İyinin ve kötünün bilançosu nasıl görünüyor?”<sup>322</sup> Bu bağlamda ileri sürdüğü bazı tezler vardır. Bu tezlerden birincisi; Popper Batı demokrasisini mümkün politik demokrasilerin en iyisi olarak nitelendirmiştir. Ancak demokrasi ve özgürlüğün kendi başına toplumu en iyi ve mükemmel bir toplum haline getiremeyeceğini de belirtmiştir. Çünkü toplum söz konusu olduğunda insan faktörü çok önemlidir. Bunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

Özgürlük yaşamın güzelliklerini evimize taşıyan bir nakliyecidir. Demokrasi hiçbir şey yaratmaz - ekonomi harikası da. İnsanlara ancak özgür oldukları zaman hallerinin kesinlikle daha iyi olacağını anlatarak özgürlüğü övmek, yanlış ve son derece tehlikelidir. İnsanın hayatta halinin nice olacağı, asıl olarak şans veya lütuf olayıdır, ancak görece daha küçük bir kısmıyla da beceriklilik, çalışkanlık ve diğer erdemlerin ürünüdür. Demokrasi ve özgürlük hakkında söylenebilecek olan, en iyi olasılıkla, kişisel becerilerimizin refahımız üzerindeki etkisini biraz olsun artırdığıdır.<sup>323</sup>

Popper sorduğu sorulardan hareketle diğer tezlerini ise şu şekilde açıklamaya devam etmiştir. Toplum içerisindeki insanların politik özgürlüğü seçme sebebi; onlara rahat bir yaşam sunmasından dolayı değildir. Özgürlük bir değer olduğu için insanlar onu seçmektedir. Ancak Popper düşüncelerin de biraz daha ileriye giderek, ‘özgürlük bizim felaketimiz olabilir, özgürlük bizi her zaman zafere ulaştırmayabilir’ ifadesini

<sup>320</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, Çev. Ali Nalbant, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.105.

<sup>321</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.105.

<sup>322</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.106.

<sup>323</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.107.

kullanmıştır.<sup>324</sup> Çünkü zaman içerisinde özgürlük öyle bir noktaya gelebilir ki insanı en dayanılmaz köleliğe ya da terörizme götürebilir. Popper buna Fransa ve Rusya devrimini örnek vermiştir.<sup>325</sup> Bir toplumda özgürlük genişletilerek sunulmamalıdır. Çünkü asıl özgürlük toplumdaki bireylere yeni özgürlükler vermek değildir, aksine toplum içerisinde bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan şeyleri tespit edip bunları ortadan kaldırmaktır.<sup>326</sup> Tıpkı bilimsel etkinliklerde olduğu gibi yanlışlayarak ilerlemek, özgürlük için de aynı şey yapılmalıdır. Bu nedenle özgürlüğün zihindeki ideal durumunun tam olarak gerçekleşmesi mümkün değildir.

### 1.5.Eşitlik

Popper toplumsal ve siyasi yaşamda yasalar önünde herkesin eşit olduğunu kabul etmiştir. İnsanların eşitliği hususundaki düşüncelerini *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde şu ifadelerle dile getirmiştir:

İnsanlar eşit değildirlere, ama eşit haklar uğruna savaşmaya karar verebilirler.<sup>327</sup> Bana öyle geliyor ki insanların doğuştan, zekâca eşit oldukları kuramı yanlıştır, ama Niesi Bahr gibi adamlar kişisel farkların çevrenin etkisinin sonucu olduklarını öne sürdüklerine ve bu konuda karar vermeye yetecek kadar deneysel veri elde olmadığına göre, beli ki de en çok herhalde yanlış demekle yetinmem gerekir.<sup>328</sup>

Popper insanların birçok bakımdan birbirinden farklı olduklarını söylemiştir. Bu bağlamda siyasi sorunlar söz konusu olduğunda eşit hak ve muameleye tabi tutulmalarının birbirinden bağımsız konular olduğunu ifade etmiştir.<sup>329</sup> Diğer bir ifadeyle doğuştan eşit olmakla, yasa önünde eşit olmak birbirinden farklı konulardır. İnsanlara siyasi ayrıcalıklar vermek totalitarizme sebep olacaktır. Hiç kimse kendini bir diğerinden daha değerli görmemelidir. Çünkü bu ahlaksızlıktır. Bu yüzden eşitlik ilkelerinin yasalarca belirlenmesi ve devletin bu doğrultuda hareket etmesi eşitliği koruma altına alacaktır. Temel de bütün bu nitelikler demokratik sistemi yansıtmaktadır.<sup>330</sup> Popper insana doğadan eşitliğin değil eşitsizliğin verildiğini belirtmiştir. Böylece toplumsal yaşama katılan birey, kendisinde doğuştan var olan

<sup>324</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.108.

<sup>325</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.108.

<sup>326</sup> Taşkın Erol, “K.Popper’ın Bilim ve Siyaset Felsefesinin Ana Kavramlarını Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2004, s.48.

<sup>327</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:2, s.242.

<sup>328</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:2, s.333.

<sup>329</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.68.

<sup>330</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.69.

eşitsizlik durumunu ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden bireyin hak ve özgürlüklerini yasalara dayandırmak gerekir.<sup>331</sup>

Öte yandan Popper, eşitlik anlayışını adalet söyleminden hareketle şekillendirmiştir. Bireylere eşit şekilde davranmak ve adaletle muamele etmek gerekir. Bu bağlamda Popper, gerçek anlamda insanîyetçi adaletin üç ilkeye dayandığını ifade etmiştir: Birincisi; tam eşitlik ilkesi. Bu ilkeye göre devletin yurttaşlarına tarafsız bir şekilde davranması gerekir.<sup>332</sup> İkincisi; genel bireycilik ilkesi. Popper'ın genel bireycilik ilkesi ortaklaşacılığa karşıdır. Öyle ki Hıristiyan öğretinin temeli buna dayanmaktadır. Çünkü kutsal yazılarda 'komşunu sev' der 'kabileni sev' demez.<sup>333</sup> Üçüncüsü ise; devletin vazife ve maksadının yurttaşların hürriyetini teminat altına alması gerektiği ilkesidir. Popper'ın eleştirdiği düşünürlerinden birisi olan Platon, ona göre bu üç ilkeye kendi çıkarları doğrultusunda tam tersi ilkelerle yaklaşmıştır. Bunlardan birincisi; tabii ayrıcalık ilkesi. Bu ilkeye göre Platon yöneticiler için ayrıcalıklar istemiştir. Onun sınıflı toplumunda her insan bir madene sahiptir: altın, gümüş ve tunç. Bu yüzden de bu madenlere göre toplum içerisinde yerini almaktadır. İkinci ilke; genel bütüncüllük ya da ortaklaşacılık ilkesi. Bu ilkeye göre Platon'da koruyucu sınıfın yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra aileleri de ortaktır.<sup>334</sup> Üçüncüsü ise; bireyin vazife ve amacının devletin devamlılığını sağlamak ve güçlendirmektir. Bu söylem Popper'a göre tam tersidir. Çünkü Popper devletin görev ve amacının yurttaşların özgürlüğünü korumak olduğunu söylemiştir. Ancak Platon bunun aksini ifade ederek, 'bireyin görevi devletin istikrarını sağlamaktır' ilkesini ortaya koymuştur. Platon bu ilkeye göre 'herkesin üzerine düşeni yapması'nın toplumda adaleti sağlayacağını belirtmiştir. Bunun neticesinde de devletin devamlılığı sağlanmış olacaktır.<sup>335</sup> Bu yüzden Popper'a göre eşitlik üzerine ortaya koyduğu bu üç ilke demokrasiye katkı sağlarken, Platon'un ortaya koyduğu ilkeler eşitliğe ve demokrasiye zarar vermektedir.

---

<sup>331</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.70.

<sup>332</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.105.

<sup>333</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.109.

<sup>334</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.110.

<sup>335</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.101.

## 2. POPPER'DA YÖNETİM BİÇİMİ

### 2.1. Demokrasî ve Paradoksları

Popper'ın demokrasîyi tanımlayacak kesin bir ifadesi bulunmamaktadır. O, 'açık toplum' kavramından hareketle demokrasîyi şekillendirmiştir. Bu bağlamda demokrasî konusunda şunları söylemiştir:

Her ne kadar genel seçimler pek önemli olsa da, demokrasî tam olarak çoğunluğu egemen olarak nitelenemez. Çünkü bir çoğunluğun tiranca bir yönetime başvurması da mümkündür. Bu demokrasîde yöneticilerin güçlerinin sınırlı olması gerekir. Demokrasînin mihenk taşı şudur: demokrasîde yöneticiler yönetilenler tarafından kan dökmeksizin görevlerinden alınabilir. Bunun için iktidarda olanlar, azınlığa barışçı yollardan bir değişiklik getirme imkanını veren kurumları kurmazlarsa, yönetimleri tiranlık olur.<sup>336</sup>

Bununla birlikte demokrasînin en genel ve bilinen tanımı 'halkın egemenliğidir'. Oysa Popper'a göre, gerçekte olan şey farklıdır. Çünkü hiçbir toplumda halk egemenliği söz konusu değildir. Esas egemen olan hükümettir. Bu bağlamda onun açısından asıl önemli olan şey oylamadır. Bunu da şu sözlerle ifade etmiştir:

İki devlet biçimi vardır; bir hükümetten kan dökmekten bir seçim aracılığıyla kurtulmanın mümkün olduğu ve bunun mümkün olmadığı devletler. Önemli olan budur, bir devlet biçiminin nasıl adlandırıldığı değil. Bir hükümetten kurtulmanın en iyi yöntemi de oylama ile kurtulmaktır. Platon da ve Marx' da olduğu gibi kim yönetmeli sorusuna cevap halk- azınlık, sağ- sol, işçiler- kapitalistler gibi sorular ve de cevaplar yanlıştır.<sup>337</sup>

Popper'ın demokrasî söz konusu olduğunda vurguladığı en önemli nokta, kan dökmemektir. Eğer yönetim kötü ise mümkün olduğunca kan dökmekten o yönetimden kurtulmak gerekir. Çünkü demokrasîyi tiranlıktan ayıran nokta budur.

Öte yandan Popper'a göre toplumsal konulara eleştirel bir tavırla bakılmaz ise paradoksa düşmek kaçınılmazdır. Öyle ki çeşitli toplumsal kavramlarda olduğu gibi demokrasilerde dahi paradoksa düşülmektedir. Demokrasî paradoksunun ortaya çıkmasının sebebi; çoğunluğun bir tiranı yönetici olarak seçmesidir. Paradoksa sebep olan şeye karşı Popper'ın önerisi; halkın tiran yöneticiyi seçmemesi için tutarlı bir çoğunluğun bulunmasıdır. Bu bağlamda yönetici kötü ve yetersiz ise belli bir düzen ve açıklık çerçevesinde yöneticinin görevden alınmasını sağlayacak sistem demokrasîde

<sup>336</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, ss.145-146.

<sup>337</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.164.

mevcuttur.<sup>338</sup> Bu yüzden Popper, çoğunluk üzerine inşa edilen yönetim sistemine karşı çıkmıştır. Çünkü çoğunluk her zaman haklı değildir. Demokratik yönetimlerde yapılan genel seçimler ve temsili hükümet sistemleri tiranlığı engellemek için etkili bir yoldur.<sup>339</sup> Bununla birlikte Popper, yönetimin çoğunluk üzerine inşa edilemeyeceğini belirtse de çoğunluk esasını tamamen reddetmez. Çünkü O tutarlı bir çoğulcudur. Nitekim demokrasi mevcut yönetimlerin en iyisi olduğu için çoğunluk sistemi şüphelide olsa uygulanabilecek tek yoldur. Bu bağlamda Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde bu paradokstan kurtulmak için yapılması gerekenleri şu şekilde dile getirmiştir:

Demokratik ilkeyi benimsemekten şu inancın çıktığı söylenebilir: bir demokraside (barışçı bir değişiklik için çalışabildiğimiz sürece) kötü bir politikanın kabulü bile, ne denli bilgece ya da hayırhah olursa olsun bir tiranlığa boyun eğmeye yeğlenir. Bu ışık altında bakınca demokrasi teorisi çoğunluk yönetmeli ilkesine dayanmaz; genel seçimler ve temsili hükümetler gibi demokratik denetimin türlü eşitlikçi yöntemler, daha çok, tiranlığa karşı yaygın geleneksel güvensizlik karşısında, tiranlığı önleme bakımından hayli etkili ve iyice denenmiş, her zaman düzeltilmeye açık olan ve hatta kendi düzetmeleri için metodlar gösteren, garantilerden başka bir şey sayılmaması gerekir.<sup>340</sup>

Popper, kendisini demokrasi üzerine düşünmeye yönlendiren sebebin 1920 ile 1930'lu dönemlerin başında güç kazanan totaliterizm ve Almanya da Hitler'in güçlenmesi olarak ifade etmiştir.<sup>341</sup> Bununla birlikte demokrasinin belli başlı bazı kavramları vardır: eşitlik, özgürlük, hoşgörü, egemenlik gibi. Demokrasiyle birlikte bu kavramlarda paradoksa düşmüştür. Popper bunları ise şu şekilde ele almıştır.

### 2.1.1. Egemenlik Paradoksu

Popper'a göre, 'kim yönetmeli' sorusuyla birlikte ortaya çıkan cevaplar egemenlik paradoksuna neden olmaktadır. Çünkü bu soruya verilen cevaplar; en iyiler, soylular, zenginler, filozoflar, halk, efendiler, çoğunluk, proleterya yönetimidir.<sup>342</sup> Oysa Popper'a göre, 'kim yönetmeli' sorusu yerine 'egemen olanın gücü nasıl denetlenmelidir?' ya da 'yöneticilerin iktidarlarını başka iktidarlara dengeleyerek onları

<sup>338</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.117.

<sup>339</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.117.

<sup>340</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.165.

<sup>341</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.163.

<sup>342</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.107.

kurumsal denetim altında tutmaya çalışmamalı mıyız?' soruları sorulmalıdır.<sup>343</sup> Bu bağlamda Popper, tüm egemenlik biçimlerinin egemenlik paradoksu taşıdığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Örneğin biz en bilgeliği ya da en iyiyi yönetici diye ayırmış olabiliriz. Fakat en bilge, bilgeliği gereği kendisinin değil de en iyinin yönetmesi gerektiğini bulabilir; en iyi de iyiliği yüzünden beklide çoğunluğun yönetmesi gerektiğine karar verebilir."<sup>344</sup> Bu yüzden paradoks ortaya çıkmaktadır. En bilge kişinin toplumu en iyinin yönetmesi gerektiğini söylemesi o bilge kişinin bilge olmadığını gösterir. Çünkü önderlik ilkesini benimseyen en bilge kişi aynı zaman da egemen olan kişi olmalıdır. Paradoksa düşmekten kurtulmanın yolu ise, hem egemen hem de bilge kalması için yöneticinin çoğunluk oylaması ile oluşacak hükümet sistemini benimsemesidir.<sup>345</sup> Başka bir ifadeyle 'X daima yapılmak zorundadır' şeklinde bir ifade kullanmak yerine; 'birçok durumlarda X belki de yapılacak olan en iyi şeydir' ifadesini kullanmak gerekir. Bu bağlam da Popper egemenlik için şu ifadeyi kullanmanın daha yerinde olacağını belirtmiştir: "Eğer egemen kendisinin değil, kendisinden başkasının egemen olması gerektiğini söylerse; o zaman kendisi değil başkası egemen olmalıdır."<sup>346</sup>

Öte yandan İngiliz felsefeci Bryan Magee, Popper'ın düşüncelerinden hareketle egemen olan güç tiranlıkta bu yönetimin değiştirilmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca değiştirilmesi noktasında zor kullanmak gerekiyorsa kullanılmasında bir sakınca olmayacağını da belirtmiştir. Bir yönetim de tiran toplumdaki çoğunluğun desteğini sağlamış dahi olsa zor kullanmakta yine sakınca yoktur.<sup>347</sup> Bundan hareketle Popper'a göre egemenlik paradoksuna düşmemek için kötü ya da yeteneksiz yöneticinin topluma zarar vermesini engellemek gerekir.<sup>348</sup> Bunun içinde devletin siyasi kurumları olan yasama, yürütme ve yargı işleri aynı doğrultuda hareket etmelidir. Aksi halde siyasi kurumların üstlenmediği görevler şahıslar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda ele alacağı için, bu durum topluma zarar verecektir.

---

<sup>343</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.45.

<sup>344</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.125.

<sup>345</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.47.

<sup>346</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.165.

<sup>347</sup> Bryan Magee, a.g.e, s.74.

<sup>348</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.108.

### 2.1.2. Hoşgörü Paradoksu

Hoşgörü anlayışı özgürlük ve demokrasi kavramlarıyla ilişkilidir. Hoşgörü de temelde egemenlik kavramıyla bağlantılıdır. Bununla birlikte Popper, siyasal ve toplumsal alanda hoşgörüden yanadır. Ancak hoşgörünün belli sınırlarının olması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Sınırsız hoşgörü zorunluluk olarak, hoş görünün kaybolmasına yol açacaktır. Sınırsız hoşgörüyü hoşgörüsüz olanlara bile gösterirsek, hoşgörülü bir toplumu hoşgörüsüzlerin saldırısına karşı savunmaya hazır olmazsak, hoşgörülüler ve onlarla birlikte hoşgörünün kendisi ortadan kalkacaktır. Bu bağlamda hoşgörüsüzlüğü her zaman baskı altında tutmalıyız demiyorum. Akılcı kanıtlarla ve kamuoyuyla dizginleyebildiğimiz ölçüde baskı yoluna gidilmemelidir. Ancak gerekli olduğu zamanlarda zorla bastırma hakkına da sahip çıkılmalıdır. Çünkü onlar akılcı tartışma düzeyine çıkamayabilir ve her türlü kanıtı redderek işe başlayacaklardır. Onlar şiddete başvurmak gerektiği konusunda örgütleyebilirler. Onun için biz hoşgörü adına hoşgörüsüzlükleri hoş görmeme hakkına sahip çıkmalıyız. Hoşgörüsüzlüğü salık veren her hareketin kendisini yasanın dışına koyduğunu söylemeliyiz ve tıpkı öldürmeye yahut insan kaçırmaya ve köle ticaretini hortlatmaya teşviki suç saydığımız gibi hoşgörüsüzlüğe ve baskıya teşviki de suç saymalıyız.<sup>349</sup>

Demokratik bir toplumun gereklerinden birisi çok sesli olmasıdır. Bu bağlam da demokratik bir toplumda herkes düşüncesini özgürce ortaya koyabilmeli ve tartışabilmelidir. Öyle ki farklı düşüncelerin bir arada bulunmasını sağlayacak olan şey de hoşgörüdür. Bu noktada bireyler kendi düşüncelerini benimsetmek için dayatma yoluna giderse, hoşgörüsüzlük baş gösterir. Popper'a göre böyle bir durumda akılcı yaklaşımlar hoşgörüsüzlüğü ortadan kaldırmaya yetmiyorsa, baskı yoluyla bu durumun ortadan kaldırılmasına izin verilebileceğini ifade etmiştir. Ancak hoşgörüsüzlük kamuoyunun desteğiyle engellenebiliyorsa, baskıya başvurmaya gerek olmadığı belirtmiştir.<sup>350</sup> Bu bağlam da Popper için baskı uygulamak en son başvurulması gereken yoldur. Ancak hoşgörüsüzlük engellenmezse demokrasinin zedelenmesine sebep olacaktır. Aynı zamanda bu durumun özgürlüğü de tehdit edeceğini öne sürmüştür. Böylece hoşgörünün demokrasi ve özgürlük kavramlarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir.<sup>351</sup> Dolayısıyla hoşgörü kavramı demokrasi ve özgürlük için önemli kavramlardan birisi olarak kabul edilmektedir.

<sup>349</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, ss.377-378.

<sup>350</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.265.

<sup>351</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.62.

### 2.1.3. Özgürlük Paradoksu

Popper özgürlüklerin bireylere sınırsız bir şekilde verilmesinin paradoksa sebep olacağını belirtmiştir. Demokrasinin önemli niteliklerinden birisi olan özgürlüğün, nerde başlayıp nerede biteceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden Popper, özgürlüğün sınırının başkasının özgürlüğüne zarar verildiği noktada biteceğini şu sözlerle dile getirmiştir: “Senin yumruklarını sallama özgürlüğün komşularının burunlarının durdukları yerle sınırlıdır.”<sup>352</sup> Bununla birlikte devlet insanların özgürlüklerini sınırlandırmalıdır. Çünkü devletin sınırlandırdığı özgürlükler aynı zamanda da teminat altına alınmış demektir.<sup>353</sup> Bu bağlamda özgürlük paradoksu, insanlar üzerinde herhangi bir engelleyici denetimin bulunmamasıdır. Bu durumda zorbalar zayıfları kendilerine köle ederek, onları özgür bıraktıklarını söyleyeceklerdir.<sup>354</sup> Bu yüzden devlet denetimi gereklidir.

Öte yandan demokrasi tanımı içerisinde Popper, özgürlüğün sınırlarının ve içeriğinin yasalar tarafından belirlenmesi gerektiğini söylemiştir. Hukuksal ve teorik anlamdaki özgürlüğün uygulama alanına yani pratiğe geçirmesine demokrasi denilmektedir. Temelde özgürlüğü sınırlandırmak özgürlüğün kendisine ters bir durum gibi görünmektedir. Ancak her hangi bir sınırlandırma olmadığı durumlarda herkes bir diğerrinin özgürlük alanına müdahale edecektir.<sup>355</sup> Fiziki olarak güçlü olan zayıf olanı ezer, yine ekonomik olarak güçlü olanda fakiri sömürürse özgürlük zedelenecektir. Bu yüzden bir kimse açlık ya da ekonomik özgürlükler noktasında zor durumda kalma korkusundan dolayı hiç kimsenin boyunduruğu altına girmemelidir.<sup>356</sup> Popper bunu şöyle dile getirmiştir:

Sınırsız ekonomik özgürlükte en az sınırsız fiziki özgürlük kadar kendini ortadan kaldıran bir nitelik kazanabilir ve ekonomik güç hemen hemen fiziki kuvvet kadar tehlikeli olabilir. Çünkü ihtiyaçlarından fazla yiyeceğe sahip olanlar açlıktan ölme raddesine gelenleri özgürce, fiziki güç kullanmaksızın, köleliğe kabul etmeye zorlayabilir.<sup>357</sup>

Bu bağlamda Popper, özgürlüklerin korunması için sınırsız ekonomik özgürlük yerine devletin araya girmesine müsaade edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü herkes

<sup>352</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.112.

<sup>353</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.145.

<sup>354</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.268.

<sup>355</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.66.

<sup>356</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.67.

<sup>357</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.116.



devlet tarafından korunma hakkına sahip olmalıdır. Ancak böyle olursa ekonomik özgürlük paradoksundan kurtulmak mümkün olur.

## 2.2.Liberal Demokrasi

Popper felsefe tarihinde liberal demokrasi ya da demokratik liberalizmin savunucusu olarak anılmaktadır. Liberalizm özgürlük ve vatandaşlık haklarını koruyan bir yönetimdir. Bu yüzden Popper'a göre liberalizmin en önemli niteliği; ifade özgürlüğüne imkan tanınması ve tartışma ortamının yaratılmasıdır.<sup>358</sup> Bununla birlikte Popper'ın liberal demokratlar arasında gösterilmesi toplumsal olarak içinde yaşadığı durumla alakalıdır. Çünkü bütüncül ve tarihsici felsefeden duyduğu hoşnutsuzluk ve Avrupa toplumlarında güçlenmeye başlayan otoriter ve totaliter devlet yapılarına karşı duyduğu endişeler, Onu liberal düşünceye yaklaştırmıştır. Liberalizm düşünce özgürlüğüne imkan tanıyan bir sistem olduğu için bilimin ilerlemesine de katkı sağlamıştır.<sup>359</sup> Bununla birlikte liberal demokrasi bireyci yaklaşımı benimsemekte bu yüzden de bireysel eşitlik ve özgürlüklere önem vermektedir. Bu durumun kişisel hatalardan kaynaklandığını ifade etmiştir.<sup>360</sup> Ayrıca Popper, “eğer bizler yönetime yeterince katılmayı becerebilirsek sorunları demokratik yollarla çözebiliriz”<sup>361</sup> demiştir. Ancak demokratik yollarla çözmek mümkün olmuyorsa demokratik olmayan bir devlette, akla uygun reformları gerçekleştirmek için hükümeti şiddet yoluyla devirmek ve demokratik bir çerçeve getirmek gerekir.<sup>362</sup> Popper, şiddete son derece karşı çıkan bir düşünür olmasına karşın; demokrasi ve yönetimin istikbali, eşitlik, özgürlük ve hoşgörü gibi ilkeler söz konusu olduğunda bunlardan taviz verip paradoksa düşmemek ve tirana yönetimi devretmemek için baskıya başvurulabileceğini belirtmiştir.<sup>363</sup> Bütün bunlara rağmen Popper için demokrasi en mükemmel bir yönetim şekli değildir. Ona göre iki yönetim vardır; demokrasi ve tiranlık. Bir devlet yönetiminin tiranlığa düşmemesi için demokrasiyi, yani kötünün iyisi olan yönetimi benimsemek gerektiğini belirtmiştir. Geçmişteki yönetim şekillerine bakıldığında şuan ki liberal toplum düzeninin geçmişe göre iyi ve adil bir düzen olduğunu düşünmektedir.

<sup>358</sup> Adnan Ömerustaoğlu, a.g.e, s.81.

<sup>359</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.52.

<sup>360</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.136.

<sup>361</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.136.

<sup>362</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.136.

<sup>363</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, ss.145-146.

Öte yandan Popper, demokratik denetim vurgusu yapmaktadır. Demokratik denetim olmazsa, vatandaşların ve özgürlüklerinin korunması mümkün olmaz. Bununla birlikte hükümetin de ekonomik ve siyasi gücü çok başka amaçlar için kullanılacaktır. Demokratik yönetim her ne kadar özgürlük vurgusu yapsa da özgürlüğünde bir sınırının olması gerekir. Ona göre bir kişinin özgürlüğü diğer insanların özgürlüğünün başladığı yerde bitmektedir.<sup>364</sup> Bundan hareketle Popper’i diğer liberalistlerden ayıran nokta minimal devlet anlayışının ütopyik ve uygulanamaz bulmasıdır. Çünkü Popper özgürlüğün ve eşitliğin uygulanabilmesi için devlet müdahalesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Devletin müdahale sınırlarını belirleyen şey ise hukuk kurallarıdır.<sup>365</sup>

Popper’in totaliter rejimlere karşı olması ve tarihsicilik üzerine söylemleri onun liberalistler içinde anılmasına neden olmaktadır. Çünkü Popper’a göre tarihsici tavır ister istemez despotizme yol açacaktır. Bu bağlamda tarihsici söylemlerden birisi olan Marxsız, insanları kendi idealleri doğrultusunda istediği yöne çekebileceğini iddia etmiştir. Popper ise bu durumu tamamen bir hayal ürünü olarak nitelendirmiştir. Çünkü insanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar ama yaptıkları tarihi bilmezler. Bu nedenle insanın özgürlüğü önemli bir olgudur ve evrende bir bilinmezlik vardır.<sup>366</sup>

Diğer yandan Popper’da totaliter, baskıcı, despotik, tiran rejimler kapalı topluma; liberal demokrasinin uygulandığı toplumlar ise açık topluma karşılık gelmektedir. Diğer bir ifadeyle demokrasiyi benimsemeyen ve uygulamayan toplumlara kapalı toplum; demokrasiyi uygulayan ve benimseyen toplumlara ise açık toplum denilmektedir.<sup>367</sup> Bu bağlamda Baudouin ‘Karl Popper’ isimli eserinde Popper’ın açık toplum düşüncesini liberal demokrasiye şu sözlerle bağlamıştır: “Doğal olaylarla toplumsal uzlaşmaları birbirinden ayırt eden laik toplumdur, fikirlerin ve eleştirilerin serbestçe gelişmesini kabul eden liberal toplumdur, bireylerin farklı ve özel etkinliklere sahip olmasını kabul eden, farklılıkları esas almış toplumdur.”<sup>368</sup> Tüm bunlardan hareketle Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı* isimli eserinde liberalizmin temel ilkelerini şu şekilde dile getirmiştir: Popper’ın ilk maddesi ‘devlet gerekli bir beladır’ demiştir. Çünkü devlet hem gereklidir, ancak amacının dışına çıktığında toplum için sorun teşkil eder. İkinci maddesi demokrasiyle alakalıdır. Popper, demokraside kan dökmeden hükümetin

<sup>364</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1993), cilt:1, s.145.

<sup>365</sup> Recep Batu Günör, “K.Popper’a göre Liberalizm-Demokrasi İlişkisi”, *Genç Bilim Adamları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2011, s.353.

<sup>366</sup> Recep Batu Günör, a.g.e, s.351.

<sup>367</sup> Recep Batu Günör, a.g.e, s.352.

<sup>368</sup> Baudouin, *Karl Popper*, Çev. Bülent Gözkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.85.

değiştirilebileceğini, ancak despotik bir yönetim de kan dökmeden ve şiddete başvurmadan hükümeti değiştirmenin olanaksız olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü madde de demokrasinin tek başına vatandaşlara iyilik sunamayacağını belirtmiştir. Öyle ki vatandaşlar ancak kendileri için bir şeyler yapabilirler. Dördüncü ve beşinci madde de Popper, demokratik yönetimi benimsemenin sebebini ise şu şekilde açıklamıştır: Demokraside amaç çoğunluk ilkesini benimsemek değildir. Demokratik kurumların demokratik geleneklerle birleşmesiyle birlikte, bilinen diğer kurumlar arasında demokrasinin en zararsız olan olarak kendini ispatlamasıdır. Bu yüzden demokrasinin geleneklere bağlı olması gerekir. Çünkü kurumlarla niyetler ve bireylerin değer yargıları arasında bir çeşit bağ oluşturabilmek için gelenekler gereklidir. Altıncı madde de Popper, liberal bir ütopyanın olanaksız olduğunu ifade etmiştir. Çünkü liberalizmin temel ilkesi kişisel özgürlüğe getirilen sınırlandırmaların ki bunlar sosyal toplumun olmazsa olmazıdır, imkanlar dahilinde eşit bir şekilde paylaşılmasını gerektirir. Öyle ki liberalizmin ilkeleri var olan kurumların değerlendirebilmesine, gerektiğinde kısıtlamasına ve değiştirilmesine ışık tutan ilkelerdir. Ancak bu ilkeler var olan kurumların yerlerini alamaz. Son maddede Popper, demokrasiden söz ederken dile getirdiği geleneklere bağlı olmanın gerekliliği ve bununla birlikte ahlakın önemine vurgu yapmıştır. Çünkü toplum için hiçbir şey ahlak çerçevesinin ya da geleneğin bozulmasından daha tehlikeli değildir. Bu yüzden ahlaki ölçütlere ve geleneklere bağlı bir liberal demokrasi bir toplum için en iyi yönetimdir.<sup>369</sup>

### 3. POPPER'IN İNSAN DOĞASI VE TOPLUM ANLAYIŞI

Popper'a göre yaşam her şeyden önce bir sorun çözme işidir. Magge, sorun çözmeyi şu şekilde dile getirmiştir:

Sorun-çözme ise deneme çözümlerinin cesaretle ortaya atılmasını, sonra da bunların eleştiriye ve hata-eleme işlemine tabi tutulmasını gerektirdiği için Popper, karşıt önerilerin engellenmeden ortaya atılmasına, bunların eleştirilmesine, sonra da eleştirilerin ışığında bunlarda gerçek değişiklikler yapılmasına izin veren toplum biçimleri istemektedir.<sup>370</sup>

Bu söylem Popper'ın bilim felsefesinde öne sürdüğü yanlışlamacılığın toplumsal konulara uygulanmasıdır. Bundan hareketle Popper'a göre bütün epistemoloji iki kısma

<sup>369</sup> Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010, ss.164-166.

<sup>370</sup> Brayy Magge, a.g.e, s.67.

ayrılmaktadır. Birincisi kapalı bir toplumu yücelten, eleştiriyi ve özgür düşüncüyü sınırlandıran ve doğru bilginin kaynağı olarak doğrulanabilirlik ilkesini götüren epistemolojidir. İkincisi ise açık bir topluma teşvik eden, eleştiriyi cesaretlendiren, bütün bilginin negatif olduğunu ve bilgiye ulaşan tek yolun yanlışlama olduğunu tanımlayan epistemolojidir.<sup>371</sup> Buradan hareketle gelecek bilimsel olarak kestirilemeyeceği için tarihi, insani ve kültürel özelliklerin sonucunda açık toplum ortaya çıkmıştır. Böylece Popper'in siyaset felsefesinde iki önemli kavram olan; açık toplum ve kapalı toplum şu şekilde ele alınmıştır.

### 3.1.Açık Toplum

Popper'a göre açık toplum; bireylerin kendi kararlarıyla karşı karşıya kaldığı toplumdur. Açık toplum insana birey olarak kendini ifade edebilme, kararlar alabilme ve kendini gerçekleştirme konusunda fırsatlar sunar. Ancak bu toplum sınırsız bir toplum olarak algılanmamalıdır.<sup>372</sup> Popper *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde açık toplumu şu ifadelerle tanımlamıştır: "Açık toplum kişilerin dogmalara karşı bir noktaya kadar eleştirel bir tavırla yakalaşabildikleri ve bunun neticesinde aldıkları hükümleri müzakere etikten sonra kendi düşüncelerine dayanarak aldıkları toplumdur."<sup>373</sup> Bununla birlikte Popper, açık toplumun karakteristik özellikleri olduğunu söyler ve onları şu şekilde sıralamıştır: "Özgürlüğü savunur, demokratiktir, eleştireldir, problem çözmeye yönelmiştir."<sup>374</sup> Toplumunu oluşturan üyeler bu ilkeler etrafından birleşirse açık toplum şekillenecektir. Böylece toplumda dayanışma sağlanacaktır. Ayrıca hayat problem çözmektir. Açık toplum üyelerinin birlikte olmalarını sağlayan şey; daha iyi bir hayat isteğidir.<sup>375</sup>

Öte yandan açık ve kapalı toplum kavramlarını ilk kullanan kişi Bergson'dur. Ancak Popper, bu kavramları onun söyleminden farklı bir şekilde ele almıştır. Bergson, açık topluma mistik bir sezginin ürünü olarak bakmaktadır. Oysa Popper, mistisizmi kapalı toplumun bir özelliği olarak görmüştür. Dolayısıyla açık toplumu rasyonalizmine karşı bir tepki olarak görmüştür.<sup>376</sup> Bununla birlikte Popper, insanlığın açık topluma mahkûm

<sup>371</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.25.

<sup>372</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.49.

<sup>373</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (cilt 1-2 ), Çev. M. Tunçay ve H.Rızatepe, Liberte Yayınları, İstanbul, 2014, s. 207.

<sup>374</sup> Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, s.7.

<sup>375</sup> Ercan Salgar, "K.Popper Felsefesinde Açık Toplum ve Dayanışma", *IV. Uluslar arası Felsefe Kongresi Bildirisi*, Bursa, 2016, s.7.

<sup>376</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008) , cilt:1, ss.193-194.

olduğunu ve bunun aksi bir durum olduğunda “uygarlığın bütün maddi kalıntılarının kısa zamanda ortadan kalkması”<sup>377</sup> gibi bir sonucun ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bu bağlamda Popper, kapalı toplumdaki geçiş insanlığın geçirdiği ‘derin devrim’ olarak nitelendirmiştir.<sup>378</sup> Bu yüzden kapalı toplum ile açık toplum arasındaki bir gerilim olduğunu belirten Popper, açık toplumun ortaya çıkmasıyla başlayan kaygıya ‘uygarlığın gerilimi’ demiştir. Bu hususla ilgili olarak Popper, şunları söylemiştir:

Uygarlığın bunalımı (gerginliği) duyulmaya başlamıştır. Bu bunalım, bu huzursuzluk, kapalı toplumun çöküşünün bir sonucudur. Günümüzde bile halen duyulmaktadır, özellikle toplumsal değişim zamanlarında. Bu, açık ve kısmen soyut toplumdaki yaşamın bizden akılcı olmaya, duygusal olarak toplumla ilgili ihtiyaçlarımızdan hiç değilse bazılarını unutmaya, kendimize bakmaya ve sorumluluk üstlenmeye gayret etmek suretinde durmadan istediği çabanın yarattığı bir bunalımdır. Ben bu bunalımın bilgede, akılcı davranmada, işbirliği etmede, karşılıklı yardımlaşma da ve dolayısıyla sağ kalarak yaşamaya devam edebilme şansımızda, nüfusun büyüklüğünden ola gelen her artışa karşılık ödenecek bir fiyat olarak yüklenilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu insan olarak ödemek zorunda olduğumuz bir fiyattır.<sup>379</sup>

Popper açık toplumun en yetenekli ve özverili sözcüsü olarak Sokrates’i görmektedir. Çünkü Sokrates’e göre insanları yaptıkları davranışlardan dolayı sorumlu tutmak, onları aynı zaman da özgür bir şekilde karar verebilmelerine olanak tanımaktır. Bu nedenle açık toplumun temelleri ilk olarak Antik Yunan medeniyetinde atılmıştır.<sup>380</sup> Buna rağmen Popper, Sokrates’in öğrencisi olan Platon’un düşüncelerini ‘uygarlığın bunalımı’ olarak nitelendirmiştir. Popper, Onu kapalı toplumun çöküşü ile ortaya çıkan, yeni toplumsal düzenle birlikte gelişen, demokrasiye geçiş aşamasında yaşanacak karmaşandan ve değişimden korkmakla suçlamaktadır. Bu nedenle de Platon’un değişimi engelleme ve kapalı topluma geri dönmeyi istediğini öne sürmüştür.<sup>381</sup> Bu bağlamda Popper, siyasi değişimin durdurulamayacağını ve kapalı topluma geri dönülemeyeceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Kapalı toplumun sözde masumluk ve güzelliğine artık geri dönemeyiz, cennet düşümüz yeryüzünde gerçekleştirilemez. Bir kez aklımıza güvenmeye ve eleştirme yetimizi kullanmaya başlayınca, bir kez kişisel sorumluluklarımızın sesini ve onunla birlikte, bilgiyi iletmeye yardım

<sup>377</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008) , cilt:2, s.102.

<sup>378</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008) , cilt:1, s.169.

<sup>379</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.231.

<sup>380</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.50.

<sup>381</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.41.

etmenin sorumluluğunu duyunca, artık bir daha kabile sihrine kayıtsız boyun eğme durumuna düşmeyiz. Bilme ağacını meyvesini yiyenler için cennet yitirilmiştir. Kahraman kabilecilik çağına geri gitmek için çalışırsak engisizyona, gizli polise ve romantikleşmiş bir gangsterliğe ulaşmamız o kadar kesin olur. Aklın ve doğrunun susturulmasıyla başlayınca, inancından her şeyi en kaba ve şiddetli bir yoldan yıkmakla bitirmek zorunda kalırız. O vakit insan kalmak istiyorsak tek bir yol vardır, açık toplumun yolu.<sup>382</sup>

Buradan anlaşılacağı üzere Popper, insanın aklın sorumluluğunun yükünü taşımaktan korkmaması gerektiğini ifade etmiştir. Aksi bir durumda insanın hayvanlığa kadar geri döneceğini belirtmiştir. Bu sebeptir ki onun için gidilmesi gereken yol açık toplumun yoludur.<sup>383</sup> Dolayısıyla açık toplum insan için ulaşılmaması gereken ideal bir toplum modelidir.

### 3.2.Kapalı Toplum

Kapalı toplum organik ve durağan bir toplumdur. Bu toplumun üyeleri doğa yasaları ile toplum kuralları arasında fark gözetmezler. Bu nedenle dünya ile olan bağlarının büyüsel olduğuna inanmaktadırlar. Buna karşın açık toplum, doğal olaylarla toplumsal uzlaşımları birbirinden ayırt eden laik toplumdur.<sup>384</sup> Popper kapalı toplumu şu sözlerle tanımlamıştır:

Sihirci ya da kabileci ya da ortaklaşacı toplumlar kapalı toplumlardır. Kapalı bir toplum, üyelerinin hısımlık, bir arada yasayış, ortak çabaları, ortak tehlikeleri, ortak sevinçleri ve ortak kaderleri paylaşma gibi yarı biyolojik bağlarla birbirine tutunmuş yarı organik bir birim olduğu içindir ki, bir sürüyü ya da bir kabileyi andırır.<sup>385</sup> Popper, kapalı toplumu değişmeyen tabular ile örülmüş büyü bir çember içinde yaşayan bilim öncesi düzey olarak da niteler. “Ortaklaşacı, kabileci, totaliter ahlâk teorisi şöyle der: İyi benim grubum, ya da kabilemin yahut devletimin çıkarına olandır.”<sup>386</sup>

Kapalı toplum da kişinin hayatı toplumun hayatından sonra gelmektedir. Bireyler ancak yaşadıkları toplum için araçtırlar. Bu nedenle de kapalı toplumda bireyin herhangi bir hakkı söz konusu değildir. Totaliter yapılar kapalı toplum içerisinde gösterilmektedir. Öyle ki bu totaliter yapılarda bireyin seçme hakkı bulunmaz. Bu yüzden toplum mevcut yöneticiye mahkûmdur. Bu nedenle Popper, “...bir toplumun yaşaması büyük adamlara

<sup>382</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.263.

<sup>383</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.51.

<sup>384</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.26.

<sup>385</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.227.

<sup>386</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.141

aşırı saygı göstermekle olmayacaktır; çünkü saygı duyulan o büyük adamlar ya da bilgilerde büyük yanlışlar yapabilmektedirler.” demiştir.<sup>387</sup>

Öte yandan Atina demokrasisinin yıkılmasıyla kapalı toplum hızla gelişmeye başlamıştır. Ancak Popper’a göre Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Fransız Devrimi gibi gelişmeler açık toplum için öncü gelişmelerdir. Bu nedenle de bireyin ön plana çıkmasıyla kapalı toplumun çöküşe doğru gideceğini ve böylece kapalı toplumdan açık topluma geçileceğini ifade etmiştir.<sup>388</sup> Popper bunları şu sözlerle dile getirmiştir:

Kapalı toplum, kabile her şey birey hiçbir şey inancıyla birlikte çökmüştür. Bireyin girişkenliğini ve benliğini ortaya koyması bir olgu haline gelmiştir. İnsan bireyi ile bir kabile kahramanı, bir kurtarıcı diye değil, bir birey olarak ilgilenme doğmuştur.<sup>389</sup> Toplum kurumlarını insan yapısı oldukları bilinçle kavranmaya ve bilinçli olarak değiştirilmeleri, insan amaç ve ereklerinin gerçekleştirilmesi bakımından uygunlukları terimleri içinde tartışılmaya başlayınca geçiş olmaktadır. Ya da soyut bir biçimde konuşmak gerekirse toplum düzenine doğüstü bir huşu ile kalmak yerine, etkin bir karışma ve birey ya da grup çıkarlarını bilinçli olarak izlemeye başlayınca, kapalı toplum çökmektedir.<sup>390</sup>

Popper’a göre kapalı toplumun çöküşünün en büyük nedeni deniz ulaşımıyla birlikte ticaretin gelişmesidir. Kabileciliğin egemen olduğu bir toplumda tüccarlık ve ticari girişkenlik kişinin bireysel girişkenliğini ve bağımsızlığını ortaya çıkarabileceği ender yollardan birisidir.<sup>391</sup> Bu gelişmeler Atina’daki ayrıcalıklı sınıf olan ya da oligarklar olarak bilinen sınıf için tehlikeli gelişmeler olarak görülmüştür. Popper’a göre bunun nedeni ise şudur: “Atina ticaretinin, para tüccarlarının, denizcilik politikasının ve demokrasi eğilimlerinin tek bir hareketin parçaları olduğunu ve kötülüklerin köküne gidip, deniz siyasetini de imparatorlukları da yıkmadan demokrasiyi yenmenin imkânsızlığı apaçık bir şekilde görülmüştür.”<sup>392</sup> Bununla birlikte Popper, kapalı toplumda insanların sorumluluk almadıklarını ve düşünme tembelliğine yakalandıklarını belirtmiştir. Bu konudaki en katı eleştirilerini de Platon’a karşı yapmıştır. Çünkü Platon’un filozof kral, sınıflı toplum, ideal devlet, adalet, eşitlik gibi birçok kavram üzerine söylediği fikirler kapalı toplumun özelliklerindedir. Bu yüzden Popper,

<sup>387</sup> Esra Durukan, a.g.e, s.7.

<sup>388</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.26.

<sup>389</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.249.

<sup>390</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.430.

<sup>391</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.28.

<sup>392</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.232.

“Platon’dan almamız gereken ders onun bize öğrettiklerinin tersi olmalıdır”<sup>393</sup> ifadesini kullanmıştır. Bununla birlikte Popper, toplumun insan organizmasına benzetilmesinin de kapalı toplumun bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Bir toplumun üyeleri organizmanın birer hücresi konumunda olduğu için kederleri, sevinçleri, istekleri aynı olacaktır. Bu yüzden organizmada başka bir bölüme geçmek imkânsızlaşır. Buda bireyleri hep aynı konumda kalmaya zorlar.<sup>394</sup> Popper’a göre bu tarz bir toplum bir sürüyü ya da kabileyi andırmaktadır. Bu bağlamda kapalı toplumlara kabileci toplumlarda denilmektedir. İnsanların yaşadıkları kabileci toplum geleneklerinden ya da tabularından kurtulmalarının tek yolu onların kurtulmayı istemelerine ve kurtulmak için çabalamalarına bağlıdır. Bunun olabilmesi de bireylerin uzun vadede eğitimiyle mümkündür.<sup>395</sup> Dolayısıyla Popper açısından kapalı toplum, insan tabiatına uygun olmayan, insana özgür bir gelişme ortamı sunmayan ve insanı tahakküm altına olan olumsuz bir toplum modelidir.

#### 4. POPPER’IN DEVLET ANLAYIŞI

Popper’ın ‘devlet’ kavramından düşündüğü; “örgütlenmiş ve merkezileşmiş siyasal iktidardır.”<sup>396</sup> Popper devletin temeli, anlamı, doğuşu gibi konular üzerinde durmamıştır. Bunun yerine devlet söz konusu olduğunda şu soruların sorulması gerektiğini belirtmiştir: “Biz devletten ne bekliyoruz? Devlet etkinliklerinin meşru amacı olarak nelerin sayılmasını beliyoruz? İyi düzenlenmiş bir devlette yaşamayı devletsiz, yani anarşi içinde yaşamaya neden yeğliyoruz?”<sup>397</sup> Popper bu soruların sorulması gerektiğini belirtirken, devletten ziyade bireyin isteklerinin ön plana tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Popper’a göre devlet gücü gereklidir, ancak tehlikelidirde. Bu yüzden devletin denetlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.<sup>398</sup> Popper devlete biçtiği fonksiyonlar açısından devleti üç farklı şekilde ele almıştır. Bunlar korumacı devlet, denetlemeci devlet ve araya girmeci devlettir. O, bunları ise şu şekilde açıklamıştır.

<sup>393</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (2008), cilt:1, s.263.

<sup>394</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.39.

<sup>395</sup> Abdulvehhap Mete, a.g.e, s.40.

<sup>396</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* (1994), cilt:1, s.226.

<sup>397</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.136.

<sup>398</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.137.



#### 4.1.Korumacı Devlet

Popper *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde korumacı devletten şu şekilde bahsetmiştir:

Devletin beni korumasını istiyorum. Ben, özgürlüğüme birtakım sınırlamalar konulmasının zorunlu olduğunu bildiğim için kendi hareket özgürlüğümün devlet tarafından bir miktar kısıtlanmasına dünden razıyım. Yeter ki, bana kalan özgürlüğün korunacağını bileyim.<sup>399</sup>

Korumacılık kavramı liberal demokrasi anlayışına ters düşen bir yaklaşımdır. Popper'da bunun farkında olduğu için şu sözlerle bunu izah etme yoluna gitmiştir:

Korumacılık terimi çoğunlukla, özgürlüğe karşı yönelimleri belirlemekte kullanmıştır. İktisatçı, korumacılıktan belli endüstriyel çıkarların rekabete karşı korunması politikasını anlar; ahlakçı ise, aynı sözle devlet görevlilerinin halk üstünde maneviyatçı bir denetim kurmaları istemini anlatır. Benim korumacılık dediğim siyaset teorisinin, bu yönelimlerin hiç biriyle bağıntılı olmamasına ve temelinde liberal bir teori olmasına rağmen, genellikle, ama pek çok doğru olmaksızın 'bırakınız yapsınlar' denilen kesin karışmazlık politikası ile de hiçbir ilgisi yoktur. Liberalizm ile devletin bireylere karışması birbirinin karşıtı değildir. Tam tersine, özgürlüğün hiçbir çeşidi, devlet tarafından güven altına alınmadıkça, mümkün olamaz.<sup>400</sup>

Bu bağlam da Popper, sınırsız özgürlük ve hoşgörü paradoksuna düşmemek için çözüm önerisi olarak korumacı devlet fikrini ortaya koymaktadır. Bundan hareketle klasik liberalizmi negatif özgürlük anlayışından ayrılmakta ve daha çok sosyal liberalizmin pozitif özgürlüğüne atıfta bulunmaktadır.<sup>401</sup> Bununla birlikte Popper, özgürlüğün bir defa sınırlandırılmasının bütün özgürlük ilkelerinin çöküşüne sebep olacağına dair düşünceye ise şu sözlerle karşı çıkmıştır:

Korunması devletin görevi olan özgürlüğü tehlikeye atmadan yurttaşlara bırakılabilecek özgürlüğün tam derecesini saptamak besbelli güçtür. Fakat demokrat devletler bunu yapabilir. Çünkü bu yaklaşık saptama süreci demokrasilerde yasamanın başlıca görevlerindedir. Bu zor bir süreçtir, fakat bu zorluklar üzerinde değişiklik yapılamayacak kadar büyük değildir. Özgürlüğe konulacak sınırlar katı ve kuru bir formülle çözülemez. Ancak daima sınır olaylarının çıkacağı gerçeği memnunlukla karşılanmalıdır, çünkü bu çeşit siyasi sorunların ve siyasi çatışmaların dürtüsü olmazsa, insanların özgürlükleri için dövüşme heveslerinin kırılacağı bunun da özgürlüklerin

<sup>399</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.117.

<sup>400</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss.112-113.

<sup>401</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.138.

tamamen ortadan kalkacağını belirterek açık toplumun fert tipini de tarif etmektedir. Yani özgürlükler için savaşılan, açık toplum için savaşılan fertlerdir.<sup>402</sup>

Güçlülerin görevlerini kötüye kullanmalarını engellemek adına yapılacak olan şey özgürlüklerin sınırlandırılması ve tüm yurttaşlara eşit davranılmasıdır. Aynı zaman da bu durum adaletin sağlandığının da göstergesidir. Bununla birlikte 'devlet denetlemesi' önemli bir husus olsa da devletin mutlaka denetlenmesi gerekmektedir. Çünkü Popper, hiçbir zaman devletin tam ve mükemmel olamayacağını düşünür. Bu yüzden devletin ve onu yönetenlerinde zaman zaman hatalara düşebileceğini belirtmiştir.<sup>403</sup>

Öte yandan Popper, Platon'u kendi sistemi içerisinde ortaya koyduğu korumacı devlet anlayışından dolayı eleştirmiştir. Çünkü Popper'a göre Platon'un korumacılığı bencillığe neden olmaktadır. Aynı zaman da adalet düşüncesinde totaliterdir. Platon'un eşitliğe ve korumacı yönelimlere karşı gelmesi, aristokratik yönetimi benimsemesinden dolayı bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Bu durum Platon'dan sonra gelen filozofların düşüncesini etkilemiştir.<sup>404</sup> Bu yüzden Platon'un devlet anlayışı Popper'ın ortaya koyduğu korumacı devlet anlayışıyla ilgisi olmayan bir devlet düzenini temsil etmektedir.

#### **4.2.Denetlemeci Devlet**

Popper denetlemecilik düşüncesiyle yöneticilerin yetki alanının sınırlandırılması, kötü yöneticilerin yönetimden uzaklaştırılması ve devletin ekonomik gücünün kontrol altına alınması konularını tartışmıştır. Ayrıca Popper, devleti yöneteceklerin kimler olması gerektiğini Platon'un düşüncelerinden hareketle ele almıştır. Platon'un 'Devleti kim yönetmeli?' sorusuna filozoflar, güçlüler, zenginler, yetenekliler, en iyiler, efendiler biçiminde cevaplar verilmiştir. Ancak Popper'a göre bu cevaplar faydasız olmakla birlikte sorunu çözmek için yeterli değildir.<sup>405</sup> Ayrıca bu cevaplar egemenlik paradoksuna da sebep olmaktadır. Bu yüzden Popper, demokratik bir denetimin gerekli olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Demokrasi halkın hükümetlerini yargılamak ve düşürmek hakkı, kendimizi siyasal gücün kötüye kullanılmasına karşı korumakta kullanabileceğimiz tek silahtır; bu yöneticilerin, yönetilenler tarafından denetlenmesidir ve siyasal gücün ekonomik gücü denetleyebildiğine göre siyasal demokrasi aynı zaman

<sup>402</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss.113-114.

<sup>403</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.139.

<sup>404</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.128.

<sup>405</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.47.

da yönetilenlerin ekonomik gücü denetlenmelerine de imkan verir. Demokratik denetim olmazsa hükümetlerin siyasal ve ekonomik güçlerini vatandaşların özgürlüğünün çok farklı amaçlar uğruna kullanmaması için hiçbir neden kalmaz.<sup>406</sup>

Toplumda eşitliği sağlamak bahanesiyle yönetimde başa geçenlerin kendi çıkarlarını ön plana koymamaları için, toplumsal yetkileri denetleyecek kurumlarında aynı oranda artması gerekir. Bu bağlamda özgürlük paradoksuna düşmemek için devletin denetlenme ve planlama yapmasına izin verilmelidir.<sup>407</sup> Popper, bürokrasiyi kanserli bir hücrenin çoğalmasına benzetmiştir. Bürokrasinin vatandaşlara tiranca bir baskı yaptığını hatta kendi memurlarını sindirdiğini ve olumlu düzenlemeleri felç ettiğini ifade etmiştir.<sup>408</sup> Bununla birlikte Popper, devlet gücünün her zaman gerekli olduğunu ancak tehlikeli olduğunun da altını çizmiştir. Bu yüzden her duruma karşı uyanık olunması gerektiğini ve demokratik kurumların kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aksi halde özgürlükler kaybedilecektir. Bununla birlikte özgürlük paradoksuna düşmemek adına yapılan devlet planlaması, aynı zaman da devlet planlama paradoksuna düşmeye sebep olabilir. Devlete çok yetki verip planlama yaptırmak, özgürlüklerinin sonun gelmesine neden olur, bu durum beraberinde planlamanın sonunu getirir.<sup>409</sup> Dolayısıyla devletin denetleme ve planlama yapmasına izin verirken aşırıya kaçmak, denetleme ve planlamanın döngüsel olarak birbirini ortadan kaldırmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden paradoksa düşmemeye dikkat edilmesi gerekir.

### 4.3.Araya Girmeci Devlet

Popper sınırsız özgürlük paradoksuna işaret ettikten sonra ekonomik özgürlük paradoksuna düşülebileceği belirtmiştir. Bu paradokslara karşı devletin araya girme düzenini teklif etmiştir. Popper araya girme sürecini ikiye ayırmıştır. Birincisi kurum veya dolaylı olarak araya girmez. İkincisi ise kişisel veya dolaysız olarak araya girmez.<sup>410</sup> Bu bağlamda Popper *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde şunları söylemiştir: “Demokratik araya girmeciliğin izleyeceği yöntemin mümkün olduğu zaman birinci yöntemi uygulamak ve ikinci yöntemin kullanılmasını ancak birinci yöntemin yetersiz olduğu durumda gerek duyulur.”<sup>411</sup> Buradan hareketle Popper, birinci

<sup>406</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, s.117.

<sup>407</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.141.

<sup>408</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.140.

<sup>409</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.141.

<sup>410</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.141.

<sup>411</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, ss.121-122.

yöntemi yani kurumsal araya girmeciliğin uygun olduğunu düşünmektedir. Çünkü siyasi etkinlikleri ancak birinci yöntem mümkün kılacaktır. Bu yöntem uzun vadeli bir yöntem olsa da kalıcı bir hukuk düzeninde istenmeyen durumları engellemek için yavaş yavaş değişiklikler yapılmalıdır.<sup>412</sup> Bununla birlikte kişisel araya girmeciliğin ise bazı problemler taşıdığını şu ifadelerle ortaya koymuştur:

Tersine kişisel araya girme yöntemi toplum hayatına daima artan bir güvensizlik sokacaktır. Bir kez kabul edilmiş bir yöntem haline geldi mi, takdire bağlı güç kullanılmasının çok çabuk artması muhtemeldir. Çünkü düzeltmeler gerekecektir ve ihtiyari tedbirleri kurumcu yöntemlerle düzenlemek mümkün olmaz. Bu eğilim düzenin akıl dışı niteliğini çok artıracak ve birçok kişiden sahne arkası güçlerin var olduğu kanısını uyandırarak onların fesatçı toplum kuramına ve onun bütün sonuçlarına dedikodulara ulusal, toplumsal ve sınıfsal düşmanlıklara açık hale gelmelerine neden olacaktır.<sup>413</sup>

Temelde kurumlar için kişisel araya girme, kişiler içinde kurumsal araya girme yönteminin uygulanması gerekir. Çünkü her iki yöntemde birbirini tamamlamaktadır. Popper bunu şu ifadelerle dile getirmiştir: “Günlük sorunlar kişisel olmasına karşın, geleceği kurmak zorunlu olarak kurumsaldır. Siyasete ‘kim yönetmeli’ diye yaklaşırsak, Platon’un en iyiler yönetmeli ilkesini benimsemek gerekir. Bu durumda da geleceğe dair sorunları önlemek adına yöneticileri seçip ayıklamak için kurumlar düzenlemek gerekir.”<sup>414</sup> Bu bakımdan Popper, klasik liberalizmin sınırlı ve az yöneten devlet modelini sakıncalı bulmaktadır. Bunun yerine araya girmecilik olarak adlandırdığı yöntem ile düzenleyici ve gerektiğinde planlayıcı bir devlet modelini öngörmektedir.<sup>415</sup> Popper’in siyaset felsefesine dair fikirleri bu doğrultuda şekillenmiştir. Felsefe tarihin de Popper’in adı bilim felsefesiyle anılsa da siyaset felsefesine de önemli katkılar sağlamıştır. Popper yaşadığı dönemdeki pozitivist akımın doğrulanabilirlik ilkesinin yerine; bilim ile bilim olmayan arasına sınır koyma aracı olarak tanımladığı yanlışlanabilirlik ilkesini getirmiştir.<sup>416</sup> Bununla birlikte toplumların ilerlemesi için eleştiriye açık kurumların var olması gerektiği belirtmiştir. Ona göre toplumsal normlarda, tıpkı bilimsel yöntem kuralları gibi tartışmaya ve eleştiriye açık olmalıdır. Çünkü insanların yanlış tutumlarının meydana çıkabilmesi için özgür bir tartışma

<sup>412</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.142.

<sup>413</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, ss.122-123.

<sup>414</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, s.137.

<sup>415</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.143.

<sup>416</sup> Sibel Akgün, a.g.e, s.75.

ortamına ihtiyaç vardır. Böylece zgr tartişma ortamı buna imkan sağlayan kurumlara ve geleneklere bağlıdır.<sup>417</sup> Bu durumda totaliter ve tarihselci sytlemlerden uzaklaşılacak ve zgr tartişma ortamı sağlanmış olacaktır.



---

<sup>417</sup> Taşkın Erol, a.g.e, s.54.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### POPPER'IN PLATON'UN TOPLUM VE DEMOKRASİ ANLAYIŞINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ

#### 1. İnsan Üzerine Değerlendirme

Popper ve Platon'un insana dair düşüncelerini anlamak için öncelikli olarak bilgi konusuna değinmek gerekmektedir. Çünkü insan bilmek isteyen bir canlıdır. Bilgi insan aklının erişebileceği gerçeklerin ve ilkelerin bütünüdür. Bu bağlamda felsefe tarihinde bilginin tanımına dair farklı ifadeler ortaya konulmuştur. Platon'un ve Popper'in bilgi üzerine söylemleri de farklılık arz etmektedir. Platon bilgiyi anımsama olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle Platon felsefesinde epistemoloji ontolojiden önce gelmektedir. Böylece Platon insan, insan doğası, insanı çevreleyen evren, insanın içinde yaşadığı toplum, Tanrı ve yasalar hakkında güvenilir bilgiye ulaşmanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir ifadeyle Platon'a göre kesin bilgi mümkündür. Bu bilginin konusu da idealardır.<sup>418</sup> İnsan idealar dünyasının bilgisine sahiptir. Öyle ki ruh her şeyi daha önceden bilmektedir. Ancak görüşler dünyasına gelince bunları unutmuştur. Bu yüzden insanın amacı unutulmaları tekrar anımsamaktır. Platon bunu *Menon* diyalogunda şu ifadelerle ortaya koymuştur:

Sonunda bir kez daha söylüyorum, iki şeyden biri zorunludur; ya kendinden gerçeklerin bilgisi ile doğmuş bulunuyor ve onları yaşadığımız müddetçe muhafaza ediyoruz, ya da öğreniyor dediklerimiz, hatırlamaktan başka bir şey yapmıyorlar, bilgide anımsamadır.<sup>419</sup>

Popper ise bilgiyi eleştirel bulmaca olarak nitelendirmiştir. İnsanlık için her zaman kesin bir bilgiden söz edilemez, çünkü bilginin yanlış olma ihtimali vardır. Popper bunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

<sup>418</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında Platon ve Aristoteles Karşılaştırması*, s. 48.

<sup>419</sup> Platon, *Phaidon*, Çev. Suut K. Yetkin, Hamdi Atademir, Ankara, 1963, s.38.

Bilim insanı olarak amacımız nesnel doğruya ulaşmaktır; daha doğruya, daha ilginç doğruya, daha iyi anlaşılır doğruya. Mantıken amacımız kesinliğe varmak olamaz. İnsanın bilginin yanlış olabileceğini kabul edersek, doğru konusunda hiçbir zaman emin olamayacağımızı da anlamış oluruz. Bilimsel bilgi her zaman varsayımsal bilgidir. Tahmini bilgidir. Bilimsel bilginin yöntemi de eleştirel yöntemdir. Yanlışın aranması yöntemi ve doğru arayışıdır, yani doğruyu bulmak için hataların ayıklanması yöntemidir.<sup>420</sup>

Bu bağlamda Popper'un ve Platon'un bilgiye dair düşüncelerinin farklı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Popper, Sokrates'in 'bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir' ifadesinin çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Platon'un Sokrates'çi bu söylemden uzaklaştığını belirterek eleştirmiştir. Örneğin; Sokrates devlet adamının özelliklerinden bahsederken bilge olması gerektiğini ifade etmiştir. Oysa Sokrates insanın bilgisizliğinin bilincinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu söylem kendini tanı, bilgisizliğinin farkına var anlamına gelmektedir. Buna karşın Platon'a göre aydın bir filozof, iyi bir diyalektikçi olan kişi ancak devleti yönetebilir. Platon'un bu düşünceleri filozof kral yönetici olmalı fikrini ortaya çıkarmaktadır. Popper'a göre bu durum kraldan çok filozofu kazançlı duruma getirmiştir.<sup>421</sup> Bu düşüncelerden hareketle Popper, Platon'u hocası Sokrates'in düşüncelerini benimsemediği belirterek eleştirmiştir. Popper'a göre Sokrates'in bu fikirleri çok önemlidir. Çünkü gerçekten bilmek demek insanın hiçbir şey bilmediğinin farkında olmasıdır.

Öte yandan toplumsal bir varlık olan insanın çevresinde olan olaylar karşısında nasıl davranması gerektiğinin bilincinde olan bir varlıktır. Temelde özgürlük insanın bu dış etkiler karşısında nasıl davranması gerektiğine kendisinin karar vermesini sağlar. Bu bağlamda özgürlüğün bilgiden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu yüzden insan için önemli olan eşitlik ve özgürlük kavramalarına değinmek gerekir. Çünkü bu iki kavram insanın toplum içerisindeki yaşantısını yönlendirmede son derece önemlidir.

Platon'un eşitlik ve özgürlüğe dair fikirleri şöyledir: Herkesin doğal durumuna uygun olarak eşitlik verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Platon'un toplum tasarımı sınıflı toplum fikrine dayandığı için, her sınıfın kendine mahsus erdemi vardır. Bu erdemlere bağlı olarak eşitlik verilmelidir. Büyüğe büyük, küçüğe küçük pay verilmesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>422</sup> Bununla birlikte Platon'un toplumunda kölelerde bulunduğu için bir köle

<sup>420</sup> Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010, ss.14-15.

<sup>421</sup> Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, s.45.

<sup>422</sup> Platon, *Yasalar*, s.222.

ile efendisinin hiçbir zaman eşit olamayacağını da özellikle vurgulamıştır. Özgürlük söz konusu olduğunda bireysel özgürlüğün mümkün olacağını belirtmiştir. Bunu da ruh-beden ikiliğine bağlamıştır. İnsan hakikate yani ideaların bilgisine yöneldiği zaman gerçek özgürlüğü elde etmiş olacaktır.<sup>423</sup> Bu durum beraberinde insana mutluluk sağlayacaktır. Ancak toplum içerisinde insanın özgürlüğü mümkün değildir. Çünkü özgürlüğün aşırısına gitme ihtimali vardır. Platon bunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

Özgürlük, düzenin aşırı gittiği taraf, satın alınmış kadın-erkek kölelerin, kendilerini satın alanlar kadar hür olmalarıdır. Kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük bir hayli ileri gider. Hayvanlar bile bu devlette başka her yerdekenden daha hürdür. Yurttaşlar o hale gelir ki; bu yerde baskıya benzer en ufak bir şey gördüler mi kızarlar, ayaklanırlar, yazılmış yazılmamış bütün kanunları hiçe sayarlar, kelimenin tam anlamıyla başına buyruk kalmak isterler.<sup>424</sup>

Popper ise eşitlik ve özgürlüğün paradoksa dönüşmemesi için denetlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Aksi halde Popper'da Platon gibi özgürlüğün denetimsiz kaldığında aşırılığa gideceğini ifade etmiştir. Bunu da şu sözlerle dile getirmiştir:

Hoşgörü ya da özgürlük mutlak değil; en uygun (optimum) bir değerdir; çünkü var olması isteniyorsa sınırlanması gerekmektedir. Varlığının tek güvencesi olan hükümet karışması ise tehlikeli bir silahtır, hükümet karışması hiç olmazsa ya da az olursa, özgürlük ölür; çok fazla olursa, yine ölür. Bu bizi, demokrasinin onsuz olunmaz koşulu olarak yönetilenlerin yönetenleri denetlemesinin kaçınılmazlığı konusuna geri getiriyor. Demokrasi etkili olacaksa, hükümettekilerin işbaşından uzaklaştırılabilmeleri olanağı bulunmalıdır.<sup>425</sup>

Popper Kant'ın 'bütün insanlar hürdür, haklar bakımından eşit doğarlar ve eşit yaşarlar' ifadesini benimsemiştir. Bu bağlamda Popper doğadan eşitliğin değil eşitsizliğin getirildiğini ve toplumsal yaşama katılan bireyin doğuştan getirdiği eşitsizlik durumunu temizlemeye çalıştığını ifade etmiştir. Bireyin haklarının ve özgürlüklerin yasalara dayandırılması gerektiğini belirtmiştir. Popper için yasa ve denetim çok önemli konulardır.<sup>426</sup> Buradan anlaşılacağı üzere Popper'ın ve Platon'un eşitliğe ve özgürlüğe dair söylemlerinin farklı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte her iki filozofunda

<sup>423</sup> Sibel Tosun, a.g.e, s.30.

<sup>424</sup> Platon, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M.Ali Cimcoz, 4. Basım, İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1980, s.248.

<sup>425</sup> Bryan Magee, *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, Çev. Mete Tunçay, İstanbul, 1990, s.73.

<sup>426</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.105.



eşitlik ve özgürlük konusunda belli bir denetimin veya sınırlandırmanın olması gerektiği hususunda hem fikirdir. Çünkü eşitlik ve özgürlük konusunda aşırılığın her zaman ortaya çıkma olasılığı söz konusudur. Dolayısıyla eşitlik ve özgürlüğe herhangi bir sınırlandırma getirilmediğinde toplumda sorunların ve huzursuzlukların her an ortaya çıkma ihtimali vardır.

## 2. Toplum Üzerine Değerlendirme

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu nedenle insanı yalnız başına ele almak olanaksızdır. Onu içinde bulunduğu toplumdaki hareketle değerlendirmek gerekir. Bu yüzden Platon ve Popper'in toplumsal konularda aynı ve farklı görüşleri bu başlık altında değerlendirilecektir. Bu hususta Popper, Platon'un siyaset felsefesine dair görüşlerini *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli kitabının ilk cildinde eleştirmiştir. Platon'u eleştirdiği hususlar ise; toplumsal düzeni kurarken yapmış olduğu sınıf ayrımını doğadan gelen bir uygunluk olarak göstermesi; bununla bağlantılı olarak adalet anlayışını sınıf ayrımına uydurması; seçkin yönetici sınıf ile hizmet sınıfı arasındaki sosyal farklılıkların abartılı olması ve kurulması düşünülen devletin ütopyik olmasıdır.<sup>427</sup> Öyle ki Platon'un toplum anlayışı sınıflı toplum fikrine dayanmaktadır. İnsan tek başına bütün ihtiyaçlarını karşılayamayacağı için toplum içinde iş bölümüne ihtiyaç vardır. Böylece toplum içerisinde ihtiyaçlardan doğan sınıflar ortaya çıkmıştır. Platon bunları; çiftçiler, koruyucular ve yöneticiler olarak üç bölüme ayırmıştır. Köleleri ise hiçbir sınıfa dâhil etmemiştir. Toplumdaki her bir sınıfın kendine has görevi olduğunu ve amaçlarının bu görevleri yerine getirmek olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte her sınıfın kendine has erdemi olduğunu da ifade etmiştir. Oysa Popper'in toplum anlayışında böyle bir durum söz konusu değildir. Popper yaşadığı çağ itibarıyla da sınıflı toplum fikrine uzaktır. Köleler konusunda Popper, Platon'un propaganda yaptığını söylemiştir. Platon onlara 'köle' denilmemesi gerektiğini, işçilere 'gündelikçi' ya da 'destekleyiciler' denilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü Platon onları sınıflı toplumda herhangi bir yeri olmayan, düşünsel faaliyette bulunmayan, yalnızca fiziki işlerde yetenekli olan kesim olarak nitelendirmiştir.<sup>428</sup> Bu söylemler Platon'un köleleri toplumuna sokmak istemediği şeklinde yanlış düşüncelere sebep olmuştur. Oysa Platon en iyi devlet modelinde kölelerden bahsetmemiştir. Ancak Popper'a göre Platon'un bu

<sup>427</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.57.

<sup>428</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.50.

söylemi köleliğin kaldırılacağından ya da hafifletileceğinden değildir, bu bir propagandadır. Aksine Platon köleliğin kaldırması gerektiğini savunan Atinalı demokratları küçümsemiştir.<sup>429</sup> Hatta kölelere layık olduğu gibi davranılmalı diyerek onların aşağılanmasına engel olmamıştır.

Öte yandan Popper'ın topluma dair düşünceleri açık toplum ve kapalı toplum kavramlarından hareketle şekillenmiştir. Bu yüzden Popper, "Eski Yunan medeniyeti kapalı toplumdaki geçiş bizim sürdürmemiz için başlatmıştır"<sup>430</sup> ifadesini kullanmıştır. Eski Yunan medeniyeti dış kültürlerle açılarak ve toplumsal değişmeyi hızlandırmış ve kapalı toplumun çökmesine neden olmuştur.<sup>431</sup> Böylece sınıflı toplumlar, kast sistemleri de yıkılmıştır. Bu bağlamda burada dikkati çeken husus şudur; Popper içinde bulunduğu Batı medeniyeti ve Eski Yunan medeniyeti dışında kalan medeniyetleri açık topluma dahil etmemiştir. Popper'ın bu yaklaşımına müteakip akla şu soru gelmektedir: Kapalı toplumdaki geçiş sürecinin Popper'ın içinde bulunduğu Batı medeniyetine devredilmesi neye dayanarak ortaya konulmuştur ve neden sadece Batı medeniyeti buna dahil etmiştir? Bu nedenle Popper'ın içinde bulunduğu Batı medeniyetten övgüyle bahsederken diğer medeniyetleri ele almaması ayrımcılık üzerine söylemlerini akla getirmektedir. Çünkü Popper, Platon'un 'metaller mitosuna' kavramının ayrımcılığa sebep olduğunu, ancak o dönemdeki demokrat ve insan sever yönetimlerden dolayı bunu gizlemeye çalıştığını belirtmiştir.<sup>432</sup> Platon'un 'metaller mitosuna' söylemi yalnızca Popper tarafından değil, birçok düşünür tarafından sınıf ayrımına ve kast sistemine sebebiyet verdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Metaller mitosuna göre; akıllıdan akıllı, güçlüden güçlü çocuk doğacaktır.<sup>433</sup> Bundan hareketle Popper, Platon'un en iyi devlet fikrinin bile en katı sınıf ayrımına dayandığını dile getirir. Bu sistem kast sistemine dayanan bir devlettir. Ona göre, bu devleti sınıf savaşından kurtarmanın yolu sınıfı kaldırmak değil, yöneticiye sınıfa meydan okuyacak bir statü vererek çözmeye çalışmaktır.<sup>434</sup> Ancak Platon'un 'metaller mitosuna' söylemi ayrımcı olsa da, kesinlikle bir kast sistemi değildir. Çünkü kast sisteminde hiçbir şekilde toplumdaki sınıflar arasında geçişler mümkün değildir. Oysa Platon'un sınıflı

<sup>429</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.51.

<sup>430</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.118.

<sup>431</sup> Baudouin, *K.Popper*, ss.22-23.

<sup>432</sup> Hasan Yıldız, "Çağdaş Totalitarizm Platon'a Dayandırılabilir mi?",

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55351>, s.4.

<sup>433</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında: Platon ve Aristoteles Karşılaştırması*, s.161.

<sup>434</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.50.

toplumunda geçişler mümkündür. Toplumdaki bir kesimin görevini yerine getirmediği tespit edildiğinde o sınıfı bir alt sınıfa düşürmek gerektiğini ya da yetenekli olan kimselerin bir üst sınıfa çıkarılabileceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Tanrı, aranızdan önder olarak yarattıklarının mayasına altın katmıştır. Onlar bunun için baş tacıdır. Yardımcı olarak yarattıklarının mayasına gümüş, çiftçiler ve öbür işçilerin mayasına da demir ve tunç katmıştır. Aramızda bir hamur birliği olduğuna göre sizden doğan çocuklarda her halde size benzeceklerdir. Ama arada bir, altından gümüş, gümüştten de altın doğduğu olabilir. Tanrı, her şeyden önce önderlere, doğan çocuklara iyi beççilik etmelerini, içlerine bu madenlerden hangilerinin katılmış olduğunu dikkatle araştırmalarını buyurmuştur. Kendi çocukları tunçla ya da demirle katışık doğmuşlarsa hiç acımayıp, hamurlarına uygun işlere koyacak onları; çiftçi ya da işçi yapacak...<sup>435</sup>

Dolayısıyla Platon'un sınıflı toplum anlayışında ayrımcı tavır hâkimdir. Ancak bu katı bir kast sistemi gibi değildir. Platon'un ifadelerinde de görüldüğü gibi altından gümüş, gümüştten de altın çocuk doğabilmektedir.

Popper'in Platon'u kast sistemi kurmak ve özel mülkiyeti yasaklayarak sosyalist ve komünist bir toplum kurmaya çalıştığını düşünmesi doğru değildir. Çünkü "Platon'un yaratmaya çalıştığı devlet; 19. yüzyılın romantik ve faşist ideolojilerinin etkisi altında ortaya çıkan, kendi milletini diğer milletlerin üstünde gören, üstün ırk ve üstün millet anlayışına dayanarak dünyayı ulusların bir savaş alanı olarak kabul eder. Buna bağlı olarak saldırgan emperyalist amaçlar peşinde koşan faşist, nazist bir devletle herhangi bir ilişkisinin olmadığını kabul etmemiz gerekir."<sup>436</sup> Oysa faşist, nazist, sosyalist, komünist gibi ifadeler Platon dönemine ait olmayan kavramlardır. Bu yüzden bir filozofun fikirlerine dair eleştiriler yaşadığı dönemin toplumsal yapısından hareketle yapılmalıdır.

Öte yandan Platon'un toplumu canlı bir organizmadır. İnsan ile toplum arasında bir paralellik vardır. Bireysel organizma ile sosyal organizma aynı yasalara tabidir.<sup>437</sup> "Toplum tek bir insandan daha büyük bir şeydir. Toplumdaki bölümlerin insan içinde geçerli olduğunu söyleyebiliriz."<sup>438</sup> Platon'un bu ifadeleri sosyal organizma ile bireysel organizma arasında benzerlik olduğunu göstermektedir. İnsan toplum dışında varlığını

<sup>435</sup> Platon, *Devlet*, s.105.

<sup>436</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.64.

<sup>437</sup> Betül Vural, a.g.e, s.84.

<sup>438</sup> Platon, *Devlet*, ss.368-e-441-c

sürdüremez. Tıpkı beyin, göz, kalp gibi organların vücuttan bağımsız olarak varlığını sürdüremediği gibi. Bu nedenle vücudun azaları gibi bir bütün olan toplumda bireyin yararı söz konusu değildir, devletin yararı önemlidir.<sup>439</sup> Platon'un toplumunda birey ve bireyin çıkarlarının ortak iyiye bağımlı olması gereklidir. Bu nedenle Platon'un felsefesinde her türlü bireysel, toplumsal ve siyasal kaosa karşı; mutlak, değişmez bir düzenin inşası hâkimdir. Platon'un 'ortak amaç' dediği şey insanların mutlu olacağı ve bu mutluluklarının hiçbir şey tarafından değiştirilemeyeceği bir düzendir. Bundan hareketle Popper'a göre Platon'un bu sistemi kapalı toplumu yansıtmaktadır. Popper kendi siyasi sistemin de kapalı ve açık toplumu şu ifadelerle tanımlamıştır: "Kapalı toplum sihirli tabular ve inanışlarla nitelendirilebilir; açık toplum ise kişilerin tabulara karşı eleştirel olmayı öğrendikleri ve kendi fikirlerini (tartıştıktan sonra) zekalarına dayandırdıkları toplumdur."<sup>440</sup> Açık toplum, yönetiminde desteğiyle toplumdaki tüm bireylerin problemleri çözmek için karşılıklı olarak münakaşa ettikleri özgür bir toplumdur. Ayrıca bu toplumda bireyler yönetimin siyasi kararlarını eleştiri süzgecinden geçirerek değiştirme hakkına sahiplerdir.<sup>441</sup> Bu bağlamda Platon'un toplumu açık topluma oldukça uzaktır. Çünkü Platon'un toplumunda hükümeti özgürce eleştiren ve değiştiren bir toplum anlayışı mümkün değildir.

Popper, açık toplumun önemi ile ilgili olarak şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "İnsan olarak kalmak istiyorsak yapmamız gereken açık topluma geçmektir."<sup>442</sup> Popper, kapalı toplumdan açık topluma geçişin zorunlu olduğunu, kapalı toplumun sözde masumluğuna ve güzelliğine geri dönülemeyeceğini belirtmiştir. Eğer kapalı topluma geri dönülürse bu durum insanlığı hayvanlığa kadar geri götürecektir.<sup>443</sup> Popper'ın bu düşünceleri bir öngörü ve idealdir. Oysa Popper, Platon'u ideal toplum düşüncesinden dolayı öngörü ve kehanette bulunduğunu için eleştirmiştir. Ancak görülen odur ki, Popper'ın ifadeleri de Platon'un söylemlerinden farksızdır. Çünkü Popper'ın ifadelerde kendi sistemi içerisinde bir öngörü barındırmaktadır.

Diğer yandan Popper'ın 'insan olarak kalmak' düşüncesi önemli bir söylemdir. Bu söylem çerçevesinde açık toplum kavramı içerisine giren toplumlar insanca yaşamalarına karşın kapalı toplum kavramı içerisine giren toplumlar insanca yaşamadan

---

<sup>439</sup> Betül Vural, a.g.e, s.85.

<sup>440</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss.193-194.

<sup>441</sup> Brayy Magge, a.g.e, s.1.

<sup>442</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.263.

<sup>443</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss.263-264.

uzaktır. Bununla birlikte kapalı toplum ve açık toplum kavramları idealleştirilmiş, soyut kavramlardır. Öyle ki açık ve kapalı toplum kavramları indirgemecedir. Çünkü tarihte yarı açık veya yarı kapalı ya da yarı demokrat olan topluluklar vardır. Bu yüzden toplumları tamamen kapalı veya açık toplum olarak nitelendirmek zordur.

### 3. Yönetim Üzerine Değerlendirme

Toplumsal bir varlık olan insanın kurduğu devletin birde yöneticisi bulunmalıdır. Yönetim sosyal bir süreçtir. Bu bakımdan belli bir grubu oluşturan insanların birbirleriyle ilişkilerine dayandığı gibi aralarında kurulan işbirliği de çok önemlidir. Bu bağlamda Platon ve Popper'in yönetim üzerine düşünceleri ele alınacaktır. Yönetim söz konusu olduğunda 'Kim Yönetmeli?' sorusuyla başlamak gerekir. Çünkü iki düşünürün de bu sorudan hareketle konu üzerine yaklaşımları farklıdır. Platon'un 'Kim Yönetmeli?' sorusuna verdiği cevap 'en iyi olanlar yönetmeli' dir. En iyi olandan kastedilen şey filozof kraldır. Platon'a göre devleti kötülüklerden koruyacak şey filozofların bir ülkeyi yönetmesidir. Onların gerçek filozof olmaları da Tanrısal bir lütuftur.<sup>444</sup>

Popper ise Platon'un 'kim yönetmeli?' sorusunun ve ona verilen cevabın hatalı olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden Platon'u eleştirmiştir. Öyle ki Popper 'Kim Yönetmeli?' sorusunu sormanın paradoksa sebep olacağını düşündüğü için, bu sorunun yerine başka bir soru koymuştur: "Siyasal kuramları nasıl örgütleyelim ki, kötü veya yeteneksiz idarecilerin çok fazla zarar vermeleri önlenebilsin?"<sup>445</sup> Popper bu soru etrafında yönetim üzerine düşüncelerini şekillendirmiştir. Çünkü egemenlik paradoksuna göre, iyilerin yönetime gelme ihtimali olduğu gibi kötülerin yönetime gelme ihtimalide vardır. Popper buna şöyle bir örnek vermiştir: "Biz bir kimseyi en bilge ya da en iyi yönetici diye ayırmış olabiliriz. Fakat en bilge, bilgeliği gereği kendisinin değil de en iyinin yönetmesi gerektiğini düşünebilir; en iyi de iyiliği yüzünden beklide çoğunluğun yönetmesine karar verebilir."<sup>446</sup> Bu yüzden en bilge kişinin toplumu en iyinin yönetmesi gerektiğini söylemesi o bilge kişinin bilge olmadığını gösterir. Çünkü önderlik ilkesini benimseyen en bilge kişi aynı zaman da egemen olan kişi olmalıdır. Paradoksa düşmekten kurtulmanın yolu ise, hem egemen hem de bilge kalması için yöneticinin, çoğunluk oylaması ile oluşacak hükümet

<sup>444</sup> Platon, *Mektuplar*, 7. Mektup, ss.326a-b.

<sup>445</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.159.

<sup>446</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.125.

sistemini benimsemesidir.<sup>447</sup> Bununla birlikte Popper egemenliğin ideal bir şekli olmadığını ve riskler barındırdığını şu ifadelerle dile getirmiştir:

Bir insan başkalarına hakim olmasına yetecek kadar fizik gücü elinde toplamadığı sürece, yardımcılarına dayanmak zorundadır. En güçlü tiran bile gizli polisine, maiyetine ve cellâtlarına dayanır. Bu dayanma onun iktidarının ne denli büyük olursa olsun denetimsiz kalmadığını ve iktidarı için bazı kimselere ödün vermek zorunda olduğu anlamına gelir.<sup>448</sup>

Bu nedenle Popper, egemenliğin risklerini en aza indiren sistemin demokrasi olduğunu belirtmiştir. Diğer yönetimlerin bu noktada mükemmel bir egemenlik sağlayamayacağını belirtmiştir. Bu nedenle de Platon'un en iyiler yönetmeli söylemini eleştirmiştir. Ancak Platon da Popper gibi egemenliğin risklerinin farkındadır. Özgür kişinin mutlak özgürlüğünü önce yasalara başkaldırarak, sonrada özgürlüğe yüz çevirip tiran için kullanabileceğini söylemiştir.<sup>449</sup>

Öte yandan Popper Platon'un 'Kim Yönetmeli?' sorusuna 'doğruluğu seven' şeklinde cevap vermesini de eleştirmektedir. Çünkü Platon filozof kralın gerektiğinde yalan söyleyebileceğini ifade etmiştir. Bir ülkenin çıkarları söz konusu olduğunda, yönetici hem karşındakileri hemde kendi yanında yer alanları aldatmış dahi olsa, bu yönetici yalan söyleyebilir. Bu durum yalnızca yöneticiye mahsustur.<sup>450</sup> Bu yüzden Popper'a göre, Platon'un filozofu doğruluğu seven şeklinde tanımlarken diğer yandan kralın yalan söylemesine olanak tanıması filozofun aslında kendini bilgeliği aramaya vermiş bir kişi olmadığını gösterir. Dolayısıyla da Popper'a göre Platon'un istediği şey bilgeliğin hükümleridir.<sup>451</sup> Bununla birlikte Platon filozof kralın bazı niteliklerini şu şekilde dile getirmiştir: Filozof kralın en önemli vazifesi şehrin kurucusu ve yasa koyucusu olmasıdır. Eğer devlet istikrarlı olacaksa, Tanrılık form ya da ideasının gerçek bir kopyası olmalıdır. Buda ancak bilimlerin en yükseği olan diyalektiği iyi bilen bir filozofla mümkün olacaktır. Platon'un iyi ideası bütün bilginin ve gerçekliğin kaynağıdır. İyiyi görme, anlama, bilme yetkisi diyalektikçinin en önemli özelliğidir.<sup>452</sup>

Bu bağlamda Platon *Devlet* isimli eserinde bunu şu ifadelerle ortaya koymuştur:

Filozoflar devletlerde kral olmadıkça ya da yöneticiler filozof olmadıkça... ne sitemlerin ne de insan soyunun dertleri bitmeyecektir... Filozof yaradılışı

<sup>447</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.47.

<sup>448</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.124.

<sup>449</sup> Mücella Sakman, a.g.e, s.39.

<sup>450</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.70.

<sup>451</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.71.

<sup>452</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.71.

insanlar her zaman bilimi severler çünkü bu bilim onlara doğma ve çürüme halleri arasında sürüklenip durmayan ölümsüz özü gösterir... Böylece, istekleri bilimlere ve onlarla ilgili her şeye yönelmiş adam, bence, yalnız ruhunda duyduğu zevkleri arar, beden zevklerinden uzaklaşır, ama filozofluk taslayan biri değil de gerçekten filozof bir adamsa.<sup>453</sup>

Bu bağlamda Popper, Platon'un filozof tanımının Sokrates'in tanımından farklı olduğunu belirterek, eleştirmiştir. Platon'un Sokrates'in söylemlerini saptırdığını ifade etmiştir. Çünkü Sokrates yaşadığı dönemde tiranlığı eleştirmiş ve yöneticilerin en bilge olanlar olmasını istemiştir. Ancak Sokrates'in en bilge söylemiyle vurgulamak istediği şey farklıdır. O, 'en iyi bildiğim şey hiçbir şey bilmediğimdir' sözünü en iyi kavrayanların filozof olabileceğini vurgulamıştır. Popper'a göre Sokrates zihince en dürüst olanlar yönetmeli demiştir, en bilgililer yönetmeli şeklinde otoriter bir sistemi kastetmemiştir. Bununla birlikte Platon'un öne sürdüğü filozof, her şeyi bilen ve her şeyi yapabilen olmaya çalışmaktadır. Ancak Sokrates'in tavrı daha mütevazıdır. Çünkü Sokrates kendisinin bilge olmadığını, gerçeğin sahibi olmadığını, ama gerçeğin araştırmacısı ve aşığı olduğunu belirtmiştir.<sup>454</sup>

Öte yandan Platon yöneticinin eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. Eğitim her sınıf için ve her yaş için farklıdır ve devlet eliyle yapılması gerekir. Filozof- kralın eğitimi 35 yaşından sonra verilmelidir. Yönetici olacak kişinin ömrünün zinde yıllarını yani en azından 30 yaşını geçtikten sonra diyalektik eğitimi almaya başlamalıdır. Çünkü genç yaşta olan kimseler kavgaya yatkın olacaklardır. Popper'a göre bağımsız düşüneyecek kadar yaşlanan kişinin, bilge olmak ve bilgeliklerini de ileriki kuşaklara aktarmak hususunda otoriteye bağımlı olması dogmatik öğrencilerin yetişmesine sebep olacaktır. Aynı şekilde Popper Platon'un yönetici için yaş sınırı koymasının planlı olduğunu belirtmiştir.<sup>455</sup> Bununla birlikte Platon yöneticiyi altın karakterli olarak nitelendirmiş ve altın karaktere sahip yöneticileri bir takım denemelerden geçirmiştir. Böylece Platon yöneticiler için sıkı bir eğitim programı planlamıştır. Onların adalet, ölçülülük, güzellik idea ya da özlerini bilmek zorunda olduklarını ifade eder. 'İyi ideası nedir' sorusu bir yöneticinin cevaplamaı gereken en önemli sorulardan birisidir.<sup>456</sup> Bu bağlamda Popper, Platon'un siyasal programının kurumsallıktan çok kişilikçi olduğunu belirtmiştir. Oysa Popper'da yönetici olacak kişilerin devlet tarafından denetlenmesi

<sup>453</sup> Platon, *Devlet*, ss.206-219.

<sup>454</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss.138-139.

<sup>455</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.176.

<sup>456</sup> Abdullah Güldali, a.g.e, ss.73-74.

gerektiği fikri hâkimdir. Ayrıca Popper, Platon'un devleti yönetenlerin neden sadece filozoflar olması gerektiği sorusunu sorarak; Platon'un buna şu cevabı verdiğini belirtmiştir: "Devletin hatta çok mükemmel bir devletin bekçileri, Pythagoras'çı bilimi ve Platoncu sayıyı bilmezlerse, o zaman bekçilerin ırkı ve onunla birlikte devletin kendisi soysuzlaşacaktır."<sup>457</sup> Görüldüğü üzere Platon'da filozoflar egemenliğin tabanını oluşturmaktadır. Bu yüzden Popper'a göre Platon'un tavrı ayrımcıdır. Çünkü Platon'un filozofu insanın tanrılık aslıdır, değişmeyen üstün insandır; üstün bir Yunanlı, üstün bir efendidir. Tanrı gibi mükemmel güzellikte yaratılmıştır.<sup>458</sup> Öte yandan Popper'ın Platon için dile getirmiş oldu şu iddia oldukça dikkat çekicidir:

Gerçek bekçinin sırrını, Platon'dan başka kimse bilmemektedir ve bekçiliğin anahtarını Platon elinde tutmaktadır. Bunun anlamı da şudur; Filozof kral Platon'un ta kendisidir ve devlet, Platon'un krallık iktidarı üstüne kuruludur. O bu iktidarı kendi benliğinden hem filozof hem de krallığın çocuklarına kalmasını sağlayabilmek için kendini feda eden Atina krallarının sonuncusu, aynı zaman da matris Kodrostan gelme ve onun meşru varisi olma sıfatlarını kendinde birleştirmesinden dolayı, iktidarı kendi hakkı olarak düşünmüştür.<sup>459</sup>

Popper'a göre Platon'un asıl amacının kendi düşünce çizgisinden hareketle bir devlet kurmak ve yöneticinin de kendisi olmasıdır. Bu durumda Platon kendisinin Tanrı tarafından seçilmiş insan olduğunu düşündüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Popper'ın bu iddiaları oldukça çarpıcıdır, böyle bir çıkarımda bulunmak Platon'un düşünce dünyasına farklı bir yorum ve bakış açısı getirmiştir. Öyle ki bu yorumlarla Platon'a cevap hakkı doğurmaktadır. Popper, Platon'un bu tavrının tarihi süreçte başka toplumlar için kötü örnek olacağını ve totalitarizme sebep olacağı konusuna dikkat çekmiştir. Ayrıca Popper, Platon'un idealist düşüncesini kehanetlerle süslediğini düşünür. Düşünce tarzlarına yönelik eleştirilerinde Popper'ın acımasız olduğu söylenebilir. Çünkü her dönemin düşünürü içinde bulunduğu toplumun toplumsal sorunlarına karşı duyarsız kalmamıştır. Öyle ki zaman içerisinde düşüncesinde değişimler olmuştur. Bu bağlamda Platon bir problem düşünürüdür. Elli yıl boyunca düşünüp yazdığı görüşlerini sürekli düzeltip olgunlaştırmıştır. Platon'daki gelişimin izlerini anlamak için hayatı boyunca geçirdiği fikri değişimleri göz önüne almak gerekir.<sup>460</sup> Platon *Devlet* isimli eserinde

<sup>457</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.159.

<sup>458</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.160.

<sup>459</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.164.

<sup>460</sup> Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s.54.



savunduğu bir düşünceyi son eseri olan *Yasalar* isimli eserinde değiştirmiş ya da daha yumuşak hale getirmiştir. Hayat tecrübeleri Platon'un düşüncelerini etkilemiştir. Ancak Popper'in, Platon'un bu gelişimini göz ardı ettiği açıktır.<sup>461</sup> Dolayısıyla bir düşünürün fikirlerini ele alırken geçirdiği tarihi süreci göz ardı etmemek ve içinde bulunduğu toplumsal durumunu görmezden gelmemek gerekir.

#### 4. Devlet Üzerine Değerlendirme

Platon ve Popper'in devlet tasarımları birbirinden farklıdır. Platon'un ideal devlet tasarımına karşılık, Popper'in korumacı, denetlemeci ve araya girmeci devlet olmak üzere üç farklı devlet tasarımı vardır. Platon'da devlet, ulaşılması gereken ideal devlettir ve en mükemmeldir. Çünkü idealar dünyasından pay almıştır. O, bunu da şu sözlerle dile getirmiştir:

Gökyüzünde böyle bir şehrin örneği durur ve isteyen onu görebilir ve gözlerini ona çevirebilir ve böyle bir şehrin gerçekte var olup olmadığına bakılmaksızın, başka bir şehrin davasına değil, bu şehrin davasını temsil etmek isteyecektir.<sup>462</sup>

Popper ise devleti; “örgütlenmiş ve merkezileşmiş siyasi iktidar”<sup>463</sup> olarak tanımlamıştır. Popper, Platon'un öne sürdüğü; ‘Devlet nedir? Devletin gerçek doğası ve asıl anlamı nedir?’ gibi sorularla ilgilenmemiştir. Popper'a göre asıl sorulması gereken sorular: ‘Biz devletten ne bekliyoruz?’, ‘Devlet etkinliklerinin meşru amacı olarak nelerin sayılmasını bekliyoruz?’<sup>464</sup> gibi sorulara cevap aranmalıdır. Bununla birlikte Popper devletin gerekli olduğunu, ancak tehlikeli olduğunu da ifade etmiştir. Devlet toplumu ve alınan siyasi kararları denetim altında tutarak, yöneticilerin başına buyruk davranışlarını ve diğer insanların keyfi hallerini engellemeye çalışmaktadır. Çünkü devletin bazı kurumları insanlara keyfi bir şekilde yetki verebilir de, gerekli olduğunda vermeyerek mahrum edilir de.<sup>465</sup> Bu yüzden Popper, sınırsız olan her şeyin paradoksa düşeceğini belirterek; devlete, özgürlüklere, demokratik yönetime sınır getirmesi ve denetlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Popper, hiçbir siyasi iktidarın hiçbir zaman denetimsiz olamayacağını ifade etmiştir. Çünkü kendisinden de daha güçlü bir iktidarın olabileceğini bilen tiran, devletini ayakta tutabilmek için himayesinde olanları gözetmek

<sup>461</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.71

<sup>462</sup> Arslan Topakkaya, *Sistemik Felsefe Bağlamında Aristoteles- Platon Karşılaştırması*, s.172.

<sup>463</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.226.

<sup>464</sup> Rahmi Şeyhoğlu, a.g.e, s.136.

<sup>465</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.114.

zorundadır. Hiç bir şekilde denetimsiz bırakmamaktadır.<sup>466</sup> Ancak Platon'da böyle bir şey mümkün değildir. O, ideal devletin en mükemmel halinde olduğunu belirttiği için, herhangi bir denetlemeye gerek duymamıştır. Öyle ki Platon'da devlet bireyden daha önemlidir. Bu yüzden bireyin devleti önceleyerek bir denetleme mekanizması kurmasına ve devletin işleyişinin her aşamasında söz sahibi olmasına imkân tanımamıştır. Bundan dolayı Platon, demokratik yönetimi kötü ya da ideal olmayan yönetim olarak nitelendirmiştir.

Öte yandan devletin en önemli niteliğinden birisi olan adalet, her iki düşünür tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Platon'da adalet, 'her sınıfın kendi işini yapması' olarak tanımlanmıştır. Popper, Platon'un bu adalet tanımını ve ortaya koyduğu yönetim türlerini totaliter olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Platon'un bu tanımı doğal ayrıcalık ilkesine sebep olmakta ve bireyin amacının sadece devletin istikrarını korumak ve güçlendirmek olduğu sonucuna götürmektedir.<sup>467</sup> Bu nedenle Popper, Platon'un adalet tanımını eleştirmiştir. Bununla birlikte Platon adalet tanımını verirken, eşitlik ve özgürlük kavramlarına değinmemiştir. Öyle ki Popper'a göre eşitlik Platon'un baş düşmanıdır, onu yıkmaya çalışmıştır.<sup>468</sup> Bu yüzden Popper Platon'un adalet, bilgelik, doğruluk, eşitlik, özgürlük ve güzellik gibi değerlerinin totalitarizme dayandığını belirtmiştir. Çünkü Popper adaletten bahsederken bireylere karşı yapılan muamelede eşit davranılması gerektiğini belirtmiştir. Bu yüzden Popper, Platon'un adalet anlayışının arka planında, totaliter düşüncenin hakim olduğunu ve Platon'un bunu gerçekleştirmeye çalıştığını öne sürmüştür.<sup>469</sup> Haklı olduğu noktalar vardır. Çünkü Platon'un öne sürdüğü özel eğitim, özel yaşam, mülkiyetsizlik sadece bekçi sınıfına aittir ve diğer sınıflar için böyle bir durum söz konusu değildir. Platon'un bu düşünceleri bir noktada totalitarizme benzemektedir. Bununla birlikte Popper'ın yaşadığı dönemde totaliter rejimlerden birisi olan Naziler etkindir. Popper içinde bulunduğu toplum yönetimden hareketle başka bir yönetimi eleştirmiştir ve onu totaliterlikle suçlamıştır. Bu bağlamda Popper'ın söylemlerinin yerinde bir tavır olup olmadığı tartışmaya açıktır. Öyle ki her dönemi içinde bulunduğu toplumsal durum çerçevesinde değerlendirilmek gerekir. Bununla birlikte totalitarizm, Platon'un ortaya koyduğu devlet şekillerinden birisi olan tiranlığa karşılık geldiği söylenecek olursa; Platon için tiranlık en kötü yönetimdir. Bu durumda

<sup>466</sup> Mücella Sakman, a.g.e, s.37.

<sup>467</sup> Sibel Akgün, a.g.e, s.67.

<sup>468</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.99.

<sup>469</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.97.

Platon'u birebir totalitarizm savunucu olarak nitelendirmek haksızlık olur. Ancak bazı söylemlerinin totalitarizmin özellikleriyle benzer olduğu söylenebilir.

Öte yandan totalitarizm, kan dökmeyi ön gören bir sistemdir. Ancak Platon'un adalet ve devlet anlayışında kan dökmenin meşru görülmesi söz konusu değildir. Öyle ki Platon ideal devleti gerçekleştirmek için ressamın tuvali temizlediği gibi yönetici kişinin de toplumu temizleyeceği fikrini savunur. Ancak onun toplumu temizleme düşüncesi kan dökerek değildir, sadece sürgün etmektir. Platon, zulüm iradesini onaylamadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Otuz tiranlara en yüksek iktidar verilmişti. Bunlar arsında tanıdıklarım akrabalarım vardı; uygun bir iş vermek üzere beni hemen çağırdılar. Genç yaşım düşünülecek olursa, hiçte aşırı olmayan hülyalar kuruyordum; bunların devleti eğrilik yolundan doğruluk yoluna getirerek idare edeceğini sanıyor, ne yapacağımı merakla bekliyordum. Halbuki çok geçmeden eski düzeni adeta altın çağı gibi arattıklarımı gördüm. Birçok zorbalıktan başka, o zamanın en doğru adamı olduğunu söyleyebileceğim yaşlı dostum Sokrates'e de saldırdılar. Ben de bu türlü şiddetli hareketle ve buna benzer, bunlar kadar önemli daha başka zorbalıklar karşısında nefret duydum; olup biten iğrençliklerden uzaklaştım.<sup>470</sup>

Bu ifadeler karşın Popper, Platon'un tuval temizleme söyleminin var olan kurum ve geleneklerin kökünün kazınması, kişilerin saflaştırılması, ayıklanması, sürülmesi ve öldürülmesi anlamına geldiğini ifade etmiştir. Platon'un sanat olarak nitelendirdiği şey; Popper'a göre şiddete yol açmaktadır.<sup>471</sup>

Popper *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli eserinde Platon'un hem totaliter hemde tarihselci olarak nitelendirmiştir. Popper tarihselciliği kısaca şu şekilde tanımlamıştır:

Tarihselciliği benimsemiş filozofun bireyi hayli önemsiz yaparken, büyük milletlerin ve onların büyük önderlerinin, büyük düşüncelerin veya büyük sınıfların baş aktörleri olduğunu keşfederek buradan tarihi gelişim yasalarını ortaya koymaktadırlar. Gelecekteki gelişmeleri önceden kestirdiklerini öne sürmektedirler. Böylece siyasal etkinliklerin hangisinin başarılı hangisinin başarısız olacağına dair öğütler vermektedirler.<sup>472</sup>

Bu bağlamda Popper, Platon'un ideal devlet fikrinin tarihselci olduğunu ve bunun neticesinde Platon'un bireyi devletin içerisinde eritmeye çalıştığını öne sürmüştür. Bununla birlikte Popper'a göre Platon'un adaletle dair görüşleri ile yurttaşların

<sup>470</sup> Platon, *Mektuplar: VII.Mektup*, Çev. İrfan Şahinbaş, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997, ss.324-325.

<sup>471</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.73.

<sup>472</sup> Handan Soğuk, a.g.e, ss.9-10.

mutluluğunu erdeme bağlaması da tarihsicidir. Aynı şekilde Popper Platon'un toplumun koruyucu sınıfının özel mülk edinmelerini yasaklamasını ve eşleri ile çocuklarının ortak olduğuna dair görüşlerinin bireyi değersizleştirdiğini ve tarihsici bir söylem olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Popper Platon'un değişime karşı olduğunu ve bunu bir tehlike olarak gördüğünü belirtmiştir.<sup>473</sup> Platon'un amacı hiç değişmeyecek olan bir ideal devlet tasarımı ortaya koymaktır. Popper, Platon'un bu sözlerini tarihsici olarak nitelendirmiş ve bu söylemlerine cevap olarak 'bölük pörçük toplumsal yapıcılık' kavramını ortaya koymuştur. Popper'in toplumsal yapıcılıkla ortaya koymaya çalıştığı şey; Sokrates'in 'insan ne kadar az şey bildiğini bilmelidir' sözlerinden hareketle şekillendirmektir. Bu yüzden insan yanlışları sayesinde öğrenmektedir.<sup>474</sup>

Öte yandan Popper'a göre toplum Platon'un öne sürdüğü gibi bir organizma şeklinde değildir. Bir makine gibi küçük ayarlamalarla değişmektedir. Toplum yeni baştan kurmak mümkün değildir. Çünkü toplumsal olaylar insan faktöründen etkilendiği için, planlı ve programlı bir takım işler olsa da; plansız ve kendiğilinden gelişen olaylar silsilesinde bir okadar fazladır.<sup>475</sup> Bu açıdan bakıldığında Popper'ın görüşleri daha yerinde görünmektedir. Çünkü toplumsal olaylar üzerinde önceden tahminde bulunmak oldukça zordur. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki, toplumsal olaylar üzerinde önceden tahminde bulunmak tarihselci bir tavır ise, Popper'ın ortaya koyduğu şekliyle toplumları açık toplum ya da kapalı toplum olarak nitelendirmekte tarihselci bir tavır değil midir? Ayrıca Platon'un ideal devlet tasarımının bir ütopya olduğu bilindiğine göre, gerçek hayatta gerçekleşmemiş bir toplum tasarımı üzerine bu denli sert eleştirilerde bulunmak ne kadar yerindedir? Çünkü Platon ideal devleti için şunları dile getirmiştir: "Bizim yaptığımız da sözlerle kusursuz bir devlet çizmek değil mi... Böyle bir devleti kurmanın mümkün olacağını kanıtlayamazsak, sözlerimizin değeri azalır mı?"<sup>476</sup> diyerek ideal devlet'in pratikte olmasa da teorik açıdan önemini vurgulamıştır. Platon uzun tartışmaların sonunda, ideal devletin yeryüzünde kurulabileceğine karar vermiştir: "Öyleyse, bizim devlet tasarımı gerçekleşmesi mümkün olursa, en iyisidir; gerçekleşmesi ne kadar zor olsa da imkânsız değildir, diyerek sözümüzü bağlayabiliriz."<sup>477</sup> Dolayısıyla bu açıklamalar ideal devletin herhangi bir devlet

<sup>473</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.16.

<sup>474</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, ss.45-46.

<sup>475</sup> Eyüp Alsancak, a.g.e, s.76.

<sup>476</sup> Platon, *Devlet*, ss.450 d- 472 e

<sup>477</sup> Platon, *Devlet*, s.502 c.

düzeninde gerçekleşmediğini, ancak gerçekleştirmek için atılan bir adım olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan Platon'un ideal devleti ne kadar ütopya ise Popper'in açık ve kapalı toplum tasarımı da o kadar ütopyadır. Zira tarihi süreç içerisinde kapalı toplum ya da açık toplum modeline birebir örnek gösterilecek ülke bulunmamaktadır.

## 5. Demokrasi Üzerine Değerlendirme

Platon ve Popper'in demokrasi üzerine söylemleri birbirine zıttır. Platon demokrasi kavramını şöyle ifade etmiştir; demokrasi, yeryüzünde bir yönetim biçimi olarak değişime uğraması dolayısıyla toplumu yozlaşmaya götüren bir yönetim tarzıdır.<sup>478</sup> Bu sebeptendir ki Platon, demokrasiyi ideal devlet şeklinin dışında tutup onu kötü yönetim biçimlerinden birisi olarak görmüştür. Bu noktada Platon'un demokrasiye ilk itirazı sanının bilgi üzerindeki egemenliğidir. Demokrasiyi cahilin filozofu yönetmesine müsaade eden bir sistem olarak görmesindedir. Bu nedenle 'sanılar yanılacak ve sahte mutluluklar bir gün bitecektir' ifadesini kullanmıştır. Ayrıca demokrasi insanlara ölçüsüz hoşgörü ve özgürlük sunmaktadır. Bu durum insanın kendini gerçekleştirmesinden ziyade kendini kandırmasından başka bir şey değildir.<sup>479</sup> Platon bu hususu şu ifadelerle dile getirmiştir:

İlk ağızda böyle bir devlette iş görmenin rahatlığını düşün. Kimse seni iş başına gelmeye zorlayamaz. O işi en iyi başaracak sen olsan bile. Canın istemezse kimsenin emrini dinlemezsin, başkaları savaşa giderken sen gitmeyebilirsin, herkes barışı korumaya çalışırken sen bozmak isteyebilirsin. Kanunlar sana komutanlık, yargıçlık yetkilerini vermemiş olsa da komutanlık, yargıçlık edebilirsin. İnsan, Tanrı da olsa ancak bu kadarını yapabilir, değil mi?<sup>480</sup>

Erdem hiyerarşisinin tepesinde bulunan adaletin demokrasi ile gerçekleştirilmesi pek mümkün görülmemektedir ki Atina demokrasisi buna örnektir. Demokratik bir devlette halkın kaderi halk meclisindeki demagogların ve dalkavukların arzu, heyecan ve ihtirasları ile şekillenmekte, demokrasi her ne kadar halkın egemenliği olarak görülse de egemen olan akıl değil halkın ve seçtiklerinin heyecan ve tutkularıdır.<sup>481</sup>

<sup>478</sup> Çiğdem Yıldızdöken, a.g.e, s.71.

<sup>479</sup> Çiğdem Yıldızdöken, a.g.e, s.72.

<sup>480</sup> Platon, *Devlet*, s.242.

<sup>481</sup> Ahmet Arslan, *İlk Çağ Felsefe Tarihi 2: Sofistlerden Platon'a*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss.425-426.

Popper'a için demokratik devlet, eleştirinin geliştiği ve bireysel katılımın en üst düzeyde yaşandığı bir sistemdir.<sup>482</sup> Demokrasi tiranlığın aksine; yönetenlerin, çoğunluk oyuyla şiddete başvurmadan değiştirilmelerinin mümkün olduğu rejimdir.<sup>483</sup> Bununla birlikte Popper demokratik yönetimin isminin demokrasi olup olmamasıyla ilgilenmemiştir. O, demokrasiyi çoğunluğun yönetimi olarak ele almamıştır. Aksine çoğunluğun yönetimi olarak tanımlamanın paradoksa sebep olacağını belirtmiştir. Bu yüzden demokrasi sadece yasama, yürütme, yargı gibi erklerin birbirlerinden ayrıldığı ve birbirlerini karşılıklı olarak denetlediği bir fren ve denge sistemidir.<sup>484</sup> Bu iki tanımdan hareketle düşünürler içinde buldukları toplumsal durumdan hareketle demokrasiyi tanımlamışlardır. Çünkü Platon'un yaşadığı dönemde Sokrates'in demokratik meclis denilen meclis tarafından ölüme mahkûm edilmesi Platon'un meclise olan güvenini sarsmıştır. Aynı şekilde Popper'ın yaşadığı dönemde Nazi tehdidi bulunmaktadır. Düşüncelerin kısıtlandığı, sorunların şiddetle çözülmeye çalışıldığı durumlara şahit olduğu dikkate alınır, Popper'ın demokrasiyi tanımlarken şiddetten uzak durmanın gerekliliğine vurgu yapması bu sebeptir. Ancak Popper hoşgörüsüz bir durumla karşılaşıldığında akılcı argümanlarla yaklaşıldığı halde sorunlar çözülemiyorsa hoşgörüsüzlüğü baskı altında tutmanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Popper bunu da şu sözlerle dile getirmiştir:

Sınırsız hoşgörü zorunlu olarak, hoşgörünün kaybolmasına yol açacaktır. Sınırsız hoşgörüyü hoşgörüsüz olanlara bile gösterirsek, hoşgörülü bir toplumu hoşgörüsüzlerin saldırısına karşı savunmasız hazır olmazsak, hoşgörülüler ve onlarla birlikte hoşgörünün kendisi de ortadan kalkacaktır- bu formülasyona göre hoşgörüsüz felsefeleri her zaman baskı altında tutmamız gerektiğini kastetmiyorum; akılcı argümanlarla onlara karşı gelebildiğimiz ve kamuoyuyla dizginleyebildiğimiz sürece, baskı yollarına gitmek kesinlikle akılsızca olurdu. Fakat gerekirse onları zorla bastırma hakkına da sahip çıkmalıyız; çünkü onlar bizimle aynı akılcı tartışma düzeyine çıkamaya hazır değillerdir. Hoşgörü adına hoşgörüsüzleri hoş görmeme hakkına sahip çıkmalıyız.<sup>485</sup>

Popper bu söylemlerine rağmen, Platon'un devletin yurttaşlarını korumak için yöneticilerinin gerektiğinde yalan söyleyebileceğini ifade etmesini eleştirmiştir. Oysa

<sup>482</sup> Taşkın Erol, a.g.e, s.43.

<sup>483</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.145.

<sup>484</sup> A.Tuncel-K.Güleç, *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e "Popper'ın Siyaset Felsefesi"*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2013, s.4.

<sup>485</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s. 297.

Popper da bazı durumlarda şiddete başvurulabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda Platon'un ifadelerinden hareketle yöneticinin zor durumla karşılaşması ve toplumun refahı için gerektiğinde yalan söylemenin mümkün olması gerekir.

Popper'ın Platon eleştirisinde haklı olduğu noktalar vardır. Öyle ki onun bu eleştirileri Platon'daki eksikleri görmemiz kolaylaşmıştır. Ancak bazı konularda eleştirinin şiddeti artmıştır. 20. yüzyılda ortaya çıkan kavramlarından hareketle Platon'u eleştirmesi Platon'a yapılan bir haksızlıktır. Her düşünürü kendi döneminin şartları içerisinde değerlendirmek ve eleştirmek gerekir. Öyle ki Popper'ın yaşadığı dönemde Nazi ve Dünya savaşlarının yaşandığı bir dönem olduğunu bilmemize rağmen, O batı demokrasiden övgüyle bahsetmiştir. Ancak doğu düşüncesine ise hiç yer vermemiştir. Popper, batı demokrasisini politik dünyaların en iyisi olarak şu ifadelerle tanımlamıştır: "Gerçek kolaylıkla sınanabilir: Batı'da bizlerin şimdiye kadar gelmiş geçmiş en iyi dünya da yaşadığımız gerçeği. Artık bu gerçeğin bastırılmasına izin veremeyiz"<sup>486</sup> Ona göre Batı demokrasisi tarihin en adil, en eşitlikçi, en insani toplumdur. Batı uygarlığının toplumsal ve siyasi düzeni dikkate alındığında çokta sorunsuz bir düzen olduğu söylenemez. Buna karşın Popper, *Hayat Problem Çözmektir* isimli eserinde Batı demokrasisinde övgüyle bahsederken şunları ifade etmiştir:

Batılı demokrasilerimiz hepsinden de önce – Batı demokrasilerinin en eskisi olan- Birleşik Devletler benzersiz birer başarıdır: çok fazla çalışmanın, çabanın, çok fazla iyi niyetin ve hepsinden önemlisi, birçok alanda birçok eleştirici düşüncenin ürünü olan başarıdır. Sonuç olarak şimdiye kadar hiç olmadığı kadar çok insan daha özgür, daha güzel, daha iyi ve daha uzun bir yaşam sürüyor.<sup>487</sup>

Öte yandan Popper, *Hayat Problem Çözmektir* isimli eserinde 'Atina Demokrasisinin Kötülükleri' adlı bir bölüm yazarak şu ifadeleri kullanmıştır: "Atina demokrasisi korkunç hatalar yapmıştır. Melos'un yok edilmesi bir insanlık suçudur. Tüm erkekler öldürülmüş, tüm kadın ve çocuklar köle olarak satılmıştır."<sup>488</sup> Popper'ın burada dile getirdiği; Atina'da kadınların ve çocukların köle olarak satıldığı hususundaki eleştirilerine karşın; Batı toplumunda yakın zamanlara kadar siyahilere yapılan muamelelerin Atina'dakilerden çokta farklı olmadığını belirtmek gerekmektedir.

<sup>486</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.189.

<sup>487</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.188.

<sup>488</sup> Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s.173.

Öte yandan Platon demokrasiyi en kötü yönetimler içerisinde saymaktadır. Demokratik yönetimde yurttaşların bilgi ve becerileri dikkate alınmadan seçimle ve kurayla yönetime getirildiklerini ifade ederek, eleştirmiştir.<sup>489</sup> Bununla birlikte demokrasinin yurttaşlara aşırı eşitlik ve özgürlük sunmasının da toplumda kaosa sebep olacağını belirtmiştir. Ancak Popper, Platon'un bu eleştirilerine cevap olarak; demokrasiyi bir yönetim olarak kötülemek yerine yönetimdeki eksikler noktasında yurttaşların hataları olup olmadığına bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Öyle ki Popper, asıl suçlanması gerekenin demokrasi değil, yurttaşlar olduğunu ifade etmiştir. Çünkü demokraside meydana gelen bir bozukluğu düzeltmek kurumların değil, şahısların görevidir.<sup>490</sup> Ayrıca Popper, demokraside ortaya çıkabilecek problemlerin farkında olduğu için demokrasi paradoksuna düşme konusunda uyarmıştır. Bunun için yapılması gerekenin; çoğunluğun genel seçimler ile seçtiği yöneticinin özgür kurumlarca denetlenmesi ve şiddete başvurmadan değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak demokratik bir yönetim yöneticilerin yanlışları yüzünden tiranlığa doğru gidiyorsa bunu önlemek için şiddete başvurulabileceğini belirtmiştir.<sup>491</sup> Bu ifadeler zaman zaman Popper'ın birbirine zıt ifadeler kullandığını göstermektedir. Tıpkı Platon'un *Devlet* isimli eserinde eleştirdiği demokrasiyi, *Yasalar* isimli eserinde daha ılımlı bir şekilde ele alması gibi. Bütün bunlardan hareketle Popper, Platon için şu ifadeyi kullanmıştır:

Platon'nun söylemlerinin tam aksini yapmak gerekir. Çünkü Platon'un sosyolojik tanısı yetkin olmakla birlikte kendi gelişimi, önerdiği iyileşmenin savaşmaya çabaladığı kötülükten daha beter olduğunu kanıtlamaktadır. Siyasi değişimi durdurmak çare değildir. Kapalı toplumun sözde masumluğuna geri dönülemez. Bu yüzden insan olarak kalmanın tek yolu açık toplum yoludur.<sup>492</sup>

Dolayısıyla Popper'a göre Platon'un ideal devlet tasarımı kapalı toplumu yansıtmaktadır. Ayrıca Platon'un düşüncelerinin de çok fazla abartılmaması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır. Çünkü Popper, sürekli olarak geçmişe bakmanın ve geçmişten hareketle geleceği şekillendirmeye çalışmanın, insanları ve toplumları geriye götüreceğini belirtmiştir. Bu yüzden her düşüncenin eleştiriye açık olması gerektiğini vurguladığı için, Platon'un fikirlerini de bu doğrultuda eleştirmiştir.

<sup>489</sup> Yusuf Yalçın, a.g.e, s.60.

<sup>490</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, s.128.

<sup>491</sup> Handan Soğuk, a.g.e, s.59-60.

<sup>492</sup> Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, ss. 262-263.



## SONUÇ

Demokrasi, geçmişten günümüze kadar siyaset felsefesinin en çok tartışılan konularından birisi olmuştur. Binlerce yıllık felsefe tarihi içerisinde birçok filozof daha iyi bir yönetim modeli ve daha mutlu bir toplum ideali için siyaset felsefesi alanında farklı fikirler üretmiştir. Siyaset felsefesinde özgün fikirleriyle dikkat çeken filozoflardan birisi Platon'dur. O, siyaset felsefesi çerçevesinde ileri sürdüğü fikirleriyle iyi bir devlet ve iyi bir toplum arayışına girişmiştir. Bununla birlikte yirminci yüzyıl filozoflarından Karl Popper'da yaşadığı toplumun sorunlarının çözümünde siyaset felsefesi alanına yönelmiştir. Popper, bilim felsefesine önemli katkılar yapmış bir filozof olmakla birlikte siyaset felsefesi alanında ortaya koyduğu fikirlerde değerlidir. Popper'in ortaya koyduğu tarihsicilik düşüncesi, açık toplum, kapalı toplum kavramları ve Platon eleştirileriyle siyaset felsefesinde önemli bir yer edinmiştir. Dolayısıyla her iki filozofun insana, topluma, devlete ve yönetime dair görüşleri ve demokrasi üzerine söylemleri farklı boyutlarıyla bu çalışmamızda eleştirel bir perspektiften tartışılmıştır. Platon demokrasiyi diğer yönetim biçimleri arasında ideal olmayan bir yönetim biçimi olarak nitelendirmiştir. Görünüşte güzel olan bu yönetim aslında aldatıcıdır. Demokrasi, insanlara hoşgörülü bir yönetim gibi görünse de temelde birçok ahlaki değerden uzaktır. Platon'a göre bu yönetimde insanlar doyumsuzdur. Her zaman daha fazlasını istemektedir. Halk, yöneticinin isteklerini karşılamaması halinde isyana kalkışmakta ve bu durum zaman zaman toplumsal kaosa sebep olabilmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Popper'ın söylemlerinden hareketle demokrasi en mükemmel yönetim olmasa da diğer yönetimler içerisinde kötünün iyisi durumundadır. Dolayısıyla Popper'da demokrasinin her daim mükemmel bir yönetim biçimi olmadığını ifade etmiştir.

Demokrasi üzerine Platon ve Popper benzer görüşler ileri sürmüşlerdir. Platon ve Popper demokrasinin çoğunluğun egemenliği olarak tanımlanmasını yeterli bir açıklama olarak kabul etmemiştir. Öyle ki Platon'a göre yönetime halkın çoğunluğunun hakim olması, yöneticinin yönetme işini bilip bilmemesiyle alakası olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Platon, yönetimi ehli olmayan kimselere vermenin toplum için büyük tehlikelere sebep olacağını belirtmiştir. Benzer şekilde Popper'da çoğunluğun yönetime egemen olması, çoğunluğun tiranı yönetici olarak seçebileceği sonucunu doğurduğuna

dikkat çekmektedir. Bu yüzden halkın ya da çoğunluğun egemenliği değil, hükümetin egemen olması gerekir. Ancak burada önemli bir nokta vardır ki, Platon halkın yönetim de egemen olmaması gerektiğini söylemesinin temel sebebi; Platon'un toplum tasarımı halkın bilgisiz, erdeme sahip olmayan ve sadece temel ihtiyaçlarını gidermek için yaşayan insan topluluğuna karşılık gelmesidir. Ancak Popper'ın halk ya da çoğunluk vurgusu farklıdır. Popper'a göre çoğunluk oylaması sonucunda toplum iki yönetimden birini seçmektedir: Demokrasi ya da tiranlık. Toplumun tiran yöneticiyi seçmemesi için genel seçimler ve temsili hükümet sistemleriyle demokratik denetim sağlanmış olacaktır. Nitekim Popper çoğunluk esasını tamamen reddetmemekle birlikte tutarlı bir çoğunluğa vurgu yapmıştır. Görüldüğü üzere iki düşünürün halk ya da çoğunluk üzerine vurgu yaptığı topluluk birbirinden farklıdır.

Öte yandan demokrasinin en önemli kavramlarından olan eşitlik ve özgürlük; iki düşünür açısından da aşırıya kaçılması halinde tehlikelidir. Platon'a göre toplumdaki bütün insanlara eşitlik ve özgürlük vermek imkânsızdır. Çünkü Platon'un toplum tasarımı sınıflı bir toplumdur. Yöneticiler, bekçiler ve üreticilerden oluşan sınıfta herkesin görevi ve yerine yetirmek zorunda olduğu sorumlulukları vardır. Ayrıca toplumdaki her sınıf kendi vazifesini yerine getirildiği takdirde toplumda huzur ve mutluluk sağlanmış olacaktır. Bu yüzden bir toplumda köle ile efendi hiçbir zaman eşit olamaz. Demokrasinin insanlara sunmaya çalıştığı eşitlik aldatmacadır. Aynı zaman da adaletsizliktir. Platon özgürlük için de aynı şeyleri düşünmektedir. Aşırı özgürlüğün toplumsal yapıyı bozacağını belirtmiştir. İnsanlara verilen özgürlükler aşırı uç noktalara gittiğinde gençlerin artık yaşlıları saymayacağını ifade etmiştir. Hatta özgürlük öyle bir hal alacaktır ki, insan ile hayvan arasında dahi herhangi bir fark kalmayacaktır. Her şeyin aşırısında olduğu gibi eşitliğin ve özgürlüğün de aşırısı toplum için tehlikelidir. Ancak günümüz toplumlarında eşitlik ve özgürlükler yasalar önünde herkese uygulanmaktadır. Bu yüzden kimsenin hakkı kimseye çiğnetilmemektedir. Ancak Platon'daki gibi insanları statüye göre derecelendirip, işçi veya çiftçi olarak nitelendirip haklardan mahrum bırakmak mümkün değildir.

Popper'da aşırı özgürlük ve eşitliğin toplumsal sorunlara yol açacağını belirtmiştir. Bu noktada Platon'la benzer düşünceleri vardır. Lakin Popper eşitlik ve özgürlük noktasında toplumun zarar görmemesi için bazı öneriler sunmuştur. Devletin özgürlüğe sınırlandırma getirmesi gerektiğini belirterek, bunun farkında olan halk, özgürlüğünün her durumda korunacağını bilincinde olmasından dolayı devletin getirdiği

sınırlandırmalara razı olacaktır. Hukuk ve yasalar çerçevesinde getirilen kısıtlamalar temelde demokrasinin özünü oluşturmaktadır. Eşitlik noktasında, insanların doğuştan eşit olmadıklarını belirten Popper, Platon'la bu noktada benzer düşünceye sahiptir. Ancak Popper'ı Platon'un düşüncesinden ayıran husus ise, doğuştan gelen eşitlik ile siyasi olarak tanınan eşitliğin birbirinden farklı konular olduğunu belirtmesidir.

Popper'ın Platon'un toplum tasarımını kapalı toplum olarak nitelendirmesi ve Batı medeniyetinin kapalı toplumdaki topluma geçişi sağladığını belirtmesinin ardından artık açık toplumdaki kapalı topluma geçilemeyeceğini söylemiştir. Eğer geçilmek istenirse bu durumun insanın hayvan gibi yaşaması demek olduğunu belirterek, Platon'un yaşadığı dönemde insanların hayvansal bir boyutta yaşadığını dolaylı olarak ima etmiştir. Bununla birlikte sınıflı toplum anlayışını kast sistemi olarak nitelendirmiş ve Platon'un özel mülkiyeti yasaklayarak sosyalist bir toplum kurmaya çalıştığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak Platon'un ve Popper'ın siyaset felsefeleri çerçevesinde ileri sürmüş oldukları düşünceler her iki filozofun yaşadıkları dönemde karşılaştıkları siyasi ve sosyal problemlerin çözümünde ortaya çıkmış fikirlerdir. Bu fikirler her zaman yaşanan toplumlarda pratikte uygulama alanı bulmasa da entelektüel düzlemde teorik olarak tartışılmıştır. Bununla birlikte Platon ve Popper'ın siyaset felsefesi alanında ileri sürdükleri düşünceler daha iyi bir siyaset ve daha iyi toplum idealini temsil eden düşüncelerdir. Bu düşünceler insanlığa 'Nasıl daha iyi bir dünya inşa edebiliriz?' sorusunun cevabını bulmada alternatif perspektifler sunmaktadır.

## KAYNAKÇA

**Ağaoğlu, M.Ali.** *Kent Devletinden İmparatorluğa*, İmge Yayınları, Ankara, 2011.

**Akgün, Sibel.** “K.Popper’ın Tarih Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri”,  
*Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, Isparta, 2014.

**Aktaş, Murat.** “Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:3, sayı:1, Muş, 2015.

**Akyılmaz, Bahtiyar.** “Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi”, *Tarihten Günümüze Milli Egemenlik Ve Önemi Paneli*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1997.

**Alsancak, Eyüp.** *K.Popper’ın Tarihsicilik Eleştirileri ve Tarihsicilik Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2015.

**Arslan, Ahmet.** *İlk Çağ Felsefe Tarihi 2: Sofistlerden Platon’a*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

**Aslan, Seyfettin.** “Sivil Toplum ve Demokrasi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt:15, Isparta, 2010.

**Baudouin, Jan.** *Karl Popper*, Çev. Bülent Gözkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

**Bayoğlu, Erol.** *Platon ve Aristoteles’in Devlet Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012.

**Becer, Fatih ve Manmaz, İbrahim.** “Rawls ve Habermas Okumalarıyla Liberal ve Müzakereci Demokrasi Modeller: Karşılaştırmalı Analiz”, *Ulakbilge Dergisi*, cilt:6,sayı:20, ss.1-20, Kırıkkale, 2017

- Birlik**, Vehip. *Platon ve Aristoteles'in Erdem Anlayışının Akıl, Bilgi ve Mutluluk İle Olan İlişkisinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2013.
- Boyacı**, Nihal Petek. "Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler/Kölelik", *Kilikya Felsefe Dergisi*, Mersin, 2014.
- Can**, Nevzat. *Siyaset Felsefesinin Problemleri*, Elis Yayınları, Ankara, 2005.
- Candan**, Rabia Beyza. *Demokrasi Yolunda Bir Adım Olarak Radikal Demokrasi Kuramları*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2015.
- Demir**, Nesrin. "Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları" *Ege Akademik Bakış Dergisi*, İzmir, 2010.
- Dursun**, Davut. *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, 6. basım, İstanbul, 2012.
- Dursunoğlu**, İsmail. *Demokraside Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2012.
- Eker**, Hatice İrem. *Platon ve Aristoteles de Karşılaştırmalı Siyaset Kuramları*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2013.
- Er**, Mücahit. "Demokrasinin Tarihi Gelişimi",  
[https://www.academia.edu/9351933/Demokrasinin\\_Tarihi\\_Geli%C5%9Fimi](https://www.academia.edu/9351933/Demokrasinin_Tarihi_Geli%C5%9Fimi)
- Erkuş**, Sefa. *Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 2016.
- Eroğlu**, Hacer Tuğba. *Kamu Yönetimi Açısından Yönetime Katılma Biçimleri ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2000.
- Erol**, Taşkın. *K.Popper'ın Bilim ve Siyaset Felsefesinin Ana Kavramlarını Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2004.

**Gövercin**, Gerçek. *İnsan Hakları Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İzmir, 2013.

**Güldali**, Abdullah. *Platon ve Machiavelli'nin Devlet Felsefelerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2011.

**Günör**, Recep Batu. "K.Popper'a göre Liberalizm-Demokrasi İlişkisi", *Genç Bilim Adamları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2011.

**Hakyemez**, Yusuf Şevki. "Çoğunlukçu Demokrasi; Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi", *AÜHF Dergisi*, cilt: 52, Ankara, 2003.

**İspir**, Naci. *C.B Macpherson'un Liberal Demokrasi Eleştirisi*, 2. Baskı. Arı-Sanat Yayınları, İstanbul, 2011.

**Kanat**, Cemal A. *Platon ve Aristoteles'te Devlet ve Toplum Felsefesi*, Doruk Yayınları, İstanbul,2013.

**Kapucuoğlu**, Süha. *Demokrasi ve Parti İçi Demokrasi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2004.

**Keskintaş**, Orhan. *Liberal Ekonomi ile Demokrasi Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2011.

**Magee**, Bryan. *K.Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, çev. Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.

**Merey**, Zihni. *Vatandaşlık Bilgisi*, Pegem Akademi Yayınları, 2.baskı, Ankara, 2017.

**Mete**, Abdulvehhap. *K.Popper'ın Marx Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 2009.

**Ömerustaoglu**, Adnan. *Bilgi kuramı: Karl R. Popper'in Eleştirel Akılcılığı Üzerine*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2004.

**Platon**. *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M.Ali Cimcoz, 4. Basım, İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

**Platon**. *Devlet*, Çev. Cenk Saraçoğlu-Veysel Atayman, Pordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2007.

**Platon**. *Devlet Adamı*, Çev. Behice Boran-Mehmet Karasan, M.E.B.Yayınları, İstanbul, 1992.

**Platon**. *Diyaloglar (Protagoras)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.

**Platon**. *Gorgias*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

**Platon**. *Kratylos*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2000.

**Platon**. *Mektuplar: VII. Mektup*, Çev. İrfan Şahinbaş, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997.

**Platon**. *Phaidon*, Çev. Suut K. Yetkin, Hamdi Atademir, Ankara, 1963

**Platon**. *Yasalar*, Çev. Candan Şentuna- Saffet Babür, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998

**Platon**. *Yasalar*, Çev. Candan Şentuna – Saffet Babür, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

**Popper**. *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:1, Çev. Mete Tuncay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1967.

**Popper**. *Açık Toplum Ve Düşmanları*, cilt:1, Çev. Mete Tuncay, Liberte Yayınları, Ankara, 2008

**Popper.** *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, Çev. Harun Rızatepe, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

**Popper.** *Açık Toplum ve Düşmanları*, cilt:2, Çev: Mete Tunçay- Harun Rızatepe, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

**Popper.** *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev. M. Tunçay ve H.Rızatepe, Liberte Yayınları, İstanbul, 2014.

**Popper.** *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, Çev. İlknur Aka- İbrahim Turan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

**Popper.** *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010.

**Popper.** *Hayat Problem Çözmektir*, Çev. Ali Nalbant, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

**Popper.** *Tarihsiciliğin Sefaleti*, Çev. Sabri Orman, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008.

**Popper.** *Toplum Bilimlerinin Mantığı*, Çev. Şahin Alpay, Yazko Felsefe Yazıları Dizisi, 7.Kitap, İstanbul, 1983.

**Ruhi,** Mehmet Emin. "Platon'un Devlet Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.1, Erzurum, 2012.

**Sakman,** Mücella. "İdeolojik Hegemonya İçerisinde Örgütlene Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:55, Erzurum, 2015.

**Sakman,** Mücella. *K.Popper'in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2005.



- Salgar**, Ercan. “K.Popper Felsefesinde Açık Toplum ve Dayanışma”, *IV. Uluslar arası Felsefe Kongresi Bildirisi*, Bursa, 2016.
- Sartori**, Giovanni. *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. T.Karamustafaoğlu ve M.Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- Soğuk**, Handan. *K.Popper’in Siyaset Kuramının Ana Hatları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1993.
- Şahin**, Bengü Özyürek. *Sapkın Rejim Demokrasi: Platon-Aristoteles Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2015.
- Şeyhoğlu**, Rahmi. *K.R.Popper’in Demokrasi Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 1998.
- Taşpınar**, Zeynep. *Sosyal Demokrasinin İnsan Haklarına Etkisi: İsveç Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2010.
- Topakkaya**, Arslan. *Sistemik Felsefe Bağlamında: Platon-Aristoteles Karşılaştırması*, Nobel Yayınları, Ankara, 2004.
- Topakkaya**, Arslan. “Adalet Kavramı Bağlamında: Aristoteles-Platon Karşılaştırması”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.6, s.27-46, Ankara, 2008.
- Topakkaya**, Arslan. “Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir?” *Politika Dergisi*, Eylül, Bursa, 2009.
- Tosun**, Sibel. *Platon ve Farabi’nin Siyaset Felsefelerinin Karşılaştırılması ve Siyaset Felsefelerinde Erdem*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.
- Tuncel**, Ahu -**Gülenç**, Kurtul. *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon’dan Zizek’e “K.Popper’in Siyaset Felsefesi”*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2013.

- Tunç,** Hasan. “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt.12, Ankara, 2008.
- Tura,** Mehmet Ali. *Çağdaş Demokrasilerde Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal Sisteme Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2004.
- Ural,** Şafak. “Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey”, *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Bildirgesi*, Ankara, 1988.
- Urhan,** Veli. “Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik ve Özgürlük”, *Kaygı Dergisi*, sayı:26, Bursa, 2016.
- Vural,** Betül. *Platon ve Farabi'nin Siyaset Felsefelerinde İdeal Yönetim*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 2010.
- Yalçın,** Yusuf. *Platon'un Devlet ve Toplum Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2002.
- Yaman,** Fatih Turan. “Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurları”,  
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/400859>
- Yavuz,** Bülent. “Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: XIII, Ankara, 2009.
- Yıldırım,** Murat. “Milli Egemenlik Kavramı ve Türkiye de Seçim Sistemleri”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2001.
- Yıldız,** Hasan. “Platon'un Siyaset Felsefesinde Yönetici Ahlakı”, *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Ordu, Kasım, 2015.
- Yıldızdöken,** Çiğdem. “Platon'da Demokratia Kavramı”, *Kaygı Dergisi*, sayı:25, Bursa, 2015.

## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

**Adı, Soyadı:** Hayriye ŞAHİN

**Uyruğu:** Türkiye (TC)

**Doğum Tarihi ve Yeri:** 03.03.1992 Kayseri

**Medeni Durumu:** Evli

**Tel:** +905314237699

**Fax:** -

**Email:** hayriyetayfur@gmail.com

**Adres:** Yenidoğan Mahallesi Defne Sokak Berkan apartmanı kat:1 No:1  
Talas\KAYSERİ

### EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yükseklisans	EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü	2019
Lisans	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü	2014
Önlisans	Anadolu Ü.A.Ö.F Sosyal Hizmetler Bölümü	2016
Lise	Şht. Piy.Teğ.Bekir ÖZTÜRK Ç.P.L.	2008

### ÇALIŞTIĞI KURUMLAR

-

### YABANCI DİL

İngilizce